C.G. JUNG

KEŞFEDİLMEMİŞ BENLİK

İLHAN

Ilhan Yayınevi

Astroloji/Psikoloji: 11

KEŞFEDİLMEMİŞ BENLİK

C.G.JUNG

İngilizce'den Çeviren Arkaik İnsan: Barış
İlhan Keşfedilmemiş Benlik: Canan Ener Sılay

THE UNDISCOVERED SELF / ARCHAIC MAN

Kapak İllüstrasyonu Itır Örcün

Ofset Hazırlık

Vildan Bizer

Baskı

Mart Matbaacılık Ltd.

ISBN 975-7029-10-6

Ilhan Yayınevi & Danışmanlık

BARIŞ İLHAN

Av.Süreyya Ağaoğlu Sok. 12/5 Teşvikiye 80200 - İSTANBUL

Ttl: (212)247 31 77 Fax: (212)231 55 17

E-mail: barisilhan@superonline.com

KEŞFEDİLMEMİŞ BENLİK

CG. JUNG

Y
İLHAN

Okuyucuya Not:

Bu kitap iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümdeki Arkaik insan aslında Jung’un 1933’te yayınlanmış, Modern Man in Search of a Soul (Ruhunu Arayan Modem insan) isimli kitabının içinde yer alan bir makaledir. Söz edilen kitabın bir çok makalesi Türkiye’de Analitik Psikoloji ismi altında yayınlandı. Bu nedenle kitabı yayınlayamıyoruz, ama çok önemli olduğunu düşündüğümüz ve okunmasını arzuladığımız bu makaleyi ilk baskısı 1957'de yapılmış olan Keşfedilmemiş Benlik kitabının yanına ekledik.

BARIŞ İLHAN

ARKAİK İNSAN

Arkaik İnsan

“Arkaik” sözcüğü en eski, ilk -orijinal- demektir. Bugünün uygar insanı hakkında bir şeyler söylemek en zor ve en nankör işlerden birisidir, ama arkaik insanla ilgili konuşmak için daha iyi bir konuma sahibiz. Uygar insanda yetkili ve etkili bir bakış açısına ulaşmamız gerekirken, hakkında konuşmak istediğimiz insanınkine benzer önyargıların ve varsayımların tuzağına yakalanırız. Oysa arkaik insanda, onun zaman içindeki konumundan oldukça uzak dururuz ve ussal kapasitemiz onunkinden daha farklıdır. Bu nedenle, kuşkusuz, onun dünyasını ve bu dünyanın onun için anlamını inceleyebileceğimiz avantajlı bir noktada durabiliriz.

Bu cümle önünüzdeki makalede anlatılacak konuyu sınırlandırmaktadır. Kendimi arkaik insanın ruhsal yaşamıyla sınır-landırsam dahi, onun yapısını bu kadar kısıtlı bir alanda kapsayabil mem çok zor. Yine de tabloyu oldukça kapsamlı çizmeye çalışacağım ve antropolojinin ilkel ırklarla ilgili bulgularına yer vermeyeceğim. İnsandan genel olarak söz ettiğimizde, gözümüzde onun anatomisi -kafatasının biçimi veya derisinin rengi- canlanmaz, daha ziyade onun ruhsal yaşamından, bilinç düzeyinden ve yaşam tarzından bahsederiz. Bütün bunlar da psikolojinin konusu olduğuna göre, burada temel olarak arkaik veya ilkel zihniyeti ele alacağız. Bu sınırlamaya rağmen neticede konumuzun kapsamını daha da genişletmiş oluyoruz, çünkü ruhsal

süreçleri arkaik olan sadece ilkel insan değildir. Günümüzün uygar insanında da bu arkaik süreçleri gözlemleyebiliyoruz, üstelik bunlar modern sosyal yaşamın düzeyinde tek tük "geçmişin yeniden canlanışı" biçiminde değiller. Aksine, bilinç gelişimi ne düzeyde olursa olsun, her uygar insan ruhunun derinliklerinde arkaik bir insan olmaya devam eder. İnsan vücudu bizi nasıl memelilere bağlıyorsa ve sürüngenler çağına kadar uzanan evrimsel sürecin hatıralarını taşıyorsa, insan ruhu da, başlangıcına kadar izlerini takip ettiğimizde, sayısız arkaik özellikler gösteren bir gelişimin ürünüdür.

İlkel insanlarla ilk karşılaştığımızda veya bilimsel çalışmalardan ilkel zihniyet hakkında bir şeyler okuduğumuzda arkaik insanın tuhaflığından etkilenmeden duramayız. İlkel top-lumların psikolojisi konusunda bir otorite olan Lévy-Brühl zihnin "mantık öncesi" düzeyi ile bizim bilinçli görüntümüz arasındaki çarpıcı farklılıkları vurgulamaktan hiçbir zaman yorulmamıştır. İlkel insanın deneyimlerin bariz derslerini gözardı etmesini, en aşikar neden-sonuç ilişkilerini reddetmesini ve olayların rastlantısallığını kabullenmek veya onları mantıklı bir şekilde açıklamaya çalışmak yerine onların "kolektif simgeselliğini" bir çırpıda geçerli saymak eğilimini, kendisi uygar bir insan olarak, açıklanması mümkün olmayan bir şey olarak düşünmüştür. Lévy-Brühl "Kolektif simgesellikle doğruluğu aşikar kabul edilen, yaygın biçimde geçerli düşünceleri, örneğin ruhlar, cinler, büyü, büyüsel malzemelerin gücü gibi konuları içeren ilkel düşünceleri kastetmektedir. Bizim için insanların yaşlılık veya ölümcül bir hastalık nedeniyle ölmesi gayet mantıklı görünürken, ilkel insan için durum farklıdır. O, yaşlı bir insan öldüğünde, ölümün yaşlılık sonucu olduğuna

inanmaz. Daha uzun yaşayan insanların bulunduğunu söyler. Benzer şekilde, hiç kimse bir hastalık sonucu ölemez, çünkü aynı hastalıktan iyileşen veya o hastalığa hiç yakalanmayan insanlar vardır. Ona göre asıl neden her zaman büyüdür. İnsanı ya bir ruh öldürür ya da büyü. Çoğu ilkel kabile ancak savaş esnasında ölümü doğal bir ölüm olarak kabul eder. Ancak savaşta ölümü bile doğal görmeyen kabileler vardır, onlara göre ölümü getiren düşman ya bir büyücüdür ya da kullandığı silah büyülüdür. Bu garip düşünce zaman zaman daha çarpıcı bir biçime bürünür. Örneğin bir Avrupalı tarafından öldürülen bir timsahın karnında iki tane halhal bulunmuştu. Yerliler bu iki halhalin bir süre önce bir timsah tarafından yutulan iki kadına ait olduklarını söylediler. Anında bir büyü söylentisi yayıldı; çünkü bir Avrupalıyı hiç kuşkulandırmayacak kadar doğal olan bu olay, Lévy-Brühlun "kolektif simgesellik" dediği varsayımlardan birinin ışığında, öngörülemez bir açıklamaya bürünmüştü. Yerliler belirsiz bir büyücünün timsahı büyülediğini ve ona iki kadını getirmesini emrettiğini söylediler. Timsah da emri yerine getirmişti. Peki, hayvanın karnındaki halhalları nasıl açıklıyorlardı? Yerliler bir timsahın emir almadıkça insanları yemediğini belirttiler. Timsah halhalları büyücüden ödül olarak almıştı.

Bu hikaye zihnin "mantık öncesi" düzeyinin özelliklerini gösteren mükemmel bir örnektir. Buna "mantık öncesi" diyoruz, çünkü böyle bir açıklama bize bütünüyle mantıksız görünüyor. Ama bunu bu kadar çarpıcı kabul etmemizin nedeni ilkel insanın varsayımlarından tamamiyle farklı varsayımlardan yola çıkmamızdır. Eğer biz de, doğal nedenler olarak bilinen şeyler yerine, büyücülerin ve gizemli güçlerin varlığına onun kadar inansaydık, onun açıklamaları bize de

son derece mantıklı gelecekti. Aslında, ilkel insan bizden daha mantıklı veya daha mantıksız değildir. Onun varsayımları bizimkilerden farklıdır ve onu bizden farklı kılan da bu özelliğidir. Düşünceleri ve davranışları bizimkilerden değişik temeller üzerine oturur. Olağanın dışındaki her şey onu huzursuz eder, korkutur ve o bunu bizim doğaüstü dediğimiz şeylerle bağlantılandırır. O bunları elbette doğaüstü olarak görmemektedir; aksine, bunlar onun deneyim dünyasına aittirler.

Biz “bu ev yıldırım çarptığı için yandı” dediğimizde, bir doğal olaylar zincirini ifade ettiğimizi düşünürüz. İlkel insan da “büyücü bu evi yakmak için yıldırımı kullandı” dediğinde, benzer bir duygu içinde, doğal bir zinciri izlediğini düşünmektedir. Bütünüyle tuhaf ve olağandışı olmadıkça, ilkel insanın yaşamında benzer temellere oturt ulamayacak hiçbir şey yoktur. Olayları kendi tarzında açıklarken bize çok benzer; varsayımlarını sorgulamaz. Nasıl ki onun için hastalığın ruhlar veya büyüler kanalıyla gelmesi şaşmaz bir doğruysa, bizim için de hastalığın doğal nedenlerinin olması uzun zaman önce kararlaştırılmıştır. Biz nasıl bunu büyüye bağlayamazsak, o da doğal nedenlere bağlayamaz. Zihinsel aktivitesi bizimkinden farklı değildir. Daha önce dediğim gibi, onu bizden farklı kılan sadece varsayımlarıdır.

Genellikle ilkel insanın bizden değişik duygulara ve ahlaki bakış açısına sahip olduğu -yani “mantık öncesi” zihnin bu açılardan da farklılık gösterdiği- varsayılır. Kuşkusuz onun ahlaki kuralları değişiktir. Bir Kızılderili reisine iyi ile kötü arasında ne fark olduğu sorulduğunda, şöyle demiştir: “Ben düşmanımın karısını çalarsam, bu iyidir,

ama o benim karımı çalarsa, bu kötüdür.” Birçok bölgede bir insanın gölgesine basmak büyük bir hakarettir, bazı bölgelerde de ayıbalığı kürkünü çakmak taşından yapılmış bıçak yerine demir bir bıçakla sıyırmak affedilmez bir günahtır. Ama gelin dürüst olalım. Biz de balığı çelik bıçakla yemenin, kapalı bir yerde şapka giymenin veya ağzında püroyla bir hanımı selamlamanın ayıp olduğunu düşünmüyor muyuz? Bizim için, ve ilkel insan için, bu tür şeylerin ahlakla hiçbir ilgisi yok. Çok dürüst ve asil kafa avcıları var, ' dinî ve vicdanî duygularla vahşi törenler düzenleyenler var veya haklı olduğuna inanarak cinayet işleyenler var. İlkel adam ahlaklı bir davranışı değerlendirmek konusunda bizden daha yeteneksiz değil. Onun iyisi en az bizim iyimiz kadar iyi, onun kötüsü en az bizimki kadar kötü. Sadece iyinin ve kötünün görünme biçimleri değişik; ahlaki yargının süreci aynı.

Benzer şekilde, ilkel insanın duyu organlarının bizimkilerden daha duyarlı olduğu veya bir şekilde değişik olduğu düşünülür. Ama onun oldukça gelişkin yön duygusu veya duyma ve görme duyusu tamamen onun uğraşlarıyla ilgilidir. Yaşam deneyimine yabancı durumlarla karşı karşıya geldiğinde, inanılmaz derecede yavaş ve beceriksizdir. Bir keresinde şahin gibi görme kapasitesine sahip yerli avcılara bir dergiden, çocuklarımızdan herhangi birinin anında insan figürü olarak tanımlayabileceği, resimler gösterdim. Avcılar sayfaları evirdiler, çevirdiler ve sonunda içlerinden biri önce parmağını resmin üstünde gezdirdi, sonra “Bunlar beyaz adam” dedi. Hepsi bunu büyük bir keşif olarak kutladı.

Birçok yerlinin sahip olduğu, kendi alanını çok iyi tanıma duygusu bir alışkanlık ve pratik konusudur. Balta girmemiş ormanlarda yollarını bulmak onlar için bir zorunluluktur Bir Avrupalı bile, Afrika'da bir süre geçirdikten sonra, daha önce fark edebileceğini hayal bile edemeyeceği şeyleri fark etmeye başlar; bunu pusulasına rağmen, çaresiz bir şekilde kaybolma korkusuyla yapar.

İlkel insanın bizden köklü bir şekilde farklı düşündüğünü, hissettiğini ve algıladığı gösteren hiçbir şey yoktur. Ruhsal işleyişi aynıdır -ancak temel varsayımları değişiktir. Bununla kıyasladığımızda, bize oranla daha sınırlı bir bilince sahip olması, veya sahipmiş gibi görünmesi, veya zihinsel faaliyetlerini fazla, hatta hiç, odak lay amam ası göreceli olarak daha önemsiz bir veridir. Zihinsel açıdan odaklanamamama Avrupalılara çok acayip gelmektedir. Örneğin, ben asla bir sohbeti iki saatten uzun sürdüremedim, çünkü yerliler yorulduklarını belirttiler. Çok zor olduğunu söylediler, oysa ben gelişigüzel biçimde çok basit sorular soruyordum. Ama aynı yerliler avlanırken veya bir yolculuk esnasında harika bir odaklanma kapasitesi ve dayanıklılık gösteriyorlardı. Örneğin benim mektuplarımı taşıyan yerli hiç durmadan yetmiş beş mil koşabiliyordu. Altı aylık hamile bir kadının sırtında bebeği, ağzında uzun piposu, 95 derece sıcaklıkta, bir ateşin çevresinde sabaha kadar hiç yorulmadan dans ettiğini gördüm. Bu nedenle ilkel insanların kendilerini ilgilendiren konulara odaklanma kapasitelerini inkar etmek mümkün değildir. Eğer biz de bizi ilgilendirmeyen konulara dikkatimizi yoğunlaştırmaya uğraşırsak, ne kadar kısa sürede odaklanma gücümüzün azaldığını görebiliriz. Onlar gibi, biz dc duygusal dip akıntılarımıza bağımlıyız.

İlkel insanın, iyide ve kötüde, bizden daha basit ve daha çocuksu olduğu doğrudur. Biz bunu kendi içinde çok tuhaf karşılamayız. Buna rağmen, arkaik insanın dünyasına yaklaştıkça, tuhaf duygular hissetmeye başlarız. Benim analiz edebildiğim kadarıyla, bu duygu arkaik insanın temel kabullerinin bizim-, kilerden köklü bir şekilde farklı olduğunu -yani bizden çok değişik bir dünyada yaşadığını- düşünmemizden kaynaklanmaktadır. Varsayımlarını anlayana kadar, o bize çözmesi zor bir bilmece gibi gelir, ama eğer bunları bilirsek, her şey basitleşir. Bunu şu şekilde de ifade edebiliriz: İlkel insanın bilmecesi biz kendi varsayımlarımızı anlamaya başladıkça çözülür.

Bizim her şeyin doğal ve açıklanabilir bir nedeni olduğunu düşünmemiz rasyonel bir varsayımdır. Biz bunu ikna edilmi-şizdir. Neden-sonuç ilişkisi, nedensellik bizim en kutsal dog-malarımızdandır. Bizim dünyamızda görülmez, gizli, kişinin görüşüne bağlı ve doğaüstü güçler diye bilinen şeylerin geçerli bir yeri olamaz -tabii modern fiziğin atomun, içinde şaşırtıcı şeylerin gerçekleştiği, küçük ve gizli dünyasını irdeleme çalışmalarını izlemediğimiz sürece. Ama bu bile sürekli izlenen yoldan oldukça uzaktadır. Biz gizli ve keyfi güçler fikrini kesinlikle reddederiz, çünkü rüyalar ve hurafelerin korkutucu dünyasından kaçalı ve insanın en son ve en büyük başarısı olan, kendimiz için kozmosun mantıklı bir bilinçten oluşan resmini çizeli çok zaman geçmemiştir. Şimdi rasyonel kurallara itaat eden bir dünyayla çevirili durumdayız. Her şeyin nedenini bilemediğimiz doğrudur, ama zaman içinde onları da keşfedeceğiz ve bu keşifler bizim mantıklı beklentilerimizle uyum içinde olacaklar. Biz bunu

umut ediyoruz ve bunu ilkel insanın kendi varsayımlarına güvendiği kadar garantiye alıyoruz. Kuşkusuz rastlantısal olaylar da var, ama bunlar tamamen kazara yaşanan olaylar ve bunların da kendilerine özgii nedenselliklerinin bulunduğunu kabul ederiz. Tesadüfi şeyler düzeni seven bir akıla itici gelirler. Bunların olayların öngörülebilen nedenlerini devreden çıkartma yolları tuhaf, gülünç ve sinir bozucudur. Tesadüfi olaylar fikrini gizli güçler fikri kadar uzaklaştırmaya çalışırız, çünkü bize şeytanı, iblisi, kötülüğü hatırlatırlar. Bizim özenli hesaplarımızın en tehlikeli düşmanlarıdırlar ve bizim garantilerimizi sürekli tehdit ederler. Mantığa kesinlikle karşıt oldukları için küçümsenmeyi hak ederler, ama yine de onlara karşı adil olmamız gerekir. Araplar onlara bizden daha fazla saygı gösterirler. Mektuplarının üzerine Insha-allah, “Allah isterse” diye yazarlar, çünkü mektup ancak o zaman ulaşabilir. Tesadüfü kabullenme konusundaki isteksizliğimize ve olayların genellikle genel kurallara göre gerçekleşme özelliğine rağmen, her zaman ve her yerde hesaplanamaz kazalara açık olduğumuzu da inkar edemeyiz. Tesadüften daha gizli ve görülmez başka bir şey var mıdır? Bu kadar savunmasız olduğumuz ve sinirlerimizi bozacak başka bir şey var mıdır?

Eğer bu konu üzerinde düşünürsek, olayların genel kurallarla nedensellik ilişkisi teorisinin yarı yarıya geçerli olduğunu, geri kalan zamanda tesadüf şeytanının yolunun açık olduğunu söyleyebiliriz. Rastlantısal bir olayın da kendi doğal nedenleri vardır ve genellikle bu nedenlerin oldukça sıradan olduklarını üzülerek keşfederiz. Bizim canımızı sıkan, kazaların nedenlerini bilemememiz değildir; asıl sinirlendiğimiz şey kötü olayların burada ve şimdi keyfi bir

biçimde başımıza gelebileceğidir. En azından, bizi bu şekilde çarpar. Bir kaza her zaman sinir bozucudur ve en katıksız rasyonalist bile lanet okuyacak kadar bundan etkilenebilir. Rastlantısal bir olayı nasıl yorumlarsak yorumlayalım, onun bizi etkileme gücüne sahip olduğu gerçeğini değiştirenleyiz. Yaşam koşullarını düzene sokmak çabası arttıkça, tesadüf daha fazla dışlanmış olur ve kendimizi ona karşı koruma gereksinimimiz azalır. Yine de, her ne kadar resmi “söylem” bu inancı desteklemiyorsa da, herkes tesadüflerin olasılığını göz önünde bulundurur, veya onlara bel bağlar.

Biz, bunun olumlu bir şey olduğunu düşünerek, her şeyin doğal diye isimlendirdiğimiz ve en azından tahmin edilebilir olduğunu zannettiğimiz bir nedeni bulunduğunu varsayarız. Diğer yandan, ilkel insan her şeyin gizli, görülmez ve denetlenemez güçlerle getirildiğini, yani her şeyin tesadüf olduğunu varsayar. Ama o buna tesadüf demez, niyet, maksat der. Doğal nedensellik onun için sadece bir dış görünüştür ve kayda değer değildir. Eğer üç kadın su taşımak için nehir kenarına giderlerse ve bir timsah ortadaki kadını yakalarsa, bizim bakış açımız o kadının seçilmesinin tamamen bir tesadüf olduğunu düşünmemize neden olur. Bu hayvanlar insan yediklerine göre timsahın o kadını yakalaması çok doğaldır. İlkel insana göre bu tür bir açıklama gerçeği bütünüyle çarpıtmaktadır ve bu enteresan hikayenin hiçbir boyutuyla ilişkisi yoktur. Arkaik insan bizim bu öyküye bakış açımızı yüzeysel hatta saçma bulmakta haklıdır, çünkü bu kaza hiç gerçekleşmemiş olabilir, ama aynı yorumu o koşulda bile yapabiliriz. Avrupalının önyargısı onun olayları ne kadar az açıklayabildiğim görmesini engellemektedir.

İlkel insan daha fazla açıklama bekler. Bizim tesadüf dediğimiz onun için denetlenemez güçtür Bu nedenle, diğer iki kadının ortasında duran kadını yakalamak -herkesin gözlemleyebileceği gibi- timsahın amacıdır. Eğer amacı bu olmasaydı diğer kadınlardan birini de alabilirdi. Peki ama niçin timsahın böyle bir amacı var? Bu hayvanlar genellikle insan yemezler. Bu iddia, Sahra çölünde yağmurun yağmadığı savı kadar, doğrudur. Timsahlar gerçekten ürkek hayvanlardır ve kolay korkutulurlar. Onların sayılarını göz önünde bulundurursak, çok az sayıda insan öldürdüklerini görürüz. Bir insanı yakalamaları çok şaşırtıcı ve doğal olmayan bir olaydır. Böyle bir olayın açıklanması gerekir. Bir timsah tek başına bırakılırsa bir insanın canını almaz, O zaman, bu emri kimden almıştır?

İlkel insan yargılarına çevresindeki dünyanın gerçeklerine dayanarak ulaşır. Beklenmedik bir olay gerçekleştiğinde haklı olarak şaşırır ve bunun özel nedenlerini bilmek ister. Bu noktaya kadar aynı bizim gibi davranır. Ama o bunun da ötesine gider, bizi geçer. Tesadüfün denetlenemez gücü hakkında bir, veya birden fazla, teorisi vardır. Biz "Tamamen tesadüf" deriz. O "Hesapçı bir niyet" der. O bilimin beklentisi olan neden-so-nuç bağlantılarını göstermeyen olayları, yani nedensellik zincirini kıran akıl karıştırıcı şeyleri, yani olayların geri kalan yarısını oluşturan şeyleri vurgular. Uzun zaman önce genel kurallara itaat ederken kendisini doğaya uydurmuştur; onu asıl korkutan şey içinde gücü nedeniyle, denetlenemez ve hesaplana-maz bir temsilcinin varlığını gördüğü beklenmedik rastlantıdır. İlkel insan burada da haklıdır. Olağanın dışındaki her şeyin onu korkutmasını anlamak kolaydır. Bir süre kaldığım, El-gon dağının

güneyindeki bölgelerde çok sayıda karıncayiyen bulunuyordu. Karı ncay iyen ürkek, gece yaşayan, nadiren görülebilen bir hayvandır. Bunlardan birisini gündüz görmek, yerliler için, bizim bir derenin yokuş yukarı aktığını görmemiz kadar şaşırtıcı ve olağandışı bir olaydır. Derenin aniden yerçekimini yendiği bazı durumları biliyor olsak bile daha az şaşırmayız. Büyük miktarda su ile çevrili yaşıyoruz ve suyun yerçekimine uymamaya karar verdiği zaman neler olabileceğini kolayca hayal edebiliriz. İşte ilkel insan da kendi dünyasındaki olaylar hakkında böyle hisseder. Karmcayiyenlerin alışkanlıklarını çok iyi bilmektedir, onlardan birinin doğa kurallarına uymaması hesaplanamaz bir hareket tarzını gösterir. İlkel insan her şeyden o kadar etkilenir ki, dünyasının kurallarının bozulması onu öngörülemez olasılıklara karşı savunmasız bırakır. Bu tür bir istisna bir kuyruklu yıldıza veya güneş tutulmasına benzer bir işaret, bir kehanettir. Arkaik insanın bakış açısıyla, karıncayiyenin gündüz vakti görülmesinin doğal bir nedeni olamayacağına göre bunun arkasında gizli bir gücün bulunması gerekir. Ve kozmik yasaları çiğneyen bir gücün alarm verici gösterisi elbette kendini savunmayı veya öfkeyi yatıştırmak için sıradışı şeylerin yapılmasını gerektirir. Komşu köylerin uyarılması ve karıncayiyenin acılar içinde yakalanarak öldürülmesi zorunludur. Karıncayiyeni gören adamın anne tarafından en büyük dayısı bir boğasını kurban verir. Adam sunak çukuruna inerek hayvanın etinden ilk parçayı kopartır, sonra dayısı ve törendeki diğer katılımcılar da hayvanın etinden yerler. Bu şekilde doğanın tehlikeli isteğinin kefareti ödenir.

Bize gelince, biz sular bilinmeyen bir nedenle ters akmaya başlayınca kesinlikle panikleriz, ama bir

karıncayiyeni gündüz görünce veya bir albino doğunca veya güneş tutulunca alarma geçmeyiz. Bu tür olayların anlamını veya hareket alanını biliriz, ama ilkel insan bilmez. Olağan olaylar onun için onu ve diğer bütün yaratıkları kapsayan tutarlı bir bütün oluştururlar. Bu nedenle çok tutucudur ve her zaman yapılagelen şeyleri yapar. Nerede olursa olsun, bu bütünü bozan bir şey gerçekleşirse, iyi düzenlenmiş dünyasında bir çatlağın varlığını hisseder. Bir şekilde çarpıcı olan bütün hadiseler hemen sıradışı bir olayla bağlantılandırılır. Örneğin, bir misyoner evinin önüne Pazar günleri Union Jack'i çekebilmek için bir bayrak direği dikmişti.

Ama bu masumane arzusu ona pahalıya mal oldu. Bu hiç görülmemiş, huzursuzluk veren bir davranıştı ve kısa bir süre sonra korkunç bir fırtına çıktığında, bundan bayrak direği sorumlu tutuldu. Bu olay misyonere karşı genel bir isyan için ye-terliydi. İlkel insana kendi dünyasında güvenlik duygusu veren şey olağan hadiselerin düzenliliğidir. İstisnai her durum kefareti ödenmesi gereken denetlenemez bir gücün korkutucu gösterisidir. Sadece olağan düzeni bozan bir şey değil, aynı zamanda diğer uğursuz olayların işaretidir.

Biz büyükanne-babalarımızm ve onların büyük anne-babalarının dünya hakkında nasıl hissettiklerini unuttukça bu tür yaklaşımların saçma olduğunu daha fazla düşünürüz. Bir buzağı iki başlı ve beş ayaklı doğar. Komşu köyde bir horoz yu-murtlamıştır. Yaşlı bir kadın bir rüya görmüştür, gökte bir kuyruklu yıldız belirir, en yakın kasabada büyük bir yangın başlar ve sonraki yıl bir savaş çıkar. Tarih eski çağlardan onse-kizinci yüzyıla kadar bu şekilde yazılmıştır. Bizim için

çok anlamsız olan, bilgileri böyle yanyana koymak ilkel insan için çok önemli ve ikna edicidir. Ve bütün beklentilerin aksine, o bunu yapmakta haklıdır. Onun gözlem gücü çok güvenilirdir. O, tarih öncesi deneyimlerden, bu tür bağlantıların gerçekten bulunduğunu bilmektedir. Bize tamamiyle anlamsız gelen böyle tek tük, rasgele hadiseler -çünkü biz olayları tek tek ve kendilerine özgü nedenlerle ele alırız- ilkel insan için son derece mantıklı bir kehanetler ve bu kehanetlerin işaret ettiği olaylar dizisidir. Kendisini istikrarlı bir şekilde gösteren şeytansı gücün ölümcül patlamasıdır.

İki başlı buzağı ve savaş aynı şeydir, çünkü buzağı yalnızca savaşın tahminidir, ilkel insan bu bağlantıyı sorgusuz sualsiz kabul eder, çünkü dünyadaki olaylar arasında tesadüfün isteği yasalara uygunluk ve düzenlilikten daha önemli bir faktördür. Rastlantısal olayların gruplar veya diziler halinde geldiklerini keşfederken ilkel adamın bize sunduğu sıradışı olanı gözleme özelliğine şükran borçluyuz. Klinik çalışmalarda bulunan bütün doktorlar vakaların tekrarladığım bilirler. Würzburg’da eski bir psikiatri profesörü ender görülen bir klinik vakasından-dan söz ederken her zaman şöyle derdi: “Baylar, bu kesinlikle eşsiz bir vakadır - yarın bunun aynısını tekrar göreceğiz.” Ben bir akıl hastahanesinde çalıştığım sekiz yıl boyunca buna çok şahit oldum. Bir keresinde bir insanın bilinci ender görülen bir alacakaranlık düzeyine geçmişti -o güne kadar rastladığım ilk vakaydı. İki gün sonra aynı olaya tekrar rastladık ve bu son oldu. “Olayların tekrarlaması" klinikçiler arasında bir şakadır, ama aynı zamanda tarih öncesi zamandan beri ilkel bilimin bir gerçeği olmuştur. Son dönemlerde bir araştırmacı şöyle demiştir: “Büyü balta girmemiş ormanların bilimidir."

Astroloji ve diğer kehanet yöntemleri, tereddütsüz biçimde, eskinin bilimi olarak isimlendirilebilirler.

Düzenli bir şekilde gerçekleşeni gözlemek kolaydır, çünkü ona hazırlıklıyızdır. Bilgi ve hüner ancak olayların düzeninin kavranamaz biçimde denetimsizce bozulduğu durumlarda gerekir. Olayları gözleme sorumluluğu kabilenin en zeki ve uyanık adamlarından birisine verilir. Onun bilgisinin bütün sıra-dışı olayları açıklamaya ve hünerinin onlarla mücadele etmeye yeterli olması gerekir. O, tesadüfi olaylar konusunda uzmandır, bilgindir ve aynı zamanda kabilenin geleneksel inançlarının arşivini muhafazayla yükümlüdür. Saygı ve korkuyla çevrelenmiş, otoritesinin tadını çıkartır, ama o kadar büyük değildir, kabilesi gizliden gizliye komşu kabilenin büyücüsünün kendi-lerinkinden daha güçlü olduğuna inanmaktadırlar. En iyi ilaç asla hemen el altında bulunmaz, olabildiğince uzaktadır. Bir süre geçirdiğim kabilenin ilaçlarını yapan büyücüsü çok saygın birisiydi. Ama ona ancak insanların ve hayvanların önemsiz hastalıklarında danışılıyordu. Ciddi vakalarda yabancı bir otorite çağırılıyordu -Uganda'dan büyük bedeller ödenerek bir M*ganga (büyücü) getirtiliyordu- aynı bizim yaptığımız gibi.

Tesadüfi olaylar genellikle büyük veya küçük seriler veya gruplar halinde olurlar. Hava durumunu tahmin etmenin eski ve çok denemiş yollarından biri, eğer birkaç gündür yağmur yağıyorsa yarın da yağacağını söylemektir. Bir deyişe göre: "Şanssızlıklar teker teker gelmezler". Bir başkasına göre: "Asla yağmaz, boşanır." Bu tür deyişlere dayanan bilgelik ilkel bilimdir. İnsanlar buna inanırlar ve korkuyla karışık saygı gösterirler. Okumuş insansa buna güler -başına

olağandışı bir şey gelene kadar. Size bir hikaye anlatacağım. Tanıdığım bir kadın bir sabah komodininin üzerinde bir çıngırtıyla uyandı. Bir süre baktıktan sonra nedenini keşfetti: bardağının kenarı iki santim kalınlığındaki bir halka halinde kırılmıştı. Bu tuhafına gitti ve bir bardak daha istedi. Yaklaşık beş dakika sonra aynı çıngırtıyı duydu, yine bardağın kenarı kırılmıştı. Bu defa çok endişelendi ve üçüncü bardağı istedi. Yirmi dakika içinde bardak aynı sesi çıkartarak kırıldı. Üç tane peşpeşe kaza artık biraz fazla gelmişti. Doğal nedenlere inancını bir kenara bıraktı ve onun yerine "kolektif simgeselliğe” -denetlenemez bir gücün devrede olduğuna- yöneldi. Bir çok modern insan -çok inatçı olmadıkları sürece- doğal nedenselliğin açıklayamadığı olaylarla karşılaştıklarında böyle düşünürler. Doğal olarak bunlardan kaçınmaya çalışırız. Bize tatsız gelirler, çünkü yaşamımızın düzenli gidişatını bozarak her şeyin olası olduğunu hissettirirler. Bunların üzerimizdeki etkisi ilkel aklın hala ölmediğini gösterir.

İlkel insanın denetlenemez güce inancı, hep varsayıldığı gibi, hiç yoktan kaynaklanmaz, deneyimlerle temellendirilmiştir. Onun batıl inançları dediğimiz şey tesadüfi olayların gruplan-dırılmasıyla geçerli nedenlere kavuşmuştur. Zaman ve mekan içinde olağandışı olayların yaşanma olasılığını ölçmek mümkündür. Bu açıdan kendi deneyimimize güvenemeyeceğimizi asla unutmamalıyız. Bizim gözlemlerimiz yetersizdir, çünkü bakış açımız bu konuları gözardı etmemize neden olmuştur. Örneğin ciddi bir ruh halindeyken aşağıdaki olayların birbirini izleyen halkalardan bir zincir oluşturduğunun asla farkına varamayız: sabahleyin odanıza bir kuş girer, bir saat sonra yolda bir

kazaya şahit olursunuz, öğleden sonra bir akrabanız ölür, akşam ahçmız çorba kasesini devirir, geç vakit eve döndüğünüzde anahtarınızı kaybettiğinizi fark edersiniz. İlkel adam bu olaylar zincirindeki hiçbir halkayı atlamaz, çünkü her yeni halka onun beklentilerini yanıtlamaktadır. Ve bunda haklıdır -kabul etmeye gönüllü olacağımızdan daha fazla haklıdır. Onun endişeli beklentileri haklı çıkarlar ve bir amaca hizmet ederler. Ona göre, böyle bir gün lanetlidir ve o gün hiçbir şey yapılmamalıdır. Bizim dünyamızda bu kötü bir batıl inançtır, ama ilkel adamın dünyasında çok doğru bir akıllılıktır. O dünyada insan, bizim korunaklı ve düzenli yaşantımıza oranla, kazalara daha açık yaşamaktadır. Vahşi bir dünyada yaşarken riske anlamazsınız. Bir Avrupalı bile bunu kısa zamanda anlayabilir.

Pueblo yerlisi iyi bir ruh halinde değilse, erkekler konseyine katılmaz. Eski Romalı evinden ayrılırken eşiğe takılırsa o günkü planlarını değiştirirdi. Bu bize anlamsız gelebilir, ama ilkel koşullar altında bir insanın bu kehanetlere karşı en azından tetikte olması gerekir. Kendime tam olarak hakim değilsem, bedensel hareketlerim baskı altında olabilir; dikkatim kolay dağılır; dalgınlaşırım. Bunun sonucunda, bir şeylere çarparım, tökezlerim, bir şeyi düşürürüm veya unuturum. Uygar koşullar altında, bunlar önemsiz şeylerdir, ama ilkel ormanlarda ölümcül öneme sahip olurlar. İçinde timsah kaynayan bir nehi-rin üzerinde köprü amacıyla kullanılan, yosun tutmuş bir ağaç gövdesinde yanlış bir adım atmanız ölümünüze neden olabilir. Düşünün ki yoğun otların arasında pusulamı kaybediyorum veya tüfeğimi doldurmayı unutuyorum ve kendimi ormanda bir gergedan sürüsünün ortasında buluyorum. Düşüncelerimle aşırı meşgul olduğum

için, zehirli bir Afrika yılanına basıyorum. Akşamüstü sivrisinek botlarımı zamanında giymeyi unutuyorum ve on bir gün sonra tropikal sıtmadan ölüyorum. Yıkanırken ağzını kapamayı unutmak bile dizanterinin saldırısına uğramak için yeterli. Bize göre bu olayların nedeni dikkatsizliktir. İlkel insana göre bunlar maksatlı kehanetler veya büyüdür.

Ama burada dikkatsizlikten fazlası da söz konusu olabilir. Elgon dağının güneyindeki Kitoshi bölgesinde, Kabras ormanında bir yolculuğa katılmıştım. Orada, kalın otların arasında, neredeyse bir yılana basmak üzereyken son anda kendimi kenara atabildim. Öğleden sonra bana eşlik eden arkadaşım avdan döndü. Suratı bembeyazdı, her yeri titriyordu. Bir beya2 karınca tepesinin içinden fırlayan ikibuçuk metre uzunluğundaki bir mamba yılanı tarafından yutulmak üzereymiş. Eğer son anda hayvanı yaralamayı başaramasaymış ölmesi işten değilmiş. Gece saat dokuzda kampımız açlıktan gözü dönmüş sırtlanların saldırısına uğradı. Bu sırtlanlar bir gün önce bir adamı rüyasında korkutup hırpalamışlardı. Ateşe rağmen, çığlık atarak çitin üzerinden atlayan, ahçımızın barakasına coplandılar.

O geceden sonra yolculuğumuzda bir kazayla karşılaşmadık. Yaşadığımız o gün Yerlilere düşünmek için malzeme verdi. Bize göre bunlar sadece peşpeşe gelen kazalardı, ama onlara göre vahşi dünyaya girdiğimiz ilk gün gerçekleşen bir kehanetin yerine getirilmesiydi. Öyle oldu ki, geçmeye çalıştığımız bir akıntının içine düştük: araba, köprü, her şey. Yanımızdakiler birbirlerine “İşte, iyi bir başlangıç” der gibi baktılar. Zirveyi tamamlamak üzere, bir fırtına başladı, sanki gök yarıldı. O kadar ıslandık ki günlerce ateşli

yattım. Arkadaşımın avlanmaktan son anda kurtulduğu o günün sonunda, biz, beyaz adamlar birbirimize bakarken dayanamadım ve şöyle dedim: “Bana öyle geliyor ki bu sorun daha önce başlamıştı. Zürih’ten ayrılmadan önce bana anlattığın rüyayı hatırlıyor musun?” O zaman çok ilginç bir kabus görmüştü. Rüyasında Afrika'da avlanıyordu, aniden kocaman bir mamba yılanının saldırısına uğramıştı, öyle korkmuştu ki, çığlık atarak uyanmıştı. Rüya onu çok rahatsız etmişti ve şimdi ikimizden birinin öleceğini düşündüğünü itiraf'ediyordu. Elbette benim öleceğimi düşünmüştü, çünkü her zaman “diğer insanın” olmasını, ümit ederiz. Ama daha sonra, ölümün eşiğine kadar getiren sıtmaya yakalanan o oldu.

Dünyanın yılanların ve sıtma taşıyan sivrisineklerin bulunmadığı bir köşesinde bu konuşmayı okumak pek bir şey ifade etmeyebilir. Kişinin tropikal ormanın kadifemsi maviliğini, bakir ormanın dev gibi ağaçlarının insanın üstüne eğilen karanlığını, gecenin esrarengiz seslerini, doldurulmuş tüfekler yanında çatılmış duran ateşi, sivrisinek cibinliklerini, kaynatılarak içme suyu yapılmış bataklık suyunu ve hepsinden önemlisi, ne dediğini çok iyi bilen yaşlı bir Afrikalının söylediği “Burası insanın ülkesi değildir -Tanrı Yun ülkesidir” sözüyle ifade edilen inancı hayal edebilmesi gerekir. Burasının kralı insan değil, doğadır -hayvanlar, bitkiler ve mikroplar. Mekana uygun ruh halini düşünerek, başka herhangi bir yerde gülümsemeye neden olacak şeylerden uyandırıcı bir anlamı nasıl çıkarttığımızı anlayabilirsiniz. Burası ilkel insanın her gün baş etmek zorunda olduğu denetlenemez ve kaprisli güçlerin dünyasıdır. Olağandışı olay onun için bir şaka değildir. O bundan kendi

sonuçlarını üretir. "Burası iyi bir yer değil” - "Bugün uğursuz” - ve bu tür uyarılara dikkat etmesi sayesinde kaçınabildiği tehlikeleri kim bilebilir?

"Büyü balta girmemiş ormanın bilimidir.” Bir kehanet, bir hareketin'seyir yönünü, planlanmış bir şeyden vazgeçilmesini, ruhsal tepkinin değişimini etkiler. Tesadüflerin gruplar halinde geldiğini ve ilkel insanın ruhsal nedenselliğin bilincinde olmadığını düşünürseniz tüm bunların oldukça yararlı reaksiyonlar olduklarını anlarsınız. Bizim doğal nedensellik denilen olguyu tek yönlü vurgulamamıza teşekkür borçluyuz, bu sayede sübjektif ve ruhsal olanı objektif ve “doğal” olandan ayrıştırmayı öğrendik. Oysa, ilkel insan için ruhsal olan ile objektif olan dış dünyada birleşirler. Olağandışı bir şeyin karşısında şaşıran ilkel insan değildir, o şey şaşırtıcıdır. O, büyünün gücüyle donanmış manadır. Bizim hayalgücü ve telkin gücü diyebileceğimiz şeyler ilkel insana dışarıdan onunla oynayan gizli güçler gibi görünürler. Onun ülkesinin jeolojik veya politik bir mevcudiyeti yoktur. Orası onun mitolojisini, onun dinini, bütün düşüncelerini ve duygularını kapsayan yerdir. O, bir dereceye kadar, bu fonksiyonların bilincinde değildir. Korkusu "iyi olmayan” bazı yerlerle sınırlanmıştır. Ayrılanların ruhları şu veya bu ormanda bulunurlar. Şu mağara içeri girenleri boğazlayan şeytanları barındırmaktadır.

Oradaki dağda büyük yılan yaşamaktadır, şu tepe efsanevi kralın mezarıdır; bu nehirin veya ağacın veya kayanın yanına gelen her kadın hamile kalır; şu yüksek ağaç bazı insanları çağıran bir ses çıkartır; şu sığ geçit yılan-şeytanlarca korunur. İlkel insan psikolojik değildir. Ruhsal

şeyler onun dışında objektif bir şekilde cereyan ederler. Hatta rüyasında gördüğü şeyler bile ona gerçek gibi görünürler; sadece. bu nedenle rüyalarına dikkat eder. Elgon'lu hamallarımız asla rüya görmedikleri konusunda ciddiyetle ısrar ettiler -sadece büyücü rüya görüyordu. Büyücüye sorduğumda, o da İngi-lizler ülkesine girdikten sonra rüya görmeyi bıraktığını söyledi. Söylediğine göre eskiden babası "büyük" rüyalar görüyordu ve sürülerin nerede gezindiğini, sığırtmaçların buzağılarını nereye götürdüklerini ve ne zaman savaş veya salgın olacağını biliyordu. Şimdi her şeyi bilen Bölge Komiseriydi ve onlar hiçbir şey bilmiyorlardı. Büyücü timsahların İngiliz Hükümeti tarafına geçtiklerine inanan bazı Papualılar gibi boyun eğmişti. Yerli bir mahkum otoritelerin elinden kaçmıştı ve nehri geçmeye çalışırken bir timsah tarafından parçalanmıştı. Bu nedenle, yerliler de onun bir polis timsah olduğu sonucuna varmışlardı. Tanrı şimdi rüyalar kanalıyla İngilizlerle konuşuyordu, Elgon'nun büyücüsüyle konuşmuyordu, çünkü gücü İngilizler ellerinde bulunduruyorlardı. Rüya faaliyeti dışarıya göç etmiş-ti. Bazen yerlilerin ruhları da göç ediyorlardı ve büyücü onları kuşlar gibi yakalayıp kafeslere koyuyordu; veya garip ruhlar köye gelip hastalık yayıyorlardı.

Bu ruhsal şeylerin yansıtılması doğal olarak insanlarla insanlar arasında, insanlarla hayvanlar veya olaylar arasında bize anlaşılmaz gelen bir ilişkinin kurulmasını sağlar. Beyaz adam bir timsahı vurur. Anında en yakın köyden bir grup öfkeli insan koşarak gelir ve bunun bedelini ister. Açıkladıklarına göre o timsah silahın ateşlendiği anda köylerinde ölen yaşlı bir kadındır. Timsah besbelli kadının yaban ruhudur. Bir başka adam sürüsünü gözleyen bir leoparı

vurur. O anda komşu köyde bir kadın ölür. Kadın ve leopar birdir, aynı şeydir.

Lévy-Brühl bu ilginç ilişkiler için participation mystique (gizemli ortaklık) deyimini geliştirmiştir. Bence "mistik” sözcüğü iyi seçilmemiş. İlkel insan bu konularda gizemli hiçbir şey görmez, onları doğal kabul eder. Onları tuhaf bulan biz iz, bunun nedeni de bu ruhsal fenomenler hakkında bir şey bilmeme-mizdir. Aslında bunlar bizde de görülürler, ama biz daha uygar biçimde ifade ederiz. Günlük yaşamımızda daima diğer insanların ruhsal süreçlerinin bizimkiyle aynı olduklarını varsayarız. Bize hoş gelen veya arzuladığımız bir şeyin diğer insanlar için de aynı şeyi ifade ettiğini düşünürüz. Bize kötü gelenin onlar için de kötü olması gerekir. Nihayet son dönemlerde mahkemelerimiz psikolojik bir açıyı benimsediler ve hüküm verirken suçun göreliliğini kabul ettiler. Deneyimsiz, acemi ^insanlar hâlâ quod licet Jovi non licet bovi (Bir öküze değil Jüpiter'e yakışır) ilkesini duyduklarında hınçla dolarlar. Kanun önünde eşitlik ilkesi hâlâ insanın en büyük başarısını temsil eder; henüz yerine yenisi konulamamıştır. Ve biz hâlâ kendimizde görmek istemediğimiz bütün kötülükleri ve değersizlikleri “diğer insana” atfetmeye devam ederiz. Bu nedenle, onu eleştirmemiz ve ona saldırmamız gerekir. Bu durumda asıl gerçekleşen şey aşağılık bir “ruhun” bir insandan diğer insana göç etmesidir. Dünya hâlâ tiksinilen insanlar (bétes noires) ve günah keçileriyle doludur, aynı eskiden cadılarla ve kurtadamlarla dolu olduğu gibi.

Ruhsal yansıtma psikolojinin en sık görülen olgularından biridir. Lévy-Brühl'ün ilkel insanın belirgin bir özelliği olarak

gösterdiği participation mystique (gizemli ortaklık) ile aynı şeydir. Biz sadece ona değişik bir isim veririz ve genellikle bunun ^suçlusu olduğumuzu inkar ederiz. Kendimizde bilincinde olmadığımız her şeyi komşumuzda keşfederiz ve ona göre davranırız. Uygarlığımızda ona zehir içirtmeyiz; onu yakmayız veya onu çivilemeyiz; ama onu en derin inançlarla vurgulanmış ahlaki yargılar kanalıyla yaralarız. Onda mücadele ettiğimiz şey genellikle bizim kendi kötü yönümüzdür.

İlkel insan, zihninin ayrıştırmaktan yoksun düzeyi ve, sonuçta, kendisini eleştirmemesi nedeniyle yansıtmaya bizden fazla eğilimlidir. Ona göre her şey objektiftir ve dili bunu radikal biçimde yansıtır. Biz biraz mizahla zihnimizde bir kaplan kadın yaratabiliriz. Sık sık bir insanı kaz, inek, tavuk, yılan, öküz veya eşek olarak betimleriz. Bu imgeler övgü içermeyen lakaplar olarak hepimize aşinadırlar. Ama ilkel adam bir insana yaban bir ruh atfettiğinde ahlaki yargının zehirini kullanmaz. Arkaik insan bunun için çok doğacıdır; o her şeyden, yargılamayacak kadar, oldukları gibi etkilenir, bu bedenle yargıya bizden daha az eğilimlidir. Pueblo Yerlileri gerçekçi bir havayla benim Ayı Totemine ait olduğumu -bir başka deyişle, ayı olduğumu- söylemişlerdi, çünkü ben merdivenden inerken bir insan gibi vücudum öne dönük inmiyordum, bir ayı gibi merdiveni ellerimle tutarak iniyordum. Eğer bir Avrupalı benim bir ayının mizacına sahip olduğumu söylese aynı kapıya çıkar, ama anlamı biraz değişiktir. İlkel topluluklarda karşılaştığımızda çok yadırgadığımız yaban ruhu kavramı, bizde, diğer bir çok şeyde de olduğu gibi, mecaza dönüşmüştür. Eğer benzetmelerimizi somut biçimleriyle ele alırsak ilkel bakış

açısına geri döneriz. Örneğin tıp alanında biz “bir hastayı ele almak” deyimini kullanırız. Somut anlamıyla bu ellerini üzerine koymak üzerinde ellerinle çalışmak demektir. Ve bu, büyücü doktorun kendi hastalarıyla yaptığı şeyin aynısıdır.

Yaban ruhu kavramını anlamakta zorluk çekeriz, çünkü her şeye bu kadar somut bakamayız. “Ruhu” göç eden ve vahşi bir hayvana yerleşen bir şey olarak algılayanlayız. Birisini eşek olarak tanımladığımız zaman, onun her açıdan, eşek denilen dört ayaklı bir hayvan olduğunu kastetmeyiz. Özel bir açıdan eşeği anımsattığını kastederiz. Söz konusu insanın kişiliğinin veya psişesinin bir bölümünü alarak, o bölümü eşeğin imajıyla bütünleştiririz. İlkel insan için leopar-kadın bir insandır, ancak onun yaban ruhu bir leopardır. Bilinçdışı ruhsal yaşamın tümü ilkel insan için somut ve objektif olduğuna göre, o bir leopar olarak tanımlanabilecek bir insanın bir leoparın ruhuna sahip olduğunu söyler. Eğer somutlaştırmada ileri giderse, böyle bir ruhun çalılıkta gerçek bir leopar biçiminde yaşadığını söyler.

Ruhsal olayların yansıtılmalarıyla ulaşılan bu Özdeşleşmeler insanın sadece fiziksel açıdan değil, aynı zamanda ruhsal açıdan da içinde yaşadığı bir dünya yaratırlar. İnsan bir noktaya kadar bununla bütünleşir. Hiçbir açıdan, bu dünyanın hakimi değildir, sadece bir elemanıdır. Örneğin Afrika'da, ilkel insan insanın güçlerini yüceltmekten çok uzaktır. Kendisini yaradılışın hakimi olarak hayal edemez. Onun zoolojik sınıflandırması korno sapienlerle sona ermez, fillerle sona erer. Sonra aslan, sonra piton veya timsah, sonra insan ve daha aşağı varlıklar gelir. Asla doğayı yönetebileceğini düşünmez; doğaya egemen olmaya çalışan

ve bütün çabalarını, kendisine doğanın gizli laboratuarının anahtarını verecek olan, doğal nedenlerin keşfine yönelten uygar insandır. Bu yüzden, denetlenemez güçler fikrinden hiç hoşlanmaz ve onu reddeder. Bu güçlerin varlığı uygar insanın doğayı denetleme çabasının beyhudeliğini ispatlamaya yeterlidir.

Toparlayacak olursak, arkaik insanın en belirgin özelliği, kozmik boyutta doğal nedenlerden daha önemli bir faktör olarak gördüğü, tesadüfün güvenilmezliğine ve değişkenliğine karşı takındığı tavırdır. Rastlantısal olayların iki boyutu vardır; bir yandan, seriler halinde gerçekleşirler, diğer yandan, bi-linçdışı ruhsal faktörlerin -yani participation mystique'm (gizemli ortaklığın)- yansıtılması kanalıyla belirgin bir amaçla donatılmışlardır. Arkaik insan kesinlikle böyle bir ayrım yapmaz, çünkü ruhsal olayları fiziksel olaylarla bütünleşecek kadar yansıtır. Bir kaza ona keyfi ve amaçlı bir hareket -canlı bir varlığın müdahalesi- olarak görünür, çünkü olağandışı olayların onu ancak kendi korkusunun veya şaşkınlığının gücünün etkisi kadar etkilediğinin farkında değildir. Evet, burada tehlikeli bir alana giriyoruz. Bir şey biz ona güzelliği atfettiğimiz için mi güzeldir? Büyük düşünürlerin dünyaları aydınlatanın parlak güneş mi, yoksa güneşle ilişki nedeniyle insan gözü mü olduğu sorusuyla güreştiklerini biliyoruz. Arkaik insan bunun güneş olduğunu, uygar insansa göz olduğunu -şimdiye kadar, herhalde, bütünü yansıttığı ve sanatçı hastalığına yakalanmadığı sürece- düşünür. Doğaya egemen olabilmek için onu ruhsal özelliklerden kurtarması gerekir; dünyasını objektif görebilmesi için bütün arkaik yansıtmalarını geri alması gerekir.

İlkel dünyada her şey ruhsal niteliklere sahiptir. Her şey adamın psişesinin elemanlarıyla donanmıştır -veya şöyle diyelim, insanlık ruhunun, kolektif bilinçaltının elemanlarıyla, Çünkü henüz bireysel bir ruhsal yaşam yoktur. Bu vesileyle, Hıristiyanlığın vaftiz töreninin insanlığın ruhsal gelişimi için anlamının çok önemli olduğunu unutmayalım. Vaftiz, insanoğluna eşsiz bir ruh verir. Elbette bununla vaftiz töreninin bir kerelik bir gösteriyle hemen etkili büyülü bir şey olduğunu söylemek istemiyorum. Vaftiz düşüncesinin insanı dünyayla arkaik Özdeşleşmenin dışına çıkarttığını ve onu bunun üstünde bir yerde duran bir varlığa dönüştürdüğünü söylüyorum. İnsanlığı bu düşünce düzeyine yükselten şey en derin anlamıyla vaftizdir, çünkü o doğayı aşan spiritüel insanın doğumu demektir.

Her nisbeten bağımsız ruhsal içeriğin bir fırsat doğduğu an canlanacağı, bilinçaltı incelemelerinde kabul edilen bir gerçektir. Bunun en net örneklerini bir delinin sanrılarında ve medyumca iletişimlerde görürüz. Bir otonom ruhsal içerik ne zaman ve nereye yansıtılırsa görülmez bir insan çıkar ortaya. Bu, spiritüel seansların ruhlarını ve ilkel insana görünen hayaletleri açıklamaktadır. Eğer önemli bir ruhsal içerik bir insana yansıtılırsa, o bir mana olur -yani olağandışı etkiler yaratma gücüyle donanır. Bir büyücü, bir cadı, bir kurtadam veya benzeri bir şey olur. Büyücü doktorun gece dolaşan ruhları yakalayıp onları kuşlar gibi kafeslere kapattığına dair ilkel inanç çarpıcı biçimde bunu göstermektedir. Ruhsal yansıtmalar büyücü doktoru mana'ylz donatırlar; hayvanların, ağaçların ve taşların konuşmalarını sağlarlar; ruhsal aktivite oldukları için, insanı kendilerine itaat etmeye zorlarlar. Bu

nedenle bir deli umutsuzca kendi seslerinin insafına kalmıştır. Yani yansıtılan şey onun kendi ruhsal aktivitesidir. Bunu bilmeden, kendi sesleri kanalıyla konuşan kendisidir, nasıl ki duyan, gören ve itaat eden de kendisiyse.

Psikolojik bakış açısından, ilkel insanın tesadüfün keyfî gücünün ruhların ve büyücülerin maksatlarına hizmet ettiğine inanması çok doğaldır, çünkü onun gördüğü kadarıyla tesadüf, olayların unsurlarının kaçınılmaz bir sonucudur. Gelin bu bağlantıda kendimizi yanıltmayalım. Eğer bilimsel yaklaşımımımızı zeki bir yerliye açıklarsak bize komik bir batıl inançlılıkla ve mantıksızlıkla yaklaşır. O dünyanın insan gözüyle değil, güneşle aydınlatıldığına inanır. Pueblo şefi, arkadaşım Dağ Gölü bir keresinde klasik bir cümleyi -Non est hic sol Dominus noster, sed qui Ulum fecit (Bunu yapan bizim efendimiz Güneş değildir, fakat o bunu yapıyor)- söylediğim için beni açıklama yapmaya zorlamıştı. Güneşi işaret ederek, öfkeyle konuştu: “Orada giden babamızdın Onu görebilirsin. Bütün ışık, bütün hayat ondan gelir -onun yapmadığı hiçbir şey yoktur.” Heyecanlandı, sözcükleri bulmaya çalıştı ve sonunda haykırdı: “Dağlara yalnız başına giden bir adam ateşini bile onsuz yakamaz.” Arkaik bakış açısı bundan güzel açıklanamazdı. Bizi yöneten güç dış dünyadan gelmektedir ve ancak o izin verirse yaşayabiliriz. Her ne kadar günümüzde tanrılar elimizden alınmışsa da, dinsel düşünce zihnin arkaik düzeyini bizde canlı tutmaktadır. Milyonlarca insan böyle düşünmektedir.

İlkel insanın tesadüfün kaprisine bakış açısından söz ederken, bu yaklaşımın bir amaca hizmet ettiğini ve bu nedenle de bir anlamı olduğunu söylemiştim. Denetlenemez

güçlere olan ilkel inancın doğruluğunun sadece psikolojik bir bakış açısıyla değil, aynı zamanda gerçeklerle de ispatlanabileceği hipoteni-ze, en azından şimdilik, cüret edebilir miyiz? Bu tehlikeli görünüyor, ama kızgın tavadan ateşe atlayıp büyücülüğün gerçekten var olduğunu ispatlamaya çalışmak niyetinde değilim. Eğer bütün ı^jğın güneşten geldiğini, nesnelerin ve varlıkların oldukları gibi güzel olduklarını ve leoparın insanın yarı-ruhu olduğunu varsayarak ilkel insanı izlersek hangi sonuçlara ula- s şabileceğimizi düşünmek istiyorum. Bunu yaparak ilkel mana fikrini kabulleniriz. Bu fikre göre, güzel bizi etkiler Ve güzeli yaratan biz olmayız. Bir insan kötüdür -biz kendi kötü ruhumuzu ona yansıtmamışızdır ve bu yansıtmayla onu şeytan yapmamışızdır. Bizim hayalgücümüzün ürünü olmayan, kendi özelliklerine dayanarak etkileyici -mana kişilik- olan insanlair vardır. Mana kavramında dış dünyada geniş bir alana yayılmış, alışılmamış bütün etkileri yaratan bir güç var gibidir. Var olan, hareket eden her şey, yoksa bu gerçek olamazdı. Sadece bu gücü sayesinde gerçek olabiliyor. Varlık bir güç alanıdır. İlkel mana kavramı, görebildiğimiz gibi, enerji teorisinin taslağı gibidir.

Buraya kadar bu ilkel düşünceyi kolay izleyebiliyoruz. Zorluk onun olası sonuçlarını saptamaya çalışırken çıkıyor, çünkü anlattığım ruhsal yansıtma sürecini tersine çeviriyorlar. Bu sonuçlar şunlardır: bir büyücü doktoru büyücü yapan benim ha-yalgücüm veya benim duygum değildir; aksine, o bir büyücüdür ve büyülü güçlerini benim üzerimde uygulamaktadır. Hayaletler benim zihnimin sanrıları değildirler, bana kendi iradeleriyle görülürler. Bu ifadeler mana fikrinin mantıklı türevleri olmalarıma rağmen, onları

kabullenme konusunda tereddüt ederiz ve bize rahatlık veren ruhsal yansıtma teorimizi aramaya başlarız. Buradaki soru şudur: Ruhsal olan -yani ruh veya bi-linçdışı- genellikle bizim içimizde mi belirir; yoksa ruh veya bilinçdışı, bilincin erken dönemlerinde, aslında bizim dışımızda kendi amaçlarına sahip denetlenemez güçler biçimindedir de ruhsal gelişim sürecinde derece derece bizim içimize mi yerleşir? Modern terimlerimizi kullanırsak, bağlantısız ruhsal içerikler bireylerin psişelerinin parçaları mıdırlar, yoksa onlar başlangıçtan itibaren, ilkel görüşe göre hayaletler, atalarımızın ruhu ve benzerleri şeklinde kendi biçimleriyle var olan ruhsal varlıklar mıdırlar? Onlar gelişim süresince yavaş yavaş insanın içine girip, orada bizim şimdi psişe dediğimiz dünyayı mı oluşturdular?

Bu düşünce bizi tehlikeli ve paradoksal biçimde çarpıyor, ama yine de bir şeyler düşünebiliyoruz. Sadece dinî öğretmenler değil, pedagoglar da insan ruhuna daha önce orada olmayan bir şeyi yerleştirmenin olası olduğunu varsayarlar. İkna ve etki gücü bir gerçektir; en modern davranışçılık bile bundan uzun vadeli sonuçlar beklemektedir. Ruhu inşa etmenin karmaşık düşüncesi bir çok yaygın inançta ilkel bir düzeyde ifade edilmektedir -örneğin sahip olma, araların ruhunun bedenlenmesi, ruhların göç etmesi ve diğerleri. Birisi hapşırdığında “Tanrı seni kutsasın" deriz ve bununla “Yeni ruhunun sana rahatsızlık vermemesini dilerim” demek isteriz. Kendi gelişimimiz süresince çok yönlü çelişkileri aşarak bütünleşmiş bir kişiliğe ulaşırız, ruhu zorlu bir biçimde biraraya getirme deneyimi yaşarız. İnsan bedeni bir dizi Mendeki birimlerin miras edinilmesiyle yapılandığına

göre, insan ruhunun da benzer şekilde biraraya toplandığını düşünebiliriz.

Günümüzün materyalistik görüşleri arkaik düşüncede de görebileceğimiz bir eğilime sahiptirler. İkisi de bireyin sadece bir sonuç olduğu noktasına varırlar; birinci görüşe göre insan doğal nedenlerin sonucudur, ikinci görüşe göre ise tesadüfi olayların. Her iki hesapta da, insan bireyliği kendi hakkına sahip bir şey değildir, nesnel dünyada bulunan güçlerin tesadüfi bir ürünüdür. Bu düşünce, insanın asla eşsiz ve kendine özgü kabul edilmediği, hej zaman yerine bir yenisinin konabileceği, kolay vazgeçilebilinir bir şey olarak düşünen arkaik dünya kavramı kanalıyla gelmiştir. Nedenselliğin dar perspektifi nedeniyle, modern materyalizm arkaik insanın bakış açısına geri dönmüştür. Ama materyalist daha radikaldir, çünkü ilkel insandan daha sistematiktir. İlkel insan daha tutarsız olma avantajına sahiptir; mana kişilik istisnasına sahiptir. Tarih boyunca bu mana kişilikler kutsal figürler düzeyine yükseltilmişlerdir; tanrıların gençleştirici yiyeceklerinden yiyerek onların ölümsüzlüğüne ulaşabilen kahramanlar ve krallar olmuşlardır. Bireyin ölümsüzlüğü ve onun sonsuz değeri düşüncesi ilkel top-lumlarda görülmektedir -her şeyden önce hayaletlere inançta, sonra da henüz ölümün insanın dikkatsizliği veya aptallığı yoluyla bir geçiş yolu bulamadığı dönemlerin mitolojilerinde.

İlkel insan görüşlerindeki bu tutarsızlıkların farkında değildir. Bizim yerli hamallarımız öldükten sonra başlarına ne geleceğini bilmediklerini söylemişlerdi. Onlara göre bir insan sadece ölüyordu; artık nefes almıyordu ve cesedi sırtlanların yemek için bekledikleri çalılıklara taşınıyordu. Gündüz böyle

düşünüyorlardı, ama gece sürülere ve insanlara hastalık taşıyan, yolculara saldıran ve çeşitli vahşiliklere neden olan ölülerin ruhlarıyla doluydu. İlkel insan bu tür tutarsızlıklarla doludur. Bunlar bir Avrupalıyı deliye döndürebilirler, ama o, benzer şeylerin bizim uygar dünyamızın ortasında da bulunduğunu asla düşünmeyebilir. İlahi konuları tartışılamayacak kadar önemsiz gören, ama eğitim programında ilahiyat bulunan üniversitelerimiz var. Doğal bilimlerde bir araştırmacı hayvan türünün en küçük biriminin Tanrı'nın bir eseri olduğu fikrini saçma bulurken, kafasındaki bir başka bölüm onu Pazar günleri ayinlerde Hıristiyan inancını göstermeye yöneltebilir. İlkel tutarsızlık konusunda kendimizi niçin tahrik etmemiz gerekiyor?

İlkel insanın basit düşüncelerinden herhangi bir felsefe sistemi türetmek olası değildir. Bu düşünceler bize ancak kullanılabilecek elemanları verirler. Ama yine de bunlar, zihinsel çabanın bitmez tükenmez kaynağıdırlar ve bütün zamanlarda ve bütün uygarlıklarda ki düşünce problemlerini temin ederler.

İlkel insanın “kolektif simgeleri” gerçekten önemli midir, yoksa önemli gibi mi görünmektedir? Bu zor soruyu yanıtlayansam, ama Elgon'un dağ kabilesindeki bir gözlemimi anlatabilirim. Dinsel düşünceler ve törenlerin izlerini enine boyuna araştırmış, ama haftalar sonra hiçbir şey keşfedememiştim. Yerliler her şeyi görmeme izin vermişler ve bilgilerini özgürce sunmuşlardı. Arada tercüman engeli olmadan onlarla iletişim kurabiliyordum, çünkü yaşlıların çoğu Swahili konuşuyorlardı. Başlangıçta gönülsüzdüler, ama buzlar eridikçe beni içtenlikle kabullendiler. Dini gelenekler

hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Ama ben vazgeçmedim ve sonunda, uzun müzakerelerimden birini bitirmek üzereyken yaşlı bir adam birdenbire konuştu: "Sabahleyin, güneş yükselirken, kulübelerimizden çıkarız, ellerimize tükürürüz ve onları güneşe tutarız." Onlardan bu merasimi benim için yapmalarını ve tam olarak göstermelerini istedim. Ellerini ağızlarının önüne getirdiler ve kuvvetle tükürdüler veya üflediler. Sonra ellerini çevirdiler ve avuçlarını güneşe doğru tuttular. Onlara yaptıklarının ne anlama geldiğini -niye ellerine üflediklerini veya tükürdüklerini- sordum. Sorum beyhudeydi. "Bu her zaman böyle olmuştur" dediler. Bir açıklama almak imkansızdı ve onların sadece ne yaptıklarını bildiklerine, niçin yaptıklarını bilmediklerine ikna oldum. Davranışlarında bir anlam görmüyorlardı. Yeni ayı da aynı hareketlerle karşılıyorlardı.

Zürih'te tamamen bir yabancı olduğumu ve bu şehire buranın geleneklerini araştırmaya geldiğimi varsayalım. Önce dış bölgelerde banliyö evlerinin yakınlarına yerleşiyorum ve evsa-hipleriyle komşuluk ilişkisi geliştiriyorum. Sonra Bay Müller ve Bay Meyere şöyle diyorum: "Lütfen bana dinsel adetlerinizden bahsedin." İkisi de şaşırıyor. Asla kiliseye gitmemişler, hakkında hiçbir şey bilmiyorlar ve üstüne basa basa hiçbir geleneği uygulamadıklarını söylüyorlar. Bir sabah Bay Müller'i ilginç bir faaliyet içinde yakalıyorum. Bahçede koşturuyor, renkli yumurtaları saklıyor ve özel tavşan heykellerini yerleştiriyor. Onu suç üstü yakalamış oluyorum. "Bu ilginç töreni niçin benden saklıyorsunuz?" diye soruyorum. "Ne töreni?" karşılığını veriyor "Bu önemsiz bir şey. Paskalya zamanı herkes yapar." "Ama bu heykellerin ve yumurtaların anlamı ne ve niçin onları saklıyorsunuz?" Bay

Müller afallıyor. Bilmiyor, zaten Noel ağacı hakkında da çok az şey biliyor. Buna rağmen bu şeyleri yapıyor. Aynı ilkel adam gibi. Elgon'ların ataları ne yaptıklarını biliyorlar mıydı? Çok düşük ihtimal. Arkaik insan ne yapıyorsa onu yapıyor - sadece uygar insan ne yaptığını biliyor.

Biraz önce anlattığım Elgon töreninin anlamı nedir? Açık seçik belli ki, bu tören güneşe, sadece doğuş anında, yerliler için mungu -yani mana veya kutsal- olanı sunmaktır. Eğer ellerine tükürürlerse, bu ilkel inanca göre, kişisel mana'yı -iyileştiren, sihirbazlık yapan ve hayatı besleyen gücü- içeren maddedir. Eğer ellerine üflerlerse, nefes rüzgar ve ruhtur - rohoâm, İbran i ced e ruachy Yunancadapneuma. Hareketin anlamı: Yaşayan ruhumu Tanrıya sunuyorum. Bu, sözsüz oynanan bir duadır. Şöyle de diyebilirlerdi: "Tanrım, senin ellerine ruhumu bırakıyorum." Bu tesadüfen mi böyle olmuştur, yoksa bu düşünce insan varolmadan önce zaten tasarlanmış ve amaçlanmış mıdır? Bu soruyu yanıtsız bırakmak zorundayım.

KEŞFEDİLMEMİŞ BENLİK

Arkadaşım Fowier McCormick’e

1

Modern Toplumda Bireyin Acıklı Durumu

Yarın nelere gebe? Her zaman aynı ölçüde olmasa bile, dünya kurulalı beri bu soru, insanoğlunun zihnini daima meşgul etmiştir. Tarih boyunca, özellikle fiziksel, politik, ekonomik ve spiritüel sıkıntı dönemlerinde insanların gözleri endişeli bir umutla geleceğe yöneliş ve beklentiler, ütopyalar ve kıyamet öngörüleri katlanarak çoğalmıştır. Hıristiyanlığın başlarında, Kral Agustus devrindeki 'chiliastic' beklentiler veya insanlık tarihinin ilk bin yılı sona ererken, Batı dünyasının ruhunda meydana gelen değişimler bu ümitli bekleyişin örnekleri olmuştur. Bugün, ikinci bin yılın sonlarına yaklaşırken, yine evrenin yıkımı ile ilgili kıyamet imgeleriyle dolu bir çağda yaşıyoruz. “Demir Perde”nin simgeleştirdiği, insanlığı iki parçaya ayıran bu bölünmenin önemi nedir? Hidrojen bombaları başımıza düşmeye başladığı zaman veya Devlet mutlakiyetinin ruhsal ve ahlaki karanlığı tüm Avrupa’yı sardığı zaman, uygarlığımızın ve insanın başına neler gelecektir?

Bu tehditi hafife almak için hiçbir nedenimiz yok. Avrupa'nın her yerinde, bizim insancılığımızın ve adalet duygumuzun koruması altında barınan yıkıcı azınlıklar fesat

meşalelerini hazır tutuyorlar. İnsan nüfusunun zihinsel açıdan dengeli, zeki ve adil bir katmanının eleştirel mantığı dışında, onların fikirlerinin yayılmasını durdurabilecek bir şey yok. Ancak, bu katmanın çok kalın olduğunu da düşünmemek gerekir. Bu kalınlık, ulusal yaradılışa göre ülkeden ülkeye değişir. Aynı zamanda, bölgesel olarak milli eğitime bağlıdır ve politik-ekono-mik yapının zararlı etkilerine açıktır. Halk oylamaları bir kriter olarak alınırsa, söz konusu tabaka, iyimser bir tahminle tüm seçmenlerin en fazla yüzde 40'ını oluşturur. Daha karamsar bir bakış açısı da geçerli olabilir, zira mantıklı ve eleştirel düşünme yeteneği insanoğlunun en belirgin özellikleri arasında değildir. Olsa bile, kararsız ve değişken niteliklidir ve kural olarak, politik gruplar ne kadar büyük olursa, o kadar kararsız ve değişken olurlar. Kitleler, tek tek bireylerde varolması mümkün olan içgörü ve düşünme yeteneğini ezip geçerler. Ve bu da, anayasal Devlet bir zayıflığa düştüğü zaman, doktriner ve otoriter despotluğa yol açar.

Mantıklı akıl yürütme, ancak bir durumun duygusallığı belli bir kritik ölçüyü aşmadığı sürece başarılı olabilir. Eğer duygusal ısı bu kritik derecenin üstüne çıkarsa, aklın etkinliği yok olur ve yerini sloganlar ve hayali dilek-fanteziler alır. Yani, bir çeşit toplu cinnet ve hızla yayılan psişik bir salgın hastalık topluma musallat olur. Bu durumda, aklın kuralı altında asosyal kabul edilerek ancak tahammül edilebilen bu unsurlar tepeye çıkarlar. Bu tür bireyler sadece hapishanelerde ve akıl has-tahanelerinde görülebilen nadir acayipler değillerdir. Ortada olan her bir delilik vakası için, tahminime göre, en az 10 gizli, saklı delilik vakası sayabiliriz. Açığa çıkmamış bu delilikler nadiren kendilerini belli ederler, ama

tüm normal görünümlerine rağmen, düşünceleri ve davranışları, bilinçdışındaki sapkın ve çarpık faktörlerin etkisi altındadır. Tabii, gizli psikozların sıklığı konusunda — anlaşılabilir nedenlerden ötürü hiçbir tıbbi istatistik yoktur. Ama bunların sayısı, bilinen psikozlu ruh hastalığı ve suç vakalarının 10 katından daha az olsa bile, bu insanların taşıdıkları tehlike, genel nüfus içinde temsil ettikleri küçük yüzdeden kat kat fazladır. Bunların zihinsel durumu hissi yargılar ve dilek-fanteziler tarafından yönetilen, topluca tahrik olmuş kolektif bir zihniyettir. Bu insanlar, bir "kolektif cinnet" vakasında, duruma hemen intibak ederler ve o ortamda kendilerini rahat hissederler. Zira o koşulların ifade tarzını kendi deneyimlerinden bilirler, dolayısıyla bunlarla başa çıkmayı da bilirler. Fanatik bir kızgınlıktan kaynaklanan yıkıcı düşünceleri kolektif mantıksızlığa hitap eder ve orada kendine verimli bir toprak bulur, zira daha normal insanların akıl ve sağduyu örtüsü altında gizleyebildiği tüm güdüleri ve kızgınlıkları ifade ederler. Dolayısıyla, genel nüfusa oranla küçük bir sayıda olmalarına rağmen, bu insanlar hastalık bulaştırma kaynakları olarak tehlikelidirler, çünkü normal denilen insanın kendini tanıma derecesi çok sınırlıdır.

Birçok insan "kendini tanımayı" bilinç düzeyindeki ego kişiliğinin bilgisi ile karıştırır. Biraz ego bilincine sahip herkes kendisini tanıdığından emindir. Ama ego sadece kendi içeriğini bilir, bilinçdışını ve onun içeriğini bilmez. İnsanlar kendilerini tanıma derecelerini çevrelerindeki ortalama bir insanın kendisini tanıma oranı ile değerlendirirler, büyük ölçüde kendilerinden gizlenmiş olan asıl ruhsal gerçeklerle değerlendirmezler. Bu bakımdan, ruh fizyolojik ve anatomik yapısı ile ortalama insanın aslında hakkında pek az şey bildiği

bedeni gibi davranır. Onun içinde yaşadığı ve onunla birlikte hareket ettiği halde, sıradan bir insan için bedeninin büyük bölümü hemen hemen tümüyle bilinmeyen bir şeydir. Bilinmeyen ama varolan tüm şeyler bir yana, insana bedeni hakkında bilinen şeyleri tanıtmak için özel bir bilimsel bilgi gerekir.

Sonuçta, yaygın olarak "kendini tanımak" denen şey, büyük bölümü sosyal faktörlere ve insan ruhunda olup bitenlere bağlı olan çok sınırlı bir bilgidir. Dolayısıyla, daima filanca veya falanca şeyin "kendisine olmayacağı" veya "ailesinde" ya da arkadaşlarında ve tanıdıklarında görülmediği önyargılarıyla karşılaşırız. Öte yandan, en az bunun kadar hayali varsayımlarla, gerçek olguları gizlemeye yarayan bir takım niteliklerin bulunduğu iddialarını dinleriz.

Bilinçli eleştiri ve kontrolden muaf olan bu geniş bilinçsizlik kuşağı içinde tüm etkilere ve ruhsal enfeksiyonlara açık ve savunmasız durumdayız. Tüm tehlikelerde olduğu gibi, ancak bize saldıran şeyin ne olduğunu, nasıl, nerede ve ne zaman bize saldıracağını bildiğimiz zaman psişik enfeksiyon riskine karşı kendimizi savunabiliriz. Kendini tanımak bireysel gerçekleri bilmek olduğuna göre, teoriler bize bu konuda fazla yardımcı olamazlar. Bir teorinin evrensel geçerlilik iddiası ne kadar güçlü ise, tek tek bireysel gerçeklerin hakkını verme kapasitesi o kadar zayıf olur. Deneyime dayanan her teori zorunlu olarak istatistikseldir \ yani terazinin her iki ucundaki istisnaları atarak bunların yerine soyut bir ortalama koyarak, ideal bir ortalama formüle eder. Bu ortalama oldukça doğrudur, ancak gerçek yaşamda bunun böyle olacağı

anlamına gelmez. Buna rağmen, teoride doğruluğundan kuşku duyulmayan temel bir gerçek olarak yer alır. Terazinin her iki ucundaki istisnalar, tümüyle gerçek oldukları halde, sonuçta gözükmezler, çünkü birbirlerini iptal ederler. Örneğin ben, eğer çakıl taşı dolu bir çanağın içindeki her taşı tartıp ortalama 145 gr. ağırlık elde etsem, bu bana çakıl taşlarının gerçek niteliği hakkında çok az bilgi verir. Bu hesaba dayanarak eline aldığı bir çakıl taşının 145 gr. ağırlığında olacağını düşünen birisi ciddi bir yanılgıya düşebilir. Hatta, istediği kadar arasın tam 145 gr. gelen tek bir çakıl taşı bulamayabilir.

İstatistiksel yöntem gerçekleri ideal bir ortalamanın ışığı altında gösterir, ama onların ampirik gerçeklikleri hakkında bilgi vermez. Gerçeğin tartışma götürmez bir yönünü göstermekle birlikte, fiili gerçeği son derece yanıltıcı bir şekilde bozabilir. Bu, istatistiklere dayanan teoriler için özellikle geçerlidir. Oysa, gerçek olguların ayırıcı özellikleri onların tek oluşları, bireylikleridir. Diyebiliriz ki, gerçek tablo sadece kuralın istisnalarından oluşur ve sonuçta, mutlak gerçeklik baskın olarak kuraldışı bir karakter taşır.

İnsanın kendini tanımasına yardımcı olan bir teoriden söz açıldığında, bu düşünceleri akılda tutmakta yarar vardır. Teorik varsayımlara dayanan hiçbir benlik bilgisi yoktur ve olamaz da, çünkü kendini tanımanın nesnesi tek bir bireydir — göreceli bir istisna ve kuraldışı bir fenomendir. Dolayısıyla, bireyi tanımlayan şey evrensel ve kurallı değil, eşsiz olma niteliğidir. Birey, aynı şekilde tekrarlanan bir birim olarak değil, tek ve benzeri olmayan ve son tahlilde başka hiçbir şeyle kıyaslanamayacak ve bilinemeyecek bir şey

olarak düşünülmelidir. Biyolojik bir tür olan insan, aynı zamanda istatiksel bir birim olarak da tanımlanabilir ve tanımlanmalıdır; aksi halde onun hakkında hiçbir genelleme yapılamaz. Bu amaçla, insan karşılaştırmalı bir birim olarak düşünülmelidir. Bu da, insanı, tüm bireysel özelliklerinin çıkartıldığı, ortalama bir birim olarak soyut bir tablo içinde gösteren ve evrensel geçerlilik taşıyan antropoloji veya psikoloji bilimini ortaya çıkartır. Ama insanı anlamak için gereken en önemli özellikler bu çıkartılanlardır. Eğer bir bireyi anlamak istiyorsam, ortalama insan hakkındaki tüm bilimsel bilgileri bir yana atıp, tüm teorileri gozardı ederek tümüyle yeni ve önyargısız bir tavır benimsemek zorundayım. Anlamak işine ancak tam özgür ve açık bir kafayla yaklaşabilirim, oysa insanı bilme veya insan karakterini kavrama çabası insanlık hakkında her türlü genel bilgiyi önceden varsayar.

Şimdi, ister bir başka insanı anlamak, ister kendimizi tanımak söz konusu olsun, her iki durumda da türrç teorik varsayımları bir kenara bırakmak zorundayım. Bilimsel bilgi sadece evrensel bir saygınlığa sahip olmakla kalmayıp, modern insanın gözünde tek entelektüel ve ruhsal otoriteye de sahip olduğu için, bireyi anlama gayretim beni sözün gelişi, leşe majeste yapmaya (büyük ihanete) ve bilimsel bilgiye arkamı dönmeye mecbur ediyor. Bu hafife alınabilecek bir fedakarlık değildir, zira bilimsel tavır taşıdığı sorumluluk duygusundan kendini kolay kolay kurtaramaz. Ve eğer söz konusu psikolog, hastasını sadece bilimsel olarak sınıflandırmak değil, aynı zamanda onu bir insan olarak da anlamak isteyen bir tıp doktoru ise, birbirine zıt ve karşılıklı olarak birbirini dışlayan iki yaklaşım -yani bilmek ile

anlamak- arasında mesleki bir çelişki yaşama tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu çelişki, uya bunu, ya onu” seçersin mantığı ile değil, ancak iki-yönlü bir düşünme ile çözülebilir, yani birini yaparken, diğerini de göz önünde tutmakla.

Prensipte bilginin olumlu avantajlarının, anlamanın aleyhine çalıştığı düşünülürse, bu durumdan çıkartacağımız sonuç oldukça paradoksal olacaktır. Bilimsel olarak değerlendirildiğinde, birey, kendini sonsuza değin tekrarlayan bir birim, hatta alfabenin bir harfi ile adlandırılabilecek bir şeydir. Diğer yandan, bireyi anlamak için onu bir bilim adamının gönülden bağlı olduğu tüm kabul gören düşüncelerden ve kurallardan kurtararak, eşsiz bir birey olarak görmek, onu araştırmalarının tek gerçek ve en üstün nesnesi yerine koymak gerekir. Herkesten önce, bir doktor bu çelişkinin farkında olmak zorundadır. Bir yanda, bilimsel eğitiminin istatiksel verileri ile donanmıştır, öte yanda, özellikle ruhsal acılar içinde kıvranan hasta bir insanı tedavi ederken, onu bireysel olarak anlama görevi ile karşı karşıyadır. Yaklaşım ne kadar şematik olursa, hasta -haklı olarak- o kadar direnç gösterir ve tedavisi o kadar tehlikeye girer. Psikoterapist, ister istemez, hastasının bireyliğini (başkalarına benzemeyen kişiliğini) temel bir gerçek olarak görmek ve tedavi yöntemlerini buna göre ayarlamak zorunda hisseder kendisini. Bugün tıbbın tüm alanlarında, bir doktorun görevinin soyut bir hastalığı değil, bir hastayı tedavi etmek olduğu kabul edilmektedir.

Tıp için yaptığımız bu tanımlama, öğrenim ve eğitim alanlarındaki genel sorunun yalnızca bir örneğidir. Bilimsel eğitim ve öğretim temelde istatiksel gerçeklere ve soyut

bilgiye dayanır, dolayısıyla bireyin sadece marjinal bir fenomen olarak hiçbir rolünün olmadığı gerçekdışı, akılcı bir dünya görüntüsü sunar bize. Oysa, mantıkdışı bir birim olarak birey, bir gerçektir; gerçek olmayan bir idealin veya bilimsel çalışmaların referans aldığı normal insanın aksine, gerçeğin sahici ve somut taşıyıcısıdır. Dahası, doğa bilimlerinin çoğu, araştırmalarının sonuçlarını, sanki bunlar insan müdahalesi olmadan ortaya çıkmış gibi, zorunlu bir faktör olan insan psişesinin işbirliği söz konusu değilmiş gibi gösterirler. (Bunun bir istisnası, gözlemlenen şeyin gözlemciden bağımsız olmadığını kabul eden modern fiziktir.) Demek ki bilim, bu bakımdan d^ gerçek insan ruhunun dışarıda bırakıldığı bir dünya görünümü sunmaktadır — yani “beşeri bilimlerin” tam antitezi.

Bilimsel varsayımların etkisi altında, sadece insan ruhu değil, bizzat birey ve, kuşkusuz, tek tek her bir olay tesviye edilip düzeltilmekte ve ortaya, gerçeğin kavramsal bir ortalamaya dönüştürüldüğü, bulanık bir tablo çıkartılmaktadır. Bu istatistiksel dünya görünümünün psikolojik etkisini azımsamamalı-yız, çünkü bireyi tablodan çıkartıp onun yerine, üst üste yığılarak kitle formasyonları oluşturan anonim birimleri koymaktadır. Bilim bize, somut birey yerine, örgüt isimleri ve en tepede, politik gerçeğin prensibi olarak soyut Devlet fikrini sunmaktadır. Bu durumda bireyin ahlaki sorumluluğu kaçınılmaz olarak yerini Devlet politikasına bırakır. Bireyin ahlaki ve zihinsel farklılaşması yerine kamu, refahı ve yaşam standardının yükseltilmesi geçer. Bireysel yaşamın (ki gerçek olan tek yaşam budur) amacı ve anlamı artık kendi kişisel gelişmesine değil, Devlet politikasının insafına bırakılmış olur. Devlet politikası bireye dışardan

empoze edilen bir güçtür ve nihai olarak tüm yaşamı kendine doğru çeken soyut bir düşüncenin tatbik edilmesiyle meydana gelir. Birey kendi hayatını nasıl yaşayacağı hakkında kendi ahlaki kararlarını verme olanağından giderek daha fazla yoksun kalır. Sosyal bir ünite gibi yönetilir, beslenir, giydirilir ve eğitilir, uygun görülen bir konutta barındırılır ve kitlelerin hoşuna giden, zevkine hitap eden standartlarla eğlendirilir. Yöneticiler de, aynen yönetilenler gibi, birer sosyal birim olurlar, tek farkları Devlet doktrininin sözcülüğünü yapmakta uzmanlaşmış olmalarıdır. Akıl yürütme ve yargılama yeteneğine sahip olmaları gerekmez, kendi iş alanlarının dışında hiçbir işe yaramayan teşekküllü birer uzman olmaları yeterli-dir. Neyin öğretileceğine, neyin araştırılacağına Devlet politikası karar verir.

Görünüşte her şeye gücü yeten bu yüce Devlet doktrini, * tüm gücün yoğunlaştığı en yüksek hükümet mevkilerini işgal eden kişilerce idare edilir. Seçilerek veya hayatın cilvesiyle bu mevkilerden birine yerleşen her kim olursa olsun, o artık otoriteye boyun eğmez, çünkü artık kendisi Devlet politikası olmuştur ve durumun sınırları içinde keyfine göre bir yol tutabilir. Ondördüncü Louis’nin dediği gibi “Devlet benim” (“Letat cest moi”) diyebilir. Bu kişi, eğer Devlet doktrininden kendini ayırmayı bilebilirse, kendi bireyliğinden yararlanabilecek olan yegane kişidir veya birkaç kişiden biridir. Oysa, büyük olasılıkla, bu insan kendi hayali dünyasının kölesi haline gelir., Böylesi bir tek-yönlülük daima bilindışının yıkıcı eğilimleri ile kendini psikolojik olarak telafi eder. Kölelik ve başkaldırı birbirinden ayrılmaz bir ikilidir. Dolayısıyla, iktidar çekişmesi ve aşırı güvensizlik tepeden tırnağa tüm organizmaya yayılır. Dahası, kitleler

içinde bulundukları, biçimden yoksun, kaotik ortamı telafi etmek için daima bir “Lider” üretirler ve tarihte birçok örneğini gördüğümüz gibi, bu lider mutlaka sonunda kendi şişirilmiş ego-algısının kurbanı olur.

Bu gelişme, birey başkaları ile bir kitle oluşturduğu ve bireyliği silindiği an mantıken kaçınılmaz hale gelir. Bireyi zaten yok eden çok büyük kitle yığılmalarının yanısıra, psikolojik kitle zihniyetinin sorumlusu olan temel faktörlerden biri de, bireyi temellerinden sarsan ve onurunu yok eden bilimsel akılcılıktır (rasyonalizm). Sosyal bir birim olan insan bireyliğini kaybetmiş, istatistik bürolarında soyut bir rakam haline gelmiştir. O artık, yeri herhangi biriyle değiştirilebilecek, hiçbir önemi olmayan bir birim olmaktan başka bir rol oynayamaz. Mantıkla ve dışarıdan bakıldığında insan tam da budur işte, ve bu bakış açısıyla düşündüğümüzde bireyin değeri veya anlamı hakkında konuşmak abesle iştigaldir. Gerçeğin tam aksi olduğu gün gibi ortadayken, bireysel insan yaşamına bunca onurun ve değerin nasıl bahşedilebildiğini anlamak çok zor.

Bu açıdan bakıldığında, bireyin önemi iyice azalmaktadır ve bu gerçeğe karşı çıkan biri önünde sonunda tartışmayı kaybedecektir. Bireyin kendisini veya aile üyelerini veya çevresindeki saygın arkadaşlarını önemli insanlar olarak düşünmesi, bu duygusunun komik öznelliğine işaret eder yalnızca. Bırakın milyonları, on bin veya yüz bin kişinin yanında birkaç kişinin sözü mü olur? Bu bana, birgün beni büyük bir kalabalığın arasında yakalayan ince düşünceli bir arkadaşımın sözlerini anımsatıyor. Birden dönüp şöyle

demişti “İşte ölümsüzlüğe inanmamak için en inandırıcı neden karşımızda: tüm bu insanlar ölümsüz olmak istiyorlar!”

Kalabalık ne kadar büyük olursa, bireyin önemi o kadar azalır. Ama eğer birey, kendi zayıflık ve yetersizlik duygusu altında ezilerek, yaşamının anlamını yitirdiğini hissederse — ki, bu anlam kamu refahı ve yüksek yaşam standartları ile zaten benzer değildir— o zaman çoktan Devlet köleliği yoluna girmiş ve, bilmeden veya istemeden, Devletin kulu olmuştur. Sadece dışarıya bakan ve askeri kıtaların karşısında korkudan sinen bir insanın, duyularının ve.aklının tanıklığı ile savaşacak olanağı yoktur. İşte günümüzde olan da tam budur: hepimiz istatistiksel gerçekler ve kocaman sayılarla büyülenmiş, korkuyla kasılmış durumdayız. Gün geçmiyor ki, herhangi bir kitle örgütünce temsil edilmediği veya kişiselleştirilmediği için, bireysel kişiliğimizin ne kadar boş ve beyhude olduğu kafamıza kakılmasın. Diğer yanda ise, dünya sahnesinde caka satarak dolaşan ve sesleri ta uzaklardan duyulan önemli şahsiyetler, eleştirmeyen halkın gözünde bir kitle hareketi veya kamuoyu dalgası ile taşınmış ve bu nedenle ya alkışlanması, ya da lanet edilmesi gereken kişiler olarak yer almaktadırlar. Kitle zihniyeti burada egemen bir rol oynadığı için, bu insanların sundukları mesajın, kişisel sorumluluğunu üstlendikleri, kendi mesajları mı olduğu, yoksa sadece kolektif düşüncenin borazanlığını mı yaptıkları bir tartışma konusudur.

Bu koşullar altında, bireysel yargılama yeteneğinin giderek azalmasına ve sorumluluk bilincinin mümkün olduğunca kolektifleştirilmesine, yani bireyin elinden alınıp toplu bir varlığa teslim edilmesine hiç şaşmamak gerekir. Bu

yolla birey giderek daha fazla toplumun bir fonksiyonu haline gelir, yaşamının gerçek taşıyıcısı fonksiyonunu giderek daha çok kaybeder. Oysa toplum, tıpkı Devlet gibi, soyut bir kavramdan başka bir şey değildir. Her ikisi de özerk varlıklar haline getirilmişlerdir. Özellikle Devlet, kendisinden her şeyin beklendiği sözde-canlı bir kişiliğe dönüştürülmüştür. Aslında, onu manipüle eden kişilerin kullandığı bir kamuflajdır. Böylece anayasal Devlet ilkel bir toplum tarzına, yani herkesin bir başkanın veya oligarşinin despot yönetimine boyun eğmek zorunda olduğu ilkel kabile komünizmine dönüşür.

Kitle Zihniyetinin Dengeleyicisi Olarak Din

Egemen devlet hayalini -bir başka deyişle, devleti idare edenlerin isteklerini- her türlü sınırlamadan kurtarmak için, bü eğilimdeki tüm sosyo-politik hareketler şaşmaz biçimde dinin altındaki zemini kaydırmaya çalışırlar. Zira, bireyi Devlet'in bir fonksiyonu haline dünüştürmek için, Devlete bağımlılık dışındaki tüm bağımlılıkları onun elinden alınmak zorundadır. Oysa din, deneyimin mantıkdışı gerçeklerine bağımlı olmak ve boyun eğmek demektir. Spz konusu gerçekler sosyal ve fiziksel koşullarla doğrudan bağlantılı değildirler; daha ziyade bireyin ruhsal tavrı ile ilgilidirler.

Ama yaşamın dışsal koşulları karşısında bir tavır alabilmek, ancak eğer bu koşulların dışında bir referans noktası var ise mümkündür. Dinler işte böyle bir bakış açısı sağlarlar veya sağladıkları iddiasındadırlar. Bu bakış açısı bireye kişisel yargılama ve karar verme gücünü uygulama olanağını sunar. Dinler, sadece dış dünyada yaşayan ve ayağının altında kaldırım taşlarından başka bir zemin bulunmayan insanın maruz kaldığı somut koşulların apaçık ve kaçınılmaz gücü karşısında ona yedek bir kaynak sağlarlar. Eğer istatistiksel gerçek tek gerçek ise, o zaman tek ve mutlak otorite odur. Bu durumda tek bir koşul vardır ve buna karşıt hiçbir koşul varolmadığı için, yargılama ve karar verme yeteneği sadece gereksiz ve fazla değil, imkansız hale gelir. İşte o zaman, birey istatistiklerin bir fonksiyonu olmaya, dolayısıyla Devlet'in veya adına ne denirse, o soyut düzen prensibinin bir fonksiyonu olmaya mahkumdur.

Bununla birlikte dinler “dünya”nın dayattığının karşıtı olan bir başka otoriteyi öğretirler. Bireyin Tanrı’ya bağımlılığı doktrini dünyanın birey üzerindeki iddiası kadar güçlü bir iddiadır. Hatta bu iddianın mutlakçılığı, kişi kolektif zihniyete teslim olduğunda kendine nasıl yabancılaşıyorsa, aynı şekilde onu dünyaya karşı yabancılaştırabilir. Kolektif zihniyette olduğu gibi, bu kez de (dinsel doktrin adına) yargılama ve karar verme gücünü, bir suçun bedelini ödermiş gibi, kaybedebilir. Devlet'le uzlaşma yoluna gitmedikleri takdirde, dinlerin açıkça hedefledikleri amaç da budur. Eğer Devlet’le uzlaşırlarsa, ben bunlara ‘‘din” değil, "iman” demeyi tercih ediyorum. İman kesin bir kolektif inancın ifadesidir, oysa din sözcüğü belli bazı fizikötesi ve dünyaötesi faktörlerle kurulan öznel ilişkiyi ifade eder. İman ana hedefi bu dünya olan bir inanç bildirimidir, dolayısıyla dünyevi bir ilişkidir. Oysa dinin anlamı ve amacı (Hıristiyanlık, Musevilik ve İslamda olduğu gibi) bireyin Tanrı ile ilişkisinde veya (Budizmde olduğu gibi) bireyi kurtuluşa ve özgürleşmeye götüren yolda saklıdır. Tüm ahlak sistemleri bu temel gerçekten türemişlerdir, o olmaksızın bireyin Tanrı’ya karşı sorumluluğu töresel veya göreneksel bir erdem olmaktan öteye gidemez.

Gündelik dünyevi gerçeklerle uzlaşmak demek olan iman sistemleri görüşlerini, doktrinlerini ve adetlerini zaman içinde gelişen ve değişen bir kurallar sistemi altında toplamak zorunluluğunu hissetmişlerdir. Bunu yaparken de o kadar maddileşmiş ve cismani hale gelmişlerdir ki, özlerinde yatan hakiki dinsel unsuru —yani dünyaötesi olan o referans noktası ile aralarındaki canlı ilişkiyi ve dolaysız yüzleşmeyi — gerilere itmişlerdir. Mezhepsel görüş açısı, sübjektif dinsel

ilişkinin değerini ve önemini geleneksel doktrinin kıstası ile ölçer ve eğer Protestanlıkta olduğu gibi bu yaygın bir uygulama değilse, insan Tanrı’nın iradesi ile yönlendirildiğini iddia ettiği anda, ortalıkta bir softalık, sekterlik ve eksantriklik tartışması başlar. İman resmi Kilise ile birlikte varolan birşeydir, ya da sadece gerçek inanç sahiplerinin değil, aynı zamanda dinsel konularda “kayıtsız” diye tanımlanabilecek ve salt alışkanlıkların etkisiyle Kiliseye devam eden muazzam sayıda insanın da ait olduğu bir kamu kurumudur. İşte burada din ile iman arasındaki fark gözle görülür hale gelir.

Demek ki, iman sahibi olmak her zaman dinsel bir konu değil, daha ziyade sosyal bir konudur ve böyle olduğu için bireye hiçbir temel dayanak kazandırmaz. İman sahibi kişi kendini desteklemek için bu dünyaya ait olmayan bir otoriteyle ilişkisine güvenmek zorundadır. Buradaki kriter belli bir imana sadece sözde bir bağlılık göstermek değil, bireyin yaşamının sadece egosu, onun fikirleri veya sosyal faktörler ile belirlenmediği ve en az bunlar kadar önemli olan, fizikötesi, aşkın bir otorite tarafından belirlendiği psikolojik gerçeğidir. Bireyin özgürlüğünün ve özerkliğinin temellerini oluşturan kavramlar, ne kadar yüce olurlarsa olsunlar ahlaki prensipler, ya da ne kadar ortodoks olurlarsa olsunlar iman prensipleri değildin Bu temelleri oluşturan şey, ancak ve ancak, insan ile dünyaötesi otorite arasındaki yadsınması imkansız derin bir kişisel ve karşılıklı ilişkinin ampirik bilincidir Bu da, “dünya“yı ve onun “mantığını” dengeleyici bir rol oynar.

Bu açıklama ne kitle insanını, ne de kolektif inanç sahibini memnun edecektir. Kitle insanı için Devlet politikası düşünce ve eylemin en yüce prensibidir. Kuşkusuz, kitle inşam bu amaç için bilgilendirilmiş ve eğitilmiştir, ve bundan ötürü, bireye-ancak Devlet'in bir fonksiyonu olduğu sürece varolma hakkı tanınır. Öte yandan, inanç sahibi kimse Devlet'in ahlaki ve fiziksel olarak hak sahibi olduğunu kabul etmekle birlikte, sadece insanın değil, Devlet'in de "Tanrı" egemenliğine bağımlı olduğuna ve herhangi bir şüpheye düşüldüğünde, son kararın Devlet tarafından değil, Tanrı tarafından verileceğine inanır. Metafiziksel yargılarda bulunmak cüretini gösteremediğim için, "dünya"nın, yani insanın olaylara dayanan dünyasının ve dolayısıyla genel olarak doğanın Tanrının "karşıtı" olup olmadığına cevap veremiyorum. Sadece, bu iki yaşam alemi arasındaki psikolojik karşıtlığın yalnızca Incil'de teyit edilmekle kalmadığını, günümüzde de diktatör Devletlerin dine karşı ve Kilisenin ateizme ve materyalizme karşı olumsuz tutumlarında da açıkça sergilendiğini söyleyebilirim.

Nasıl ki sosyal bir varlık olarak insan uzun vadede toplumla bağı olmadan yaşayamazsa, birey de dış faktörlerin yıkıcı etkisini göreceli olarak azaltabilen dünyaötesi bir prensip olmadan hiçbir zaman varoluşu ve spiritüel ve ahlaki özerkliği için gerçek bir neden bulamaz. Tanrıya bağlanmayan bir birey dünyanın fiziksel ve ahlaki kışkırtıcılığına kendi kaynakları ile di-renemez. Bunu yapabilmek için onu kitlelerin içinde boğulmaktan koruyan içsel ve fizikötesi bir deneyimin varlığına ihtiyacı vardır. Kitle insanının aptallaştırılmasına ve ahlaki sorumsuzluğuna salt entelektüel veya hatta ahlaki olarak yaklaşmak olumsuz

bir kabullenme olur ve bireyi atomlara ayırma yolunda biraz tereddüt etmekten başka bir işe yaramaz. Bu yaklaşım dini inancın itici gücünden yoksundur, çünkü tümüyle rasyoneldir. Burjuva mantığında diktatör Devletin büyük bir avantajı vardır: bireyin yanısıra dinsel güçleri de yutar. Devlet Tanrı'nın yerini almıştır. İşte bu nedenle, sosyalist diktatörlükler din haline gelmiş ve Devlet köleliği bir ibadet biçimi olmuştur. Ancak, dinin işlevi, geçerli egemen kitle zihniyeti ile çatışmaları engellek için hemen bastırılan, gizli kuşkulara yol açmadan bu şekilde yerinden sökülemez ve yalanlanamaz. Sonuçta durum, her seferinde olduğu gibi, fanatizm şeklinde aşırı bir yolla telafi edilir ve fanatizm en ufak bir muhalefet kıvılcımını bile ezen bir silah olarak kullanılır. 'Amaca ulaşmak için tüm yollar, en aşağılık olanlar bile, meşrudur' gerekçesi ile özgür düşünce ayaklar altına alınır ve ahlaki yargı hakkı acımasızca bastırılır. Devletin politikası iman mertebesine yükseltilir, lider veya parti başkanı konumundaki kişi iyi ve kötünün ötesinde bir yarı-tanrı haline gelir ve ona kendini adayan insanlar birer kahraman, din şehidi, havari veya misyoner gibi şereflendirilir. Sadece bir tek gerçek vardır, ondan başka hiçbir gerçek yoktur. Bu gerçek çok kutsal ve dokunulmazdır, eleştiri-üstüdür. Farklı düşünen herkes bir zındıktır ve, tarihten de bildiğimiz gibi, her türlü kötü akıbetle karşılaşma tehlikesi içindedir. Sadece politik gücü elinde tutan parti başkanı Devlet doktrinini aslına sadık biçimde yorumlayabilir. Bunu da kendine uygun gördüğü bir şekilde, kafasına estiğince ya-par.

Kitle kuralı gereğince, birey xxx. sayılı bir sosyal birim haline geldiğinde ve Devlet en yüce prensip seviyesine

çıkartıldığında, din fonksiyonunun da bu girdaba yakalanacağı düşünü-lebilinir. Dikkatli bir gözlemle ve gözle görülmeyen, kontrol edilemeyen bazı faktörler hesaba katıldığında, din insana özgü içgüdüsel bir tutumdur ve bunun kendini gösterme biçimlerini tüm insanlık tarihi boyunca izlemek mümkündür. Dinin belirgin amacı ruhsal dengeyi muhafaza eemektir. Zira doğal insanın, bilinçli fonksiyonlarının her an içinden veya dışarıdan gelebilecek ve kontrol edilmesi mümkün olmayan olgularla engellenebileceğine dair, yine gayet doğal bir “bilgisi” vardır. Bu nedenle, gerek kendisi, gerekse başka insanlar için önemli sonuçlar doğurabilecek zor bir karar alırken, bunu dine dayanan uygun bazı önlemlerle güvenli bir hale getirmeye dikkat eder. Görünmeyen güçlere adakta bulunur, hayır duaları ettirir, kutsal ayinlere katılır. Psikolojik içgörü yeteneğinden yoksun rasyonalistler tarafından sihirli yararı inkar edilen ve büyü, boş inanç, hurafe diye karşı çıkılan törenler (rites d’entree et de sortie insan yaşamında yeni bir dönemi belirleyen ayinler) her yerde ve her zaman yapılagelmiştir. Zira, sihir veya büyünün önemi azımsanamayacak büyük bir psikolojik etkisi vardır. “Büyülü” bir performans gerçekleştirmek, bunu yapan kişiye, kararını yerine getirmek için kesinlikle gerekli olan güven duygusunu verir, çünkü karar almak kaçınılmaz olarak tek yanlı bir eylemdir ve bu nedenle, bir risk olarak hissedilir. Bir diktatör bile, kendi Devlet kanunlarını tehditlerle yerine getirmekle kalmaz, bunların çeşitli törenlerle gerçekleştirilmesini ister. Bandoların, bayrakların, flamaların, törenlerin ve kitlesel gösterilerin, kilise cemaati yürüyüşlerinden, şeytanı kaçırmak için yapılan şeylerden prensipte hiçbir farkı yoktur. Ancak Devlet'in güç gösterileri,

dinsel törenlerin aksine, bireye içindeki şeytanî hislere karşı hiçbir korunma sağlamayan kolektif bir güven duygusu verir. Sonuç olarak, birey Devlet'in gücüne, yani kitle zihniyetine daha fazla sarılacak, böylece kendini Devlet'e hem fiziksel, hem de manevi olarak daha fazla teslim edecek ve sosyal kudretini ve yetkisini tümüyle yitirecektir. Tıpkı Kilise gibi, Devlet de kişilerden şevk, özveri ve koşulsuz sevgi talep eder. Nasıl ki dinler "Tanrı korkusu"na gerek duyar veya bunun varolduğunu farzederlerse, diktatör Devlet de gerekli korku ortamını yaratmaya aynı ölçüde özen gösterir.

Bir rasyonalist tüm gücünü geleneklerle günümüze taşınan dinsel törenlerin büyülü etkisine saldırmaya yöneltirse asıl amacına ulaşamaz. Buradaki en temel nokta, yani aslında her iki tarafın da (Din ve Devlet) karşıt amaçlarla kullandıkları psikolojik etki, gözardı edilmiş olur. Benzer bir durum, din ile devletin amaçları konusunda da geçerlidir. Dinin hedefleri — kötülükten arınmak, Tanrı ile barışmak, öbür dünyada ödüllendirilmek, vs.— devlet katında insanın geçim kaygısından kurtulması, maddi araçların adil bir şekilde dağılımı, gelecekte evrensel rafaha kavuşmak, daha kısa çalışma saatleri gibi dünyevi vaatlere dönüşür. Bu vaatlerin yerine getirilmesi Cen-net'e kavuşmak kadar uzak bir gerçek olduğu için, din ile devlet arasında yine bir benzerlik ortaya çıkar. Bu benzerlik, kitlelerin dünyaötesi bir amaçtan tamamen dünyevi bir inanca dön-dürülmesinin altını çizer. Bu dünyevi inanç, aynen iman etmek gibi (onun karşıt yönünde olsa da), güçlü bir dinsel şevk ve ayrıcalık duygusu ile yüceltilir.

Gereksiz yere kendimi tekrarlamamak için, dünyevi ve dünyaötesi inançlar arasındaki diğer paralellikleri tek tek saymayacağım, ancak din fonksiyonu gibi başlangıçtan beri varolmuş olan doğal bir işlevin, mantıkçı ve sözde-aydınlanmış bir eleştirellikle baştan sayılamayacağını vurgulamakla yetineceğim. Tabii, imanların doktriner içeriklerini yerine getirilmesi mümkün olmayan şeyler gibi gösterebilir ve bunlarla alay edebilirsiniz, ama bu tür yöntemler esas noktayı gözden kaçırırlar ve imanların temelini oluşturan din fonksiyonunu can alıcı noktasından vuramazlar. Ruhun ve bireysel kaderin mantıkdışı unsurlarına vicdanî bir bakışla yaklaşan din, Devletin ve diktatörün tanrılaştırılması şeklinde —kötü amaçla tahrif edilerek — tekrar karşımıza çıkar: Naturam expellas furca tamen usque recur-ret (Tabiatı bir saman tırmığıyla savurabilirsiniz, ama o her zaman geri gelecektir). Dolayısıyla, durumu gerektiği gibi tartıp değerlendiren liderler ve diktatörlerin Sezar'ın ilahlaştırılma-sıyla olan paralelliklerini örtmek ve asıl güçlerini Devlet masalının ardına gizlemek için çabalamaları hiçbir şeyi değiştiremez.[1]

Daha önce de söylediğim gibi, diktatör Devlet bireyin haklarını elinden almakla kalmaz, varlığının metafizik temellerinden yoksun bırakarak bilfiil ayaklarının altındaki zemini de kaydırır. Bireylerin kişisel ahlaki kararlarının hiçbir hükmü yoktur —önemli olan kitlelerin kör hareketidir ve yalan politik hareketin etkin bir prensibi haline gelir. Tüm haklarından yoksun bırakılmış milyonlarca Devlet kölesinin varlığının kanıtladığı gibi, Devlet bu durumdan kârlı sonuçlar çıkartır.

Gerek diktatör Devlet, gerekse bir mezhebin yönetiminde olan dinler topluluk {komün) fikrine özel bir önem verirler. Bu, “komünizm” idealinin temelidir ve insanlara o denli gırtlakları sıkılarak dayatılır, sonuçta istenenin tam aksi bir etki yaratır: yani insanları bölen bir güvensizlik duygusuna yol açar. Ay-^nı ölçüde önemsenen Kilise ise karşı tarafta komünal (toplumsal) bir ideal olarak ortaya çıkar ve Protestanlıkta olduğu gibi Kilisenin fena halde güçsüz olduğu yerlerde, birleşme ve bağlılık duygusunun yokluğu karşısında onun yerini tutan bir “komünal tecrübe” ümidi veya inancı yaratır. Kolaylıkla anlaşılacağı gibi, “komün” kavramı kitleleri örgütlemekte vazgeçilmez bir yardımcıdır ve dolayısıyla iki ucu keskin bir silahtır. Kaç tane sıfırı eklerseniz ekleyin bir birim elde edemeyeceğiniz gibi, bir topluluğun değeri de onu oluşturan bireylerin ruhsal ve ahlaki büyüklüklerine bağlıdır. Bu nedenle topluluktan çevre koşullarının etkisini bastıracak güçlü bir etki -yani tek tek bireylerde, iyi veya kötü yönde, herhangi bir köklü değişim -beklemek mümkün değildir. Bu tür bir değişim, insanın içindeki öze dokunmayan komünal veya Hıristiyan vaftiz törenlerinden değil, ancak insanın insanla kişisel ilişkisinden doğabilir. Komünal propagandanın ne kadar yüzeysel bir etkisi olduğunu Doğu Avrupa’daki son olaylarda (1956) gördük. Komünal ideal, önünde sonunda kendi hak ve isteklerini dayatacak olan bireyi gözardı ederek, kendi kendine gelin güvey olur.

1

Bu makalenin yazıldığı 1956 ilkbaharında, S.S.C.B.'de genel gidi şatın olumsuzluğuna karşı dikkat çekici bir tepki oluşmuştur.

Din Konusunda Batı Dünyasının Tutumu

Batı dünyası, Hıristiyanlığın yirminci yüzyılında bu gelişimin karşısına Roma hukukundan devraldığı miras, metafiziğe da* yanan Musevi-Hıristiyan ahlakı ve vazgeçilmez insan hakları ideali ile çıkmaktadır. Batı dünyası kaygı içinde kendisine şu soruyu sormaktadır: Bu gidişat nasıl durdurulabilir veya tersine çevrilebilir? Sosyalist diktatörlüğü bir ütopyadır diyerek maskara etmenin ve onun ekonomik prensiplerini mantıkdışı ilan etmenin hiçbir faydası yoktur, çünkü her şeyden önce Batı dünyası bu durumu eleştirirken kendi kendisiyle başbaşadır, karşı çıktığı fikirler sadece Demir Perde’nin bu yakasında duyulmaktadır. Dahası, beğendiğiniz ekonomik prensipleri ancak bunların zorunlu kıldığı fedakarlıklara katlanmaya hazır olduğunuz sürece hayaca geçirebilirsiniz. Eğer Stalin’in yaptığı gibi, üç milyon köylüyü açlığa mahkum edip, bir o kadar işçiyi de ücretlerini vermeden emrinize amade ederseniz, istediğiniz her türlü sosyal ve ekonomik reformu gerçekleştirebilirsiniz. Böylesi bir Devlet’in korkacağı hiçbir sosyal veya ekonomik kriz yoktur. Gücüne d okunul madiği sürece — yani ortalıkta iyi beslenmiş ve sıkı disiplinli bir polis ordusu bulunduğu sürece — varlığını çok uzun bir süre sürdürebilir ve gücünü sürekli arttırabilir. Devlet, doğum oranının fazlalığına paralel olarak, büyük ölçüde ücretlerin düzeyine bağlı olan dünya piyasasından bağımsız olarak, ücretsiz işçilerinin sayısını arttırarak rakiplerine kafa tutabilir. Gerçek tehlike sadece dışarıdan; askeri saldırı şeklinde gelebilir. Ancak bu risk her geçen yıl daha azalmaktadır. Zira diktatör Devletlerin savaş gücü düzenli olarak artmaktadır. Öte yandan Batı dünyası

Rusların veya Çinlilerin gizli milliyetçiliğini ve şovenizmini harekete geçirebilecek ve kendisinin iyi niyetli girişimini ümitsiz bir yöne ka-nalize edebilecek bir saldırıya başvurmaktan çekinmektedir.

Görebildiğimiz kadarıyla geriye tek olasılık kalmaktadır: iktidar çöküşünün içten patlak vermesi. Ancak, bu olay kendi iç gelişiminin seyrine bırakılmak zorundadır. Bu aşamada, sürdürülen sıkı güvenlik önlemleri ve milliyetçi reaksiyon tehlikesi göz önüne alınırsa, dıştan gelen herhangi bir desteğin pek az etkisi olacağı açıktır. Mutlak Devlet dış politika konularında emirlere sıkıca itaat eden bir fanatik misyonerler ordusuna sahiptir ve bu misyonerler gerektiğinde, Batılı Devletlerin anayasa ve kanunlarının sığınma garantisi verdiği beşinci kolun (casuslar) yardımına başvurabilirler. Üstüne üstlük, bazı yerlerde çok güçlü olan (komünizm) inançlı yerel komünler Batılı hükümetlerin karar verme gücünü önemli ölçüde zayıflatabilirler, oysa Batı'nın rakipleri üstünde benzer bir baskı kurma olanağı yoktur. Bununla birlikte, Doğudaki kitleler arasında belli miktarda muhalefetin var olduğunu tahmin etmek de herhalde yanlış değildir. Yalan ve despotluğu nefretle karşılayan, dürüstlüğe ve gerçeğe gönül vermiş insanlar her yerde ve her zaman bulunurlar, ancak bunların polis rejimi altındaki kitleler üzerinde belirleyici etkilerinin olup olmadığını kestirebilmek güçtür.[1]

Bu rahatsız durum karşısında Batı'da sürekli şu soru sorulmaktadır: Doğumdan gelen bu tehdite nasıl karşı durabiliriz? Batı dünyasının hatırı sayılır endüstriyel gücüne ve büyük askeri savunma potansiyeline rağmen, bunlarla yetinmemiz mümkün değildir, çünkü biliyoruz ki en öldürücü

silahlar ve görece en yüksek yaşam standardını sunan ağır endüstri bile dinsel fanatizmin yaydığı ruhsal enfensiyonu kontrol altında tutmaya yetmez.

Batı dünyası, bizim onca şevkle sunulan idealizm, akıl ve diğer hoşa giden erdemlere kapılmamızın sadece bir "ses ve öfke" olduğunun farkında değildir ne yazık ki. Dini inanç fırtınasının ortasında bu, bize ne kadar çarpıtılmış bir inanç gibi gelirse gelsin, sadece bir esimlik rüzgardır. Karşı karşıya olduğumuz şey, mantıklı veya ahlaki fikirlerle üstesinden gelebileceğimiz bir durum değildir. Dizginlerinden kurtulmuş duygusal güçler ve içinde yaşadığımız zamanın ruhundan kaynaklanan düşüncelerle karşı karşıyayız ve tecrübeyle biliyoruz ki bunlar mantıklı düşünceden, hele ahlaki öğütlerden hiç etkilenmezler. Bu durumun panzehiri, birçok yerde doğru biçimde gerçekleştirildiği gibi, en az diğeri kadar güçlü ve farklı, maddecilikten uzak bir inanç olmak zorundadır ve buna dayanan dinsel bir tavır ruhsal enfeksiyona karşı tek etkili silahtır. Maalesef, “olmak zorundadır” deyimi, arzulanan inancın yokluğunu göstermese bile, belli bir zayıflığa işaret ediyor. Batı fanatik bir ideolojinin ilerlemesini engelleyecek homojen bir inançtan yoksun olmakla kalmayıp, Marksist felsefenin babası gibi, o da tam tamına aynı spiritüel varsayımları, aynı iddiaları ve amaçları kullanmaktadır. Batı’daki Kiliseler tam bir özgürlük yaşamalarına rağmen, Doğu’dakilerden daha az dolu veya daha boş değiller. Bununla birlikte, genel politik gidişat üzerinde elle tutulur bir etkileri yoktur. Kamusal bir kurum olarak imanın dezavantajı iki efendiye hizmet etmektir: bir yandan varlığını insanın Tanrı ile ilişkisinden kazanır, öte yandan Devlet e, yani dünyaya bir görev

borçludur ve bu bağlamda “Sezar’ın hakkını Sezar’a ver” türünden İncirde yer alan çeşitli öğütlere başvurabilir. Eski zamanlarda ve oldukça yakın bir tarihe kadar “Tan-rı’nın tayin ettiği güçler”den söz edilirdi (Romalılar, Bölüm 13:1). Günümüzde bu kavram köhnemiştir. Kiliseler geleneksel ve kolektif inancı temsil ederler ve pekçok kilise mensubunun durumunda olduğu gibi, bu inanç artık kişinin kendi içsel deneyimine dayanan bir olgu değil, düçünmeksizin gelen bir inançtır. İnsan onu düşünmeye başladığı anda yok olmaya yüz tutar. İnancın içeriği o zaman bilgi ile çarpışmaya girer ve inanan mantıkdışılığı çoğu kez bilginin akılcılığı ile boy ölçüşemez. İnanç, içsel yaşamın yerini tutmakta yeterli değildir ve içsel deneyimin olmadığı yerde güçlü bir inanç bir lütuf gibi mucizevi bir şekilde gelse de, yine mucizevi bir şekilde çekip gidebilir. İnsanlar inancın gerçek dinsel deneyim olduğunu zannederler ve onun aslında ikinci derecede bir fenomen, daha önceden içimize güven ve bağlılık aşılayan bir şeyin olmasıyla ortaya çıkan bir fenomen olduğunu düşünmezler. Bu deneyimin, mezhepsel imanların kavramlarıyla yorumlanabilecek kesin bir içeriği vardır. Ama bu ne kadar çok olursa, bilgi ile anlamsız çatışma olasılıkları o kadar artar. Demek istiyorum ki, imanların bakış açıları arkaiktir; bunlar etkileyici mitolojik sembollerle doludurlar ve kelimesi kelimesine alınacak olurlarsa, bilgi ile uzlaşmaz bir çelişkiye düşerler. Ama örneğin, İsa’nın ölümden dirildiği sözü kelime karşılığı ile değil de sembolik anlamında anlaşılırsa, bilgi ile çatışmadan yorumlanabilir ve sözün anlamı zedelenmez. Bu sözü sembolik olarak almanın Hıristiyanların ölümsüzlük umutlarına son verdiği yolundaki itiraz geçerli değildir, zira Hıristiyanlık doğmadan çok önce bile insanlık ölümden sonra bir yaşam olduğuna inanıyordu

ve ölümsüzlüğü garanti etmesi için Paskalya yortusu gibi bir olaya ihtiyacı yoktu. Mitolojiyi salt sözcük anlamıyla ve Kilisenin öğrettiği gibi anlamanın, onun her yönüyle tümden reddedilmesine yol açabileceği tehlikesi bugün her zamankinden daha fazladır. Artık Hıristiyan mitolojisini tamamen silip atmak yerine, bir kez olsun sembolik olarak anlamaya çalışmanın zamanı gelmedi?

Marksistlerin Devlet dini ile Kilisenin Devlet dini arasındaki tehlikeli paralelliğin kabul edilmesinin getireceği sonuçları söylemek için henüz çok erkendir. İnsanla temsil edilen mutlakçı ideal Hıristiyan Toplumu iddiası, Devletin "kutsallığı” ile talihsiz bir benzerlik içindedir ve Ignatius Loyola’nın Kili-se’nin otoritesinden çıkarttığı ahlaki yargı ("sonuç aracı kutsal kılar”), yalanın son derece tehlikeli bir şekilde politik bir araç olarak kullanılmasını beraberinde getirir. Her ikisi de inanca kayıtsız şartsız boyun eğilmesini ister ve böylece kişinin özgürlüğünü kısıtlar. Bir yandan kişinin Tanrı karşısındaki özgürlüğünü, diğer yandan Devlet karşısındaki özgürlüğünü sınırlandırarak, bireyin mezarını kazmış olurlar. Gerek Kilisenin Devlet dini, gerekse Marksistlerin Devlet dini, sırasıyla insana manevi ve maddi idealleri vaat ettikleri halde, her ikisi de bireyin, yani hayatın eşsiz taşıyıcısının, kırılgan varlığını tehdit ederler — “eldeki bir kuş, ağaçtaki iki kuşa bedeldir” atasözünün anlattığı gerçeğe karşı kaçımız uzun süre direnebiliriz ki? Dahası, yukarıda anlattığım gibi, her şeyi istatistiklere indirgeyen “bilimsel” ve mantıkçı Weltanschauung*u (dünya görüşü) ve materyalist amaçları ile Batı dünyası da Doğu blokunun Devlet dini ile aynı değerleri paylaşmaktadır.

O zaman, tüm politik ve mezhepsel hizipleşmeleri ile Batı modern insanın ihtiyacına karşılık ne sunmaktadır? Ne yazık ki, tümü de Marksist idealden hiç farkı olmayan bir hedefe doğru giden bir takım yollar sunmaktan başka, hiçbir şey. Komünist ideolojinin, zamanın kendi yanında olduğu ve dünyanın değişme vaktinin yaklaştığı yolundaki kesin inancını nereden edindiğini anlamak için fazla düşünmeye gerek yoktur. Gerçekler bu konuda apaçık bir dille konuşmaktadırlar. Batıda bizim bu duruma gözlerimizi yummamız ve ölümcül kırılganlığımızı görmezden gelmemiz faydasızdır. Kolektif bir inanca kayıtsız şartsız boyun eğmeyi, ebedi hakkı olan özgürlüğünden ve yine ebedi görevi olan bireysel sorumluluğundan vazgeçmeyi bir kez öğrenmiş olan insan, bu tutumunu ısrarla sürdürecektir ve bir başka, görünüşte “daha iyi” bir inanç, onun sözde idealizmine zorla kabul ettirilmeye çalışıldığında, aynı safdillik ve eleştiri yoksunluğu ile aksi yöne çark edip o yolda yürümeye başlayacaktır. Bakın, kısa zaman önce uygar bir Avrupa ulusunun başına neler geldi? Almanları olup bitenleri şimdiden unutmakla suçluyoruz, ama gerçek şu ki, benzer bir şeyin başka bir yerde olmayacağından da emin değiliz. Olursa ve bir başka uygar ulus, bir örnek ve tek yönlü bir düşüncenin bulaşıcı mikrobuna yenilirse, bu bir sürpriz olmayacaktır. Batı Avrupa'nın gerçek politik belkemiğini oluşturan Amerika açık-sözlülükle benimsediği karşıt-pozisyonundan ötürü bu konuda bağışıklığa sahip görünüyor, ama gerçekte belki Avrupa'dan bile daha nazik bir durumda, zira Amerika'daki eğitim sistemi, istatistiksel gerçekleri ve rakamları ile bilimsel 'Weltanschauungdan, yani dünya görüşünden, en çok etkilenen eğitim sistemidir ve Amerika’nın karışık nüfusu, kelimenin tam anlamıyla tarihten yoksun bir toprakta,

köklerini derine salmakta zorluk çekmektedir. Bu koşullar altında son derece gerekli olan tarihsel perspektifli ve insancıl bir eğitim tarzı, aksine, bir Sinderella yaşamına yol açmaktadır. Avrupa bu gereksinime sahip olmakla birlikte, bunu milliyetçi bencillikler ve güçten düşüren bir şüphecilikle kullanarak kendi yıkımına neden olmaktadır. Gerek milliyetçi bencillik, gerekse şüphecilik maddeci ve kolektivist bir amaç taşır, ama her ikisi de bütünleşmiş bir insanı ifade eden ve onu etkileyen şeyden, yani tam tamına söylersek, bireyi her şeyin ölçeğinde tam ortaya oturtan o fikirden yoksundur.

Bu fikir tek başına, her yönde en şiddetli kuşkuları ve tepkileri ayaklandırmaya yeterlidir. Büyük sayılarda insanlarla kıyaslandığında bireyin değersiz olduğu inancının, evrensel çapta ve oybirliği ile onay gördüğü bile iddia edilebilir. Şu kesin ki hepimiz, bu yüzyılın sıradan insanların çağı olduğunu, toprağın, havanın ve suyun efendisinin bu sıradan insanlar olduğunu ve ulusların tarihsel yazgılarının bu alelade insanların elinde olduğunu söylüyoruz. İnsanoğlunun görkemine onurlu bir bakış getiren bu tablo, ne yazık ki sadece bir hayaldir ve bambaşka bir gerçekle karşı karşıyadır. Gerçekte insanoğlu, onun adına uzayı ve zamanı fetheden makinelerin kölesi ve kurbanı olmuştur. Onun fiziksel varlığını koruyacağı iddia edilen savaş teknolojisi tarafından sindirilmekte ve tehlikeye atılmaktadır. Dünyanın bir yarısında belli sınırlar dahilinde garanti edilen ruhsal ve ahlaki özgürlüğü kaotik bir kafa karışıklığı ile karşı karşıyadır. Dünyanın öteki yarısında ise, bu özgürlükler tamamen yok edilmiştir. Son olarak, trajediye biraz komedi eklemek gerekirse, doğa unsurlarının — toprağın, havanın, ateşin ve suyun — bu efendisi, evrenin bu hakemi onurunu

hiçe sayan ve bağımsızlığını bir saçmalığa dönüştüren fikirleri kendi bağrında beslemektedir. Başarıları ve malvarlıkları onu daha büyük bir insan yapmaz; aksine, üretimin "adaletli" dağılımı kuralı altında çalışan fabrika işçisinin kaderinin de bize apaçık gösterdiği gibi, bu insan küçüktür.

1

Polonya ve Macaristan'daki son olaylar, bu muhalefetin öngörülenden daha güçlü olduğunu göstermiştir.

Bireyin Kendisini Anlaması

Dünyadaki tüm gelişmeleri teşvik eden, icat eden ve taşıyan, tüm yargıların ve kararların yaratıcısı ve geleceğin planlayıcısı olan insanoğlunun kendisini bu kadar önemsiz bir niteliğe {quantité négligeable) indirgemesi akıl almaz bir şeydir. Bu çelişki, yani insanlığın bizzat insan tarafından değerlendirilmesindeki paradoks, gerçekten şaşılası bir konudur. Bunu ancak garip bir yargılama belirsizliğinden kaynaklanan bir durum olarak açıklayabiliriz. Bir başka deyişle, insan kendisi için bir muammadır. Bu anlaşılabilir bir şey, zira insan kendisini tanımak için gerekli olan karşılaştırma araçlarından yoksundur. Anatomi ve fizyonomi açısından kendisini diğer hayvanlardan ayırt etmesini bilir, ancak bilinçli, düşünen ve konuşabilen bir varlık olarak kendisini yargılamak için hiçbir kriteri yoktur. Bu gezegende, başka hiçbir şeyle kıyaslayamayacağı eşsiz bir fenomendir. Karşılaştırma yapma ve dolayısıyla kendini tanıma fırsatı ancak eğer başka yıldızlarda yaşayan insan gibi memelilerle ilişki kurabilseydi mümkün olurdu.

O zamana kadar insan, anatomi açısından antropoidlerle hısımlık taşıdığını bilen bir münzeviye benzemeye devam edecektir. Ancak görünüşe bakılırsa, psişesi (ruhu) açısından yakın akrabalarından olağanüstü farklıdır. İnsan, tam da türünün bu en önemli özelliği nedeniyle kendini tanıyamamakta ve kendisi için anlaşılmaz bir gizem olmaya devam etmektedir. Kendi türü içindeki derece farklılıkları değişik bir kökenden gelen ama benzer yapıya sahip bir yaratıkla karşılaştığında doğacak kendini tanıma fırsatı ile

kıyaslandığında önemsiz kalır. Yeryüzünde insan eliyle biçimlendirilen tüm tarihsel değişimlerden sorumlu olan ruhumuz, hâlâ çözümü olmayan bir bulmaca, anlaşılması imkansız bir mucize ve — tabiatın tüm gizemlerinde olduğu gibi— şaşırtıcı bir karmaşa nesnesi olarak karşımızdadır. Doğanın gizemleri konusunda hâlâ yeni keşifler yapma ve en zor sorulara yanıt bulma ümidimiz var. Ama iş ruha ve psikolojiye gelince, tuhaf bir çekingenlik ve tereddüt gösteriyoruz. Psikoloji, deneysel bilimlerin arasında en yenisi olduğu gibi, aynı zamanda konusu olan nesneye yaklaşmakta en büyük zorluğu çeken bilim dalıdır.

Nasıl Kopernik güneş sistemi hakkındaki yanlış fikirlerimizi önyargılardan kurtardı ise, psikolojiyi de önce mitolojik fikirlerin büyüsünden, sonra da psişenin, bir yandan beynin biyokimyasal işleminde gerçekleşen sıradan bir epifenomen* olduğu, diğer yandan ise, yanına yaklaşılması neredeyse imkansız, belirsiz ve kapalı bir konu olduğu yolundaki önyargılardan kurtarmak için, tıpkı Kopernik'inki gibi devrimci nitelikli ve müthiş zorlu bir çabaya ihtiyaç vardır.

Epifenomen (Epiphenomenon) : Sonuç yaratmada başlı başına bir etkisi olmayan ve başka olayların yanında yer alan ikinci dereceden bir olay.

Beyin ile olan bağlantısı, psişenin bir epifenomen, yani biyokimyasal işlemlere bağımlı ikinci dereceden bir fonksiyon olduğunu doğrudan kanıtlayan bir durum değildir. Bununla birlikte, beyindeki ölçülebilir işlemlerin ruhsal fonksiyonu nasıl bozabildiklerini çok iyi biliyoruz. Bu durum

o kadar etkindir ki, psişenin tabiatını kaçınılmaz olarak bağımlı hale getirir. Ancak, parapsikoloji fenomenleri bizi dikkatli olmaya çağırıyorlar, zira bunlar ruhsal olan ile fiziksel olan arasındaki paralelliklere getirdiğimiz naif ve aşırı aceleci açıklamaya gölge düşüren, zaman ile mekan arasındaki göreceliğin ruhsal faktörlerine işaret etmektedirler. İnsanlar, bu aceleci açıklamaya dayanarak parapsikolojinin bulgularını, ya felsefi nedenlerle, ya da sırf entellektüel tembellikten ötürü, tümüyle inkar etmektedirler. Bu durum, her ne kadar olağanüstü zor bir entelektüel problemden kaçmanın yaygın bir yolu olsa da bilimsel sorumluluk taşıyan bir tavır değildir. Ruhsal fenomeni hakkıyla değerlendirebilmek için, onunla birlikte giden tüm diğer fenomenleri de hesaba katmak zorundayız, dolayısıyla bilinçdışının ve parapsikolojinin varlığını görmezden gelerek psikoloji bilimi yapmak artık mümkün değildir.

Beynin yapısı ve fizyolojisi ruhsal sürece dair bir açıklama sağlamaz. Ruhun başka hiçbir şeye indirgenemeyecek kadar kendine özgü bir doğası vardır. Fizyoloji gibi o da görece kendine dönük bir ilgi alanını kapsayan ve özel bir önem vermemiz gereken bir araştırma konusudur, zira varolmanın iki vazgeçilmez koşulundan birini içinde barındırır, yani bilinç fenomenini. Bilincin olmadığı yerde, pratik anlamda bir yaşam yoktur, çünkü dünya ancak bir psişe tarafından bilinçli olarak düşünüldüğü ve bilinçli olarak ifade edildiği sürece varolabilir. Bilinç, varolmanın önkoşuludur. Dolayısıyla psişe, ona hem felsefi, hem de gerçek anlamda, fiziksel varlık prensibine eşdeğer bir konum bahşeden kozmik prensip payesi ile donatılmıştır. Bu bilinçliliğin taşıyıcısı olan bireydir. Ancak birey

psişesini kendi iradesi ile üretmez, aksine, onun tarafından önceden oluşturulmuştur ve çocukluk çağında yavaş yavaş gelişen bir bilinçle beslenmiştir. Eğer psişeye deneysel bir önem bahşedilecekse, psişenin tek açık göstergesi olan bireye de önem vermek zorunludur.

Bu gerçek iki nedenden ötürü açıkça vurgulanmalıdır. Birincisi, bireysel psişe (esas ruh), sırf bireyliğinden dolayı istatistik kuralının bir istisnasıdır. Bu nedenle istatistiksel değerlendirmenin tesviye edici işlemine tabi tutulduğunda, en temel özelliklerinden birini kaybeder. İkincisi, Kiliseler ancak dinsel dogmaların doğruluğunu kabul ettiği sürece, yani kolektif bir kategoriye teslim olduğu sürece psişenin varlığını kabul ederler. Her iki durumda da bireysel irade bencil bir inatçılık olarak görülür. Bilim onu sübjektif kabul ederek değersiz sayar, Kilise ise sapkınlık ve spiritüel gurur diye nitendirerek ahlaken mahkum eder. Bu ikinci suçlama konusunda unutulmamalıdır ki, Hıristiyanlık, başka dinlerden farklı olarak, özünde bir insanın, yani Adem Oğlu'nun, bireysel yaşamını sembol olarak taşıyan bir dindir, hatta bireyleşme sürecine bizzat Tann’nın vücut bulması ve vahiy olması (kendini açığa vurması) gözüyle bakar. Dolayısıyla, benlik gelişimi büyük anlam kazanmaktadır, ancak bunun önemi henüz pek az anlaşılmıştır, zira dış faktörlere fazlasıyla ilgi göstermek içsel hayatın yollarını tıkamaktadır. Bireysel özerklik pek çok insanın gizli özlemi olmasaydı bu fenomen kolektif baskıya ne ahlaken ne de ruhen dayanabilirdi.

Tüm bu engeller insan ruhunu doğru değerlendirmemizi zorlaştırmaktadırlar, ama bunlar çok dikkate değer bir başka gerçeğin yanında fazla önem taşımazlar. En yaygın

psikiatrik deneyim ruhun hor görülmesinin ve psikolojik aydınlanmaya karşı direnilmesinin büyük ölçüde korkuya — yani bilinçdışı dünyada yapılacak muhtemel keşiflere karşı bir panik korkusuna dayandığını göstermektedir. Bu korkulara kapılanlar sadece Freud'un bilinçdışı hakkında çizdiği tablodan ürken insanlar değildir; bu korkular bizzat psikoanalizin yaratıcısını bile tedirgin etmişlerdir. Freud bana da itiraf ettiği gibi, kendi cinsellik teorisini bir dogma haline getirmenin gerekli olduğunu, zira muhtemel bir "okültizm salgınına karşı bu teorinin tek mantık kalesi olacağını düşünmüştür. Freud bu sözleriyle bi-linçdışının "okült" yorumlara yol açabilecek pek çok şey barındırdığına inancını ifade etmekteydi, ki bu gerçekten de öyledir. Bu "arkaik izlerdin veya içgüdüler üzerine inşa edilen ve onları dile getiren arketipsel formların bazen korku uyandıran gizemli bir özelliği vardır. Bunlar yok edilmesi, silinmesi mümkün olmayan özelliklerdir, çünkü ruhun en derinlerine kök salan temelleri oluştururlar. Bunları akılla kavramak olanaksızdır ve insan bunların ortaya çıkışını bastırdığı zaman, bir başka biçimde yeniden belirirler. Yalnızca benlik bilgisinin gelişmesini değil, psikolojinin daha geniş anlamda anlaşılmasını ve bilinmesini de engelleyen işte bu bilinçdışı psişe (esas ruh) korkusudur: Çoğu kez bu korku o denli büyüktür ki insan kendisine bile itiraf etmeyi göze alamaz. Her dindar insanın ciddiyetle düşünmesi gereken bir sorudur bu; böylece belki aydınlatıcı bir yanıt bulunabilir.

Bilimselliğe yönelik psikoloji soyut bir yöntem izlemeye mecburdur; yani ele aldığı nesneyi bütünüyle gözden kaçırmamak için o nesneden kendisini gerektiğince uzak tutmak zorundadır. Laboratuar psikolojisinin bulgularının

çoğunlukla aydınlatıcı, hatta ilginç bile olamaması işte bu yüzdendir. Nesnenin kendisi görüş alanına ne kadar egemen olursa, ondan çıkartılacak bilgi o kadar pratik, ayrıntılı ve canlı olacaktır. Bu demektir ki araştırma konusu olan nesneler daha da karmaşık hale gelecekler, artan sayıları ile orantılı olarak tek tek nesnelerin belirsizlik faktörü de artacak, bu da hata yapma olasılığını arttıracaktır. Akademik psikoloji, bir ölçüde haklı olarak, bu riski almaktan korkar ve hata payının düşük olduğu daha basit sorular sorarak, karmaşık durumlara girmekten kaçınır. Doğayı araştıran sorulan seçmekte ise tam bir özgürlüğe sahiptir.

Tıbbi psikoloji bu, az veya çok, gıpta edilesi konumdan çok uzaktır. Burada soruyu soran deneyi yapan kişi değil, nesnenin kendisidir. Doktor kendi seçimi olmayan, özgürce karar vere-bilseydi belki de hiçbir zaman seçmeyeceği gerçeklerle karşı karşıyadır. Hayati soruları soran hastalığın ya da hastanın kendisidir — bir başka deyişle burada Doğa doktorla deney yapar ve ondan yanıtları bekler. Bireyin ve onun durumunun tekliği (eşsizliği) doktorun yüzüne bakıp ondan bir cevap ister. Doktorun doktor olarak görevi belirsizlik faktörleri ile dolup taşan durumlarla başa çıkabilmektir. İlk başta genel deneyimlere dayanan prensipleri uygulayacaktır, ama kısa sürede bu tür prensiplerin gerçekleri ifade etmekte ve vakanın kendine özgü tabiatına yanıt vermekte yetersiz kaldığını görecektir. Doktorun kavrayışı ve bilgisi ne kadar derinleşirse, genel prensiplerin anlamı o kadar azalır. Ancak bu prensipler objektif bilginin temel taşlarıdırlar ve bilginin ölçüldüğü kıstasları oluştururlar. Gerek hastanın, gerekse doktorun “anlayışı” arttıkça, durum giderek daha kişiselleşir. Başlangıçta avantaj olan şey, tehlikeli

bir dezavantaja dönüşebilir. Öznelleştirme (teknik terimiyle, transferans, yani geçmişte yaşanan duyguların analiste aktarılması ve karşı-transferans) çevreden soyutlanma, yani her iki tarafın da arzulamadığı, ancak anlamanın ağır bastığı ve artık bilginin dengeleyemediği durumlarda kaçınılmaz olan bir sosyal sınırlanma yaratır. Anlama derinleştikçe bilgiden uzaklaşır. İdeal bir anlama her iki tarafında diğerinin yaşadığı deneyimleri hiç düşünmeden birlikte yaşayabilmesidir —katıksız bir öznellik içinde hiçbir sosyal sorumluluk taşımadan ve hiç eleştiri yapmadan pasif bir anlayış durumuna girmektir. Bu derece ileri düzeyde bir anlama, kuşkusuz, mümkün değildir, zira iki ayrı bireyin birbiriyle bilfiil özdeşleşmelerini gerektirir. İlişki er veya geç öyle bir noktaya gelir ki, taraflardan biri diğerinin kimliğiyle bağdaşmak için kendi bireyiğini feda etmeye zorlandığını hisseder. Bu kaçınılmaz sonuç anlamayı durdurur, çünkü anlama her iki kişinin de bireyliklerine sahip çıkmalarını gerektirir. Dolayısıyla anlamayı anlama ile bilginin denge içinde olduğu noktaya kadar götürmekte yarar vardır, zira anlamak önünde sonunda her iki tarafa da zarar verir.

Bu sorun karmaşık ve bireysel durumların bilinmesi ve anlaşılması gereken zamanlarda ortaya çıkar. Psikolojinin özgün görevi bu bilgi ve anlamayı sağlamaktır. Eğer bulunduğu konumdan ötürü, en kritik anda, kendisini ait olduğu mezhebin peşin yargılarına dayanan bir kıstası uygulamak zorunda his-setmeseydi, insanların ruhlarını tedavi etme gayreti içindeki günah çıkartıcı papazın da yapması gereken şey bu olurdu. Oysa, bireyin birey gibi varolma hakkı kolektif bir önyargı tarafından engellenmekte, çoğu kez en can alıcı yerinden sakatlanmaktadır. Bunun tek istisnası,

bireyin dinsel sembolü, örneğin İsa'nın örnek yaşamını, somut biçimde anladığı ve bundan tatmin olduğunu hissettiği zamandır. Günümüzde bunun ne kadar gerçekleştiği sorusunun karşılığını başkalarına bırakıyorum. Her koşulda, bir doktor genellikle mezhepsel önyargıların pek az şey ifade ettiği veya hiç etmediği hastaları tedavi eder. Doktor mesleği gereği mümkün olduğunca az peşin hükümlü olmak zorundadır. Aynı şekilde, metafizik (yani kanıtlanması mümkün olmayan) inançlara ve fikirlere saygı göstermekle birlikte, bunlara evrensel bir geçerlilik tanımamaya dikkat eder. Bu tedbir gereklidir, çünkü kişiliğin bireysel (eşsiz) özellikleri dışardan gelen keyfi müdahaleler ile çarpıtılmamalı-dır. Doktor bunu çevresel etkilere, kişinin kendi iç gelişimine ve —en geniş anlamıyla— ister iyi, ister kötü, kaderin yargısına bırakmalıdır.

Belki birçok insan bu tedbiri abartılı bulacaktır. Ancak, iki bireyin arasındaki diyalektik süreci etkileyen o kadar çok karşılıklı faktör vardır ki, bu süreç son derece ihtiyatla yürütülse bile, sorumluluk sahibi bir doktor hastasının zaten yenik düştüğü kolektif faktörlere bir de kendisi, gereksiz yere, yenilerini eklemekten kaçınmak zorundadır. Dahası, bir doktor çok iyi bilir ki ne kadar değerli olursa olsun ahlaki kurallar vaaz etmekle hastasını sadece açık bir düşmanlığa veya gizli bir direnişe itecek ve tedavisinin amacını gereksiz yere tehlikeye atmış olacaktır. Günümüzde bireyin ruhsal durumu reklam, propaganda ve diğer oldukça iyi niyetli öğüt ve telkinlerle o kadar tehdit altında tutulmaktadır ki, hastaya yaşamında bir kez olsun “yapmak zorundasın”, “etmek zorundasın" gibi yetersizliğini yüzüne vuran mide bulandırıcı sözler duymadan bir ilişki kurabilme fırsatı verilmelidir.

Doktor, hem dışardan gelen sal-dınlara, hem de bunların bireyin ruhunda yarattığı geri tepmelere karşı bir savunma avukatı görevini üstlenmek zorunda hisseder kendisini. Gerek içimizde, gerekse dışımızda gayet belirgin emniyet kılıflarının bulunduğu düşünülürse, anarşik içgüdülerin dizginlerinden kurtulacağı korkusu fazlasıyla abartılan bir olasılıktır. Her şeyden önce, insanların çoğunda, sadece genel ahlaka değil, aynı zamanda uygun kabul edilen şeylere ve ceza kanunlarına kafa tutmayı engelleyen doğal bir korkaklık vardır. İnsanın değil bireyliğini özgürce yaşayabilmek, bireyliğin ilk kıpırtılarını bilincinde harekete geçirebilmek için bile harcadığı muazzam çabanın yanında bu korku hiç kalır. Ve bireysel dürtülerin fazlasıyla aceleci ve düşüncesizce dışa vurulduğu yerde, doktor bunları hastasının çare olarak gördüğü kendi dar görüşlülüğü, acımasızlığı ve alaycılığından korumak zorundadır.

Diyalektik görüşmeler ilerledikçe, bir noktada bu bireysel dürtülerin değerlendirilmesi gerekir. O aşamaya gelindiğinde hasta, kolektif düşünceye katılıyor olsa bile, toplumsal eğilimi taklit etme isteği ile değil, kendi içgörüsü ve kararı ile hareket edebilmek için gerekli yargılama yeteneğine ulaşmış olmalıdır. Kendi ayaklan üzerinde sağlam durmadığı sürece, o sözde objektif değerlerin ona hiçbir yararı olamaz, çünkü o zaman bu değerler onun karakterinin yerine geçerler ve bireyliğini bastırmasına yol açarlar. Doğal olarak, toplumun kendini kötü bir öznelcilikten koruma hakkı vardır, ama toplumun kendisi bi-reyleşmemiş insanlar tarafından oluşturulduğu sürece, tamamen acımasız bireycilerin merhametine kalacaktır. Ne kadar gruplar ve örgütler halinde biraraya gelinirse gelinsin — toplumu bir

diktatöre gönüllü olarak boyun eğmeye hazır kıvama getirende işte bu gruplaşma ve bireysel kişiliğin yok olmasıdır.

Yanyana toplanan milyonlarca sıfır, maalesef, bir etmez. Önünde sonunda her şey bireyin kalitesine bağlıdır, ama, çağımızın, uzağı görememe alışkanlığı sadece büyük sayıları ve kitle örgütlerini hesaba katmaktadır. Sanki, iyi disiplinli bir kalabalığın bir tek deli adamın elinde neler yapabileceğini tüm dünya yeterince görmemiş gibi. Maalesef bu gerçek kafalarımızda pek derine işleyememiştir ve bu konudaki körlüğümüz son derece tehlikelidir. İnsanlar gayet hoşnut bir şekilde örgütlenmeye devam etmektedirler. En güçlü örgütlerin ancak liderlerinin korkunç acımasızlığı ve sloganların en ucuzu sayesinde ayakta kaldığı konusunda en ufak bir bilince sahip olmadan, çare kitle hareketinin egemenliğinde aranmaktadır.

Kiliselerin bile — amacı bireysel (yalnız) ruhu kurtarmak olan o Kiliselerin bile — şeytanı başlarından kovmak için kendilerini kitle hareketinin hizmetine sunmaları çok tuhaftır. Onlar da kitle psikolojisinin temel gerçeğinden, yani kitle içindeyken bireyin ahlaken ve ruhen daha alt düzeyde olacağından bihaber görünmektedirler. Bu nedenle bireyin ruhunun yeniden doğmasına yardım etmek olan asıl görevleri ile fazla uğraş-mamaktadırlar. Maalesef çok açıktır ki, birey kendini ruhen yeniden yaratamazsa, toplum da yaratamaz, çünkü toplum kurtuluşu arayan bireylerin toplamından oluşur. Dolayısıyla, ben Kiliselerin yapmaya çalıştıkları şeyi —ki görünüşe bakılırsa yapıyorlar da— yani bireyi uyuşuk ve kafasız bir kitlenin içinden çekip çıkartmak ve ona en önemli

unsurun kendisi olduğunu, dünyanın kurtuluşunun bireyin ruhunun kurtuluşunda yattığını anlatmak yerine, onu bir sosyal örgüte katılmaya zorlamalarını ve sorumsuz bir düzeye indirgemeye çalışmalarını büyük bir yanılsama olarak görüyorum. Kitlesel toplantıların kişiye böyle kurtuluş düşünceleri sergiledikleri ve kitle telkini yoluyla bu fikirleri ona aşıladıkları doğrudur, ancak bu sarhoşluk hali geçtiğinde kitle insanı kendisini bir başka daha bariz ve çığırtkan bir slogana hemen teslim eder. Bireyin Tanrı ile kişisel ilişkisi bu tehlikeli etkilere karşı güçlü bir kalkandır. İsa mü-ridlerini hiç kitle toplantılarına çağırmış mıdır? Beslediği beş bin kişiden bir teki bile, Peter gibi taş yürekli bir adamın bile tereddütler içinde kıvrandığı anlarda, "Çarmıha gerin!” diye bağıran güruhun karşısına dikilip “durun” diyebilmiş midir? İsa ile havarisi Paul, kamuoyunu gözardı ederek, kendi bireysel yollarında içsel deneyimlerine güvenerek, yoluna devam eden insanların prototipleri değil midir?

Bu tartışma elbette Kilise’nin karşı karşıya bulunduğu durumun gerçekliğini gözden kaçırmamıza neden olmamalıdır. Kilise telkin yoluyla bireyleri birleştirerek, şekilsiz bir kitleyi inananlar topluluğuna dönüştürmeye ve bu organizasyonu bi-rarada tutmaya çalışırken, yalnızca büyük bir sosyal hizmet görmekle kalmaz, aynı zamanda bireye anlam dolu bir yaşamın paha biçilmez nimetini sunar. Ancak bunlar belli eğilimleri kural gereği teyid eden, ancak onları değiştirmeyen özelliklerdir. Ne yazık ki deneyimlerimiz kişinin, ne kadar topluluğa üye olursa olsun, içindeki insanın hep aynı kaldığını göstermiştir. Çevresi ona ancak kendi çabası ve acısı ile elde edebileceği şeyi bir armağan gibi veremez. Aksine, elverişli çevre koşulları her şeyi dışardan

bekleme eğilimini sadece güçlendirir —hatta dış gerçeklerin sağlayamayacağı dönüşümü, yani insanın iç dünyasında gerçekleşen köklü bir değişimi bile dışardan bekleme eğilimini arttırır. Oysa böylesi bir dönüşüme, kitle fenomenin şiddetlendiği, artan nüfusla ilerde daha da şiddetleneceği çağımızda her zamankinden daha çok ihtiyaç vardır. Kitle örgütlerinde yan yana dizdiğimiz şeyin ne olduğunu ve bireysel insanın, yani istatistiksel değil gerçek insanın, doğasını neyin oluşturduğunu kendimize sormanın tam zamanıdır. Bu da ancak yeni bir kendini-besleme sürecini başlatmakla mümkün olabilir.

Tüm kitle hareketleri, tahmin edebileceğimiz gibi, büyük sayılardaki kalabalıkların oluşturduğu düzlemden aşağı kolay kayarlar. Kalabalığın olduğu yerde güvenlik vardır; çoğunluğun inandığı şey tabii ki doğru olmalıdır; çoğunluğun istediği şey peşinden gitmeye değer, gerekli ve dolayısıyla iyi olmalıdır. Kalabalığın çıkarttığı gürültüde istekleri kaba kuvvetle elde etme gücü yatar; hepsinden tatlısı ise, çocukluğun ülkesine, ana şefkatinin cennetine, dertsiz, tasasız ve sorumsuz bir dünyaya yavaşça ve hiç acı çekmeden girivermekcir. Düşünmek ve halletmek yukandakilerin yapacağı işlerdir; her sorunun cevabı hazırdır; tüm ihtiyaçlar yerine getirilir. Kitle insanının gördüğü çocukluk düşleri o kadar gerçekdışıdır ki, bu cennetin bedelini kim ödüyor diye sormak aklına gelmez. Hesap dengesi daha üst bir politik veya sosyal otoriteye bırakılır, o da bu görevi istekle üstlenir, çünkü gücünü daha da arttıracaktır. Otoritenin gücü ne kadar artarsa birey o kadar zayıflar ve çare-sizleşir.

Bu tür sosyal koşulların yaygın olarak geliştiği her yerde zorbalığa giden yol açılmıştır ve bireyin özgürlüğü spiritüel ve fiziksel köleliğe dönüşmüştür. Her zorba ipso facto (doğası gereği) ahlaksız ve acımasız olduğu için, yöntemlerini seçmekte hâlâ bireyi hesaba katan bir kurumdan çok daha özgürdür. Böyle bir kurum örgütlü Devlet'le bir çelişkiye düştüğü.zamâoJcen-di ahlak değerlerinin gerçek bir dezavantaj olduğunu farkeder ve kendisini rakibinin yöntemlerini benimsemek zorunda hisseder. Böylece, enfeksiyon direkt yoldan bulaşmasa bile, kötülük neredeyse zorunluluktan ötürü yayılır. Enfeksiyon tehlikesi, tüm Batı dünyasında olduğu gibi, büyük sayılara ve istatistiklere belirleyici önem verilen yerlerde daha da ciddidir. Kitlelerin boğucu gücü şu veya bu şekilde her gün gazeteler yoluyla gözlerimizin önünde resmi geçit yapar ve bireyin önemsizliği öyle kuvvetle aşılanır ki insan kendi sesini duyurabilme ümidini tümden kaybeder. O eskimiş liberté, égalité, fraternité (özgürlük, eşitlik, kardeşlik) fikirleri bireye yardımcı olamaz, çünkü isteklerini yöneltebileceği tek insanlar onun cellatları, yani kitlelerin sözcüleridir.

Örgütlü kitleye direnebilmek, ancak ve ancak, insanın bireyliğini o örgütün organizasyonu kadar iyi organize etmesi ile mümkündür. Bu önerimin günümüzün insanına hemen hiç anlaşılmaz geleceğinin farkındayım. Bu konuda yardımcı olabilecek olan insanın bir mikrokozmos olduğu, büyük kozmosun minyatür bir yansıması olduğu yolundaki ortaçağ görüşü çok uzun zaman önce insanı bırakmıştır. Ne var ki onun dünyayı kucaklayan ve koşullandıran bir ruhu olduğu gerçeği dimdik ayaktadır. Mak-rokozmosun imgesi sadece ruhsal bir varlık olarak insanda izlerini bırakmakla

kalmamıştır, insan da bu imgeyi giderek genişleyen ölçüde bizzat yaratmaktadır. Birey bir yandan bu kozmik ‘‘haberleşmeyi” yansıtıcı bilinci sayesinde kendi içinde yürütmekte, öte yandan, içgüdülerinin kalıtımsal ve arketipsel özelliği sayesinde dışına taşımakta ve çevresiyle bağlar kurmaktadır. Ama içgüdüleri onu makrokozmosa sadece bağlamaz, bir bakıma makrokozmostan kopartır da, çünkü arzuları onu değişik yönlere çeker. Bu şekilde kendisiyle sürekli bir çelişki yaşar ve yaşamına bölünmez bir amaç -doğasının diğer yönlerini bastırmak zorunda kalacağı için bedelini çok ağır ödeyeceği bir amaç- verebilmeyi nadiren başarır. İnsanın böyle bir tek-yönlülüğe kendini zorlamasının gerçekten değip değmeyeceğini sık sık kendine sorması gerekir, çünkü insan ruhunun doğal hali bileşimindeki unsurların birbirlerini itip kakmasından ve davranışlarının birbirleriyle çelişmesinden — yani bir ölçüde çözülmekten oluşur. Budizmde buna “on bin şeye” bağlanmak denir. Bu tür bir durum düzeni ve sentezi arzular.

Nasıl kalabalıkların, hepsi de karşılıklı doyumsuzluk ve kızgınlıkla biten, kaotik hareketleri bir diktatörün iradesi ile belli bir yöne çekiliyorsa, Çözülmüş durumdaki bireyin de yönlendirilmeye ve düzene sokucu bir prensibe ihtiyacı vardır. Ego-bilinci bu rolü kendi iradesinin oynamasını ister, ama onu niyetlerinden saptıran güçlü bilinçdışı faktörleri görmezden gelir. Eğer sentez amacına ulaşmak istiyorsa, önce bu faktörleri tanımak zorundadır. Ya bunları bizzat deney imlemek zorundadır, ya da bu faktörleri açıklayan ve senteze ulaştıran kutsal ve esrarlı bir sembole sahip olması gerekir. Modem insanın ifade etmeye çalıştığı şeyi anlayan ve açıkça dile getiren bir dinsel sembol bu işi görebilir; ama bizim

Hıristiyanlık sembolü anlayışımız bugüne dek bunu başaramamıştır. Aksine, dünyanın bölünmesiyle oluşan korkunç çatlak tam da “Hıristiyan” beyaz adamın yaşadığı bölgeden geçmektedir ve bizim Hıristiyan dünya görüşümüz, komünizm gibi arkaik bir sosyal düzenin yeniden hortlamasını önleyememiştir.

Bu demek değildir ki Hıristiyanlık bitmiştir. Aksine, ben inanıyorum ki günümüzün dünya koşullan karşısında köhne-miş olan şey Hıristiyanlık değil, bizim onu kavrayışımız ve yo-rumlayışımızdır. Hıristiyanlık sembolü kendi içinde gelişmenin tohumlarını taşıyan canlı bir şeydir. Gelişmeye devam edebilir; bu tümüyle bize bağlı, kafamızı önümüze koyup Hıristiyanlığın önermelerini yeniden ve daha etraflıca düşünmemize bağlıdır. Bu, bireye ve benliğin mikrokozmosuna karşı eskisine göre çok farklı bir yaklaşımı gerektirmektedir. İnsanın önünde ne gibi yolların açık olduğunu, hâlâ nasıl içsel deneyimler yaşayabileceğini ve dinsel mitlerin altında hangi ruhsal gerçeklerin yattığını kimsenin bilmemesi işte bu yüzdendir. Bu durumun üstüne öyle evrensel bir karanlık çökmüştür ki hiç kimse niçin kendini bir şeye adaması gerektiğini, adarsa bunu nereye kadar götürmesi gerektiğini bilememektedir. Bu problemin karşısında hepimiz çaresiziz.

Bunda şaşılacak bir şey yoktur, çünkü tüm kozlar karşıtlarımızın elindedir. Onlar büyük taburlara ve onların ezici gücüne başvurabilirler. Politika, bilim ve teknoloji onların tarafında-dır. Bilimin heybetli iddiaları insan aklının şimdiye dek ulaştığı en yüksek entelektüel kesinliği, netliği temsil etmektedir. Ya da en azından, eski çağların geriliği,

karanlığı ve batıl inançları hakkında yüz kat aydınlanmış günümüz insanına öyle gelmektedir. Hocalarının ölçülebilmesi mümkün olmayan faktörleri birbirleriyle yalan yanlış karşılaştırarak ciddi biçimde hata yapmış olabilecekleri hiç aklına gelmez. Sorularını yöneltmiş entelektüel seçkinlerin bugün bilimin imkansız gördüğü şeylerin her zaman imkansız olduğu konusunda fikir birliği ettiği günümüz ortamında bu daha da geçerlidir. Her şeyden önce, ona dünyaötesi bir bakış açısı verebilecek olan inancın gerçekleri, bilimsel gerçeklerle aynı bağlamda ele alınmaktadır. Birey Kiliseyi ve kendilerine ruhu tedavi etme görevinin verilmiş olduğu kilise sözcülerini sorguladığı zaman, bir imana —kesinlikle dünyevi bir kurum olan imana— mensup olmanın dinsel inancın zorunlu kıldığı bir koşul olduğu, bireyin kuşkuya düştüğü inanç sorunlarının somut tarihi olaylar olduğu, belli ritüel davranışların mucizevi sonuçlar yaratacağı, İsa'nın kendisinin yerine çektiği acıların onu günahtan ve sonuçlarından (yani ebedi lanetten) kurtarmış olduğu söylenmektedir. Eğer birey, elindeki sınırlı olanaklarla, bu sorular üzerinde düşünmeye başlarsa, hiçbir şey anlamadığını ve önünde sadece iki seçenek bulunduğunu itiraf etmek zorunda kalacaktır: ya tam inanacak, ya da anlayamadığı, içinden çıkamadığı bu iddiaları tümden reddedecektir.

Günümüzün insanı kendisine Devlet tarafından sokuşturulan tüm o "gerçekleri" kolayca düşünüp anlayabildiği halde, açıklamaları olmadığı için dini konuları anlamakta büyük zorluk çekmektedir. ("Okuduğunu anlıyor musun?" O da dedi ki, "Biri bana yol göstermezse, nasıl anlayabilirim?" İncil, Bölüm 8:30.) Eğer, buna rağmen insan hâlâ dinî inançlarının tümünü bir yana atmadıysa, bunun

nedeni dinsel dürtülerin içgüdüsel bir temele dayanması ve dolayısıyla tamamen insana özgü bir fonksiyon olmasıdır. Bir insanın elinden tanrılarını alırsanız, karşılığında ona yeni tanrılar vermek zorunda kalırsınız. Kitle Devletinin liderleri tanrılaş t iril mayı önleyemezler ve bunun zor gücüyle yapılmadığı yerlerde, onun yerine saplantılı ve şeytansı bir enerjiyle dolu başka faktörler ortaya çıkar —örneğin, para, iş, politik nüfuz, vb. Ne zaman doğal İnsanî fonksiyonlar yok olsa, yani bunları bilinçli ve maksatlı ifade hakkı insanın elinden alınsa, genel bir kargaşa doğar. İşte bu yüzden, doğal olarak, modern insan Akıl Tanrıçasının da zaferiyle genel bir nevrotikleşme sürecine girmiştir. Demir Perde’nin dünyayı ayırması gibi insanın kişiliğinde de bir ayrışma olmaktadır. Sınır çizgisini oluşturan dikenli teller, hangi tarafta yaşıyor olursa olsun günümüz insanının ruhunu da sarmıştır. Ve nasıl tipik bir nevrotik kendi gölge yönünün farkında değilse, normal insan da, tıpkı nevrotik gibi, komşusunda ya da o büyük perdenin arkasındaki insanda kçndi gölgesini hissetmektedir. Hatta bir tarafın kapitalizmi, diğer tarafın da komünizmi şeytanın ta kendisi gibi göstermesi politik ve sosyal bir görev haline gelmiştir, böylece dışarıya bakan gözler büyülenip insanın içindeki yaşama bakması engellenmiş olur. Ama nasıl nevrotik insan, karanlık yüzünün bilincinde olmasa bile, ruhsal durumunda her şeyin yolunda gitmediğini belli belirsiz sezerse, Batılı insan da ruhuna ve “psikolojiye” karşı içgüdüsel bir ilgi geliştirmektedir.

İşte bu noktada doktor ister istemez dünya sahnesine çağırılmış ve kendisine bireyin en mahrem ve gizli yaşamıyla ilgili, ama son kertede Zeitgeist'in (“Çağdaş Zamanın

Ruhu”nun) direkt sonuçlarını yansıtan sorular yöneltilmiştir. Kişisel nitelikli belirtilerinden ötürü bu malzeme genellikle “nevrotik” olarak görülür ve bu doğrudur, çünkü bir yetişkinin psişesinin içeriği ile uyuşmayan, dolayısıyla eğer bilinç düzeyine çıkacak olursa ahlaki yargılarımızla bastıracağımız, çocuksu fantezilerden oluşan bir malzemedir bu. Bu tür fantezilerin çoğu, doğal olarak, çocuksu biçimleriyle bilinç düzeyine gelmezler. Hatta bunların bilinç düzeyine çıkabildiklerini ve bilinçli olarak bastırıldıklarını söylemek de çok güçtür. Daha ziyade, bunların her zaman varolduklarını, ya da her koşulda bilinçdışında geliştiklerini ve psikologun devreye girmesi ile bilinç eşiğine ulaşıncaya kadar bu durumda varlıklarını sürdürdüklerini söyleyebiliriz. Bilinçdışı fantezilerin faaliyete geçmesi bilincin kendisini kritik bir durumda hissettiği zaman gerçekleşen bir işlemdir. Öyle olmasaydı, fanteziler normal bir şekilde üretilir ve arkasından her zamanki nevrotik rahatsızlıklar baş gösterirdi. Oysa gerçekte, bu tür fanteziler çocukluk dünyasına aittirler ve bilinçli yaşamda, ancak anormal koşullar nedeniyle olgunlaşmadan önce uyarıldıkları için rahatsızlıklara yol açarlar. Bu durum özellikle, anne-babadan zararlı etkilerin geldiği, çocuğun içinde yaşadığı atmosferi zehirleyen ve ona ruhsal dengesini bozan çelişkiler yaşatan ortamlarda meydana gelir.

Yetişkin bir insanda bir nevroz patlak verdiğinde, çocukluğunun fantezi dünyası yeniden ortaya çıkar ve nevrozun başlangıcı çocuksu fantezilerin varlığı ile bağlantılı bir nedensellikle açıklanır. Ancak bu, fantezilerin aradaki zamanda neden hiçbir patolojik etki geliştirmediklerini açıklamamaktadır. Bu patolojik etkiler ancak bireyin bilinçli

yollarla üstesinden gelemediği bir durumda ortaya çıkarlar. Kişiliğin gelişiminde oluşan bu duraklama, herkeste saklı duran ve bilinçli kişilik engellenmeden yoluna devam ettiği sürece hiç faaliyet göstermeyen çocuksu fantezilere bir yol açar. Fanteziler belli bir yoğunluğa ulaştıkları zaman, bilinçte belirmeye başlarlar ve hastanın kendisinin de farkedeceği bir çatışma ortamı yaratırlar. Onu farklı karakterlere sahip iki ayrı kişiliğe bölerler. Ne var ki, bu ayrışma, (kullanılmadığı için) bilinçten akıp giden enerji bılinçdışı kişiliğin olumsuz özelliklerini, bilhassa çocuksu özelliklerini güçlendirdiği zaman, yani çok önceden, bilinçdışında hazırlanmıştır.

Bir çocuğun normal fantezileri aslında içgüdüsel dürtülerden doğan hayalgiicünden başka bir şey olmadığı ve bu yüzden gelecekteki bilinçli faaliyetlerin bir ön alıştırması sayılabileceği için, bir nevrotiğin fantezileri, her ne kadar patolojik olarak şekil değiştirmiş ve belki de enerjinin bastırılması ile yolundan sapmış ise de, özünde normal içgüdüler taşır. Bunun işareti de koşullara ve çevreye uyum sağlama yeteneğidir. Nevrotik bir hastalık daima uyum sağlanamayan bir değişme gösterir, normal etkinlik ve buna uygun “hayalgücü” bozulur. Oysa, içgüdüler etkinlik ve form açısından son derece eski ve bir hayli tutucudurlar. Zihinde tasarlandığı zaman bu şekil (form), içgüdüsel dürtüyü görsel ve somut olarak, tıpkı bir resim gibi gösteren bir imge olarak belirir. Örneğin, eğer bir yucca güvesinin[1] psişesini inceleyebilseydik, içinde gizemli ve hayret verici bir düşünce modeli bulunduğunu görebilirdik. Bu model güveyi döllenme ve gübreleme faaliyetini yucca bitkisi üzerinde yapmaya mecbur ettiği gibi, durumun bütününü de “fark etmesine"' yardımcı olurdu. İçgüdü kesinlikle kör ve belirsiz bir dürtü

değildir, çünkü belli bir dış etki karşısında kendini ayarlar ve uyum sağlar. Bu durum ona belirli ve indirgenemez bir form verir. İçgüdü orijinal ve kalıtımsal olduğu için, formu da çok eski, yani arkeîipseldir. Bedenin formundan bile daha yaşlı ve tutucudur.

Bu biyolojik gerçekler tabii ki, bilinç, irade ve akıl sahibi olduğu halde hâlâ genel biyoloji kapsamı içinde bulunan Homo sapiens için de geçerlidir. Bilinçli aktivitemizin özünde içgüdüye dayandığı, dinamizmini ve düşünce biçiminin temel özelliklerini içgüdüden aldığı gerçeği hayvanlar dünyası için de, insan psikolojisi için de aynı önemi taşır. İnsanın bilgisi, aslında bize apriori (önsel) olarak verilen ezeli düşünce modellerine sürekli olarak uyum sağlama çabasından oluşur. Bu düşünceleri belli ölçüde değiştirmek gerekir, çünkü özgün şekilleriyle arkaik bir yaşam tarzına uygundurlar ve artık çok değişmiş bir çevrenin gereksinimlerine karşılık veremezler. Eğer yaşantımıza içgüdüsel bir dinamizm akışı sağlamak istiyorsak, ki varoluşumuz için bu çok gereklidir, o zaman bu arkeripsel formları günümüzün meydan okumalarına uygun ve yeterli fikirler olarak yeniden biçimlendiririmiz zorunludur.

1

Yucca güvesi, böcek ile bitki sembiyozunun (ortak yaşamının) klasik bir örneğidir.

Yaşama Felsefî ve Psikolojik Yaklaşım

Fikirlerimiz, ne yazık ki, genel durumdaki değişimlerin gerisinde kalmak eğilimindeler. Başka cürlü de olamazdı, çünkü dünyada hiçbir şey değişmediği sürece, düşüncelerimiz de üç aşağı beş yukarı buna uyum sağlamışlar ve başarıyla işlev görüyorlar. Bu durumda değişmelerinin ve yeniden uyum sağlamalarının inandırıcı bir nedeni yok. Ancak koşullar çok şiddetli ve kesin bir şekilde değiştiği ve dış durum ile artık köhnemiş olan düşüncelerimiz arasında dayanılmaz bir çatlak oluştuğu zaman, Weltanschauung (dünya görüşü) veya yaşam felsefesi sorunu ortaya çıkar. Ve bu sorunla birlikte, içgüdüsel enerjinin akışını sağlayan ezelî imgelerin nasıl yeniden-yönlendirilecekleri veya yeniden-adapte edilecekleri sorusu gündeme gelir. Bunları atıp yerlerine yeni bir mantık düzenini yerleştiremeyiz, çünkü bu, dış koşulların kalıbına fazlasıyla uyan, insanın biyolojik ihtiyaçlarını yeterince dikkate almayan bir düzen olur. Dahası, ilk (orijinal) insana uzanan bir köprü kuramaz, aksine ona yaklaşmayı tümüyle engeller. Bu, Tanrı gibi insanı bir kalıba dökmeyi ama bunu Devlet adına yapmayı amaçlayan Marksist eğitim sistemiyle uyum içindedir. Günümüzde temel düşünce ve inançlarımız giderek daha mantıkçı oluyorlar. Felsefemiz artık, antik çağda olduğu gibi bir yaşam biçimi felsefesi değildir; salt entelektüel ve akademik bir uğraş haline gelmiştir. Arkaik törenleri ve kavramları ile mezhepsel dinlerimiz —kendi içlerinde savunulabilinir olmakla birlikte — Orta Çağda ciddi bir zorluğa yol açmayan, ama günümüzün insanına acayip ve anlaşılmaz gelen bir dünya görüşü sunmaktadırlar. Modern bilimsel dünya görüşü ile

çelişkisine rağmen, insanın içindeki derin bir güdü onu bazı fikirlere —kelime karşılığıyla alınacak olsa, son beşyüz yıldan beri kaydedilen zihinsel gelişmeleri hiç hesaba katmayan düşüncelere— hâlâ sahip çıkmaya yöneltmektedir. Bunun bariz amacı insanın kendisini anlamsızlığın ve umutsuzluğun uçurumuna düşmekten kurtarmasıdır. Rasyonalist insanlar olarak çağımızın dinini körü körüne inanç bekleyen, dar kafalı ve köhnemiş bir din olarak eleştirebiliriz. Ancak asla unutmamalıyız ki imanlar, arketipsel karakterinden ötürü kendi içinde bir yaşam taşıyan sembollere (bu sembollerin yorumu tartışılabilir olsa da) sahip bir doktrin ileri sürerler. Sonuç olarak, entelektüel kavrayış her koşulda vazgeçilmez bir şey değildir. Sadece hissetme ve sezme yoluyla değerlendirme yapmanın yeterli olmadığı durumlarda, yani aklı en güçlü inanç vasıtası sayan insanlar karşısında gereklidir.

Bu bakımdan inanç ile bilgi arasında açılan uçurumdan daha karakteristik ve semptomatik hiçbir şey yoktur. Bunların arasındaki karşıtlık o denli büyümüştür ki, artık insan bu iki kategorinin ve bunların dünyaya bakış açılarının birbirleriyle kıyaslanmasının imkansız olduğunu söylemeye zorlan maktadır. Oysa, ikisi de içinde yaşadığımız aynı ampirik dünya ile ilgilenmektedir, zira teoloji (dinbilim) bile inancın, kendi bildiğimiz dünyamızda algılayabileceğimiz tarihi gerçeklerle desteklendiğini söylemektedir. Örneğin, İsa gerçek bir insandır, birçok mucize gerçekleştirmiş, kaderine katlanmış, Pontius Pila-te döneminde ölmüş ve ölümünden sonra dirilmiştir. Teoloji Hıristiyanlığın en eski kayıtlarında yer alan ifadelerin yazılı efsaneler olarak kabul edilmesi ve dolayısıyla bunları sembolik olarak anlama eğilimini

reddeder. Hatta bir süre önce, -hiç kuşkusuz "bilgiye” teslim olma eğilimi ile- bizzat Hıristiyan dinbilimciler inançlarının nesnesini “efsanelerden arındırma” girişiminde bulunmuşlardır. Bunu yaparken de, en önemli noktalarda çizgiyi keyfi olarak çekmeyi ihmal etmemişlerdir. Oysa, eleştirel bir aklın açık seçik bildiği gibi, efsaneler dinlerin ayrılmaz parçalarıdırlar ve inancı zedelemeden onları dışlamak mümkün değildir.

İnanç ile bilgi arasındaki kopukluk, günümüzdeki zihinsel kargaşanın çok belirgin özelliği olan bölünmüş bilincin bir belirtisidir. Sanki iki ayrı insan, aynı konu üzerinde, ikisi de kendi bakış açısından, iki ayrı düşünceyi ileri sürmektedir. Ya da aynı insan yaşadığı şeyi iki farklı kafa yapısıyla resmetmektedir. “İnsan” yerine “modern toplumu” koyarsak, İkincisinin de zihinsel bir ayrışma, yani nevrotik bir sarsıntı geçirdiğini kolayca görebiliriz. Bu durumda, bir tarafın inatla Sağa, diğer tarafın Sola çekiştirmesi işleri hiç kolaylaştırmamak tadır. Her nevrotik psişe vakasında, kişinin kendisine de büyük acı veren durum işte budur. Ve bu derin acı yüzünden hasta doktora gider.

Yukarıda kısaca, ama okuyucunun kafasını karıştırmamak İçin bazı pratik ayrıntıları da ekleyerek anlattığım gibi, doktor hastasının kişiliğinin her iki yansı ile de ilişki kurmak zorundadır, çünkü birinden alıp öteki yarıyı bastırdığı zaman değil, her ikisinden de aldığı zaman ortaya tam ve bütüncül bir insan koyabilir. Kişiliğin bir yarısı ile diğer yarısını bastırma alternatifi hastanın kendi başına yapmaya çalıştığı şeydir, çünkü Weltanschauung ona başka bir yol göstermez. Hastanın kişisel durumu prensipte kolektif durum ile aynıdır.

İnsan toplumun bütününde görülen şeyleri kendi küçük Ölçeğinde yansıtan sosyal bir mikrokozmosdur veya tersine, en küçük sosyal birim olarak çoğala çoğala toplumsal ayrışmayı oluşturur. Bu ikinci olasılık daha muhtemeldir, çünkü yaşamın tek direkt ve somut taşıyıcısı bireysel kişiliktir. Oysa Toplum ve Devlet geleneksel fikirlerdir ve ancak belli sayıda birey tarafından temsil edilirlerse gerçeklik kazanabilirler.

Tüm din-karşıtı özelliğine rağmen, çağımızın, kalıtımsal olarak, Hıristiyanlık tarihinin kendine özgü başarısının — Hıristiyan inancın temel direği olan Logosun ya da Kelamın Yüceliğinin — sıkıntısını çektiğine fazla dikkat edilmez. Hıristiyanlığı ancak söylenti yoluyla Öğrenmemize rağmen, kelâm (söz) gerçekten de tanrı haline gelmiş ve öylece kalmıştır. “Toplum” ve “Devlet” gibi sözcükler o denli somutlaştırılmıştır ki neredeyse birer kişilik haline gelmişlerdir. Sokaktaki insanın kafasında “Devlet” tarihte hiçbir kralın olmadığı kadar bitmez tükenmez bir iyilik vericisidir. Devletten istenir, onun himayesi talep edilir, sorumlu tutulur, ona şikayette bulunur, v$.. Toplum üstün bir ahlakî prenşip derecesine yükseltilir ve yaratıcı kapasitelerinden ötürü itibar görür.

Tarihsel gelişimin bir aşamasında gerekli olan Kelâma büyük saygı göstermenin tehlikeli bir karanlık yönü olduğunu kimse farketmez görünüyor. Demek istiyorum ki, yüzyıllar boyu süregelen eğitimin sonucunda, kelâm evrensel bir geçerlilik kazandığı zaman, artık tanrısal insanla arasındaki esas bağa zarar verir. O zaman artık kişileşmiş bir Kilise, kişileşmiş bir Devlet ortaya çıkar; kelâma inanmak safdillik

olur ve kelâmın kendisi her türlü yalana, kandırmaya gücü yeten şeytani bir slogan haline gelir. Arkasından her şeye inanan safdilli vatandaşı kandırmak için politik dalavereleri ve tavizleri ile propaganda ve reklam devreye girer. Ve yalan dünya tarihinde görülmemiş boyutlara ulaşır.

Sonuçta, ilk özgün amacı tüm insanların birliğini ilan etmek ve onların birliğini bir yüce İnsan figüründe düşünmek olan kelâm, günümüzde herkesi birbirinden kuşkulandıran bir güvensizlik kaynağı haline gelmiştir. Kolay inanırlık en amansız düşmanlarımızdan biridir, ama nevrotik insanın kafasındaki kuşkuları bastırmak veya varolmanın külfetinden kaçmak için sığındığı geçici önlem de bu safdilliktir. İnsanlar bir insanı doğru yola sokmak için ne yapması “gerektiğini” “söylemenin” yeterli olduğunu düşünürler. Ancak onun bunu yapıp yapamayacağı veya yapmak isteyip istemediği apayrı bir konudur. Psikolog söylemekle, ikna etmekle, öğüt vermekle, akıl öğretmekle hiçbir şeyin elde edilemeyeceğini bilir. Hastasının ruhsal envanteri hakkında gerçek bilgilere sahip olmak ve detayları yakından tanımak zorundadır. Acı çeken hastasının bireyliği ile doğrudan, kişisel bir ilişki kurması onun kafasının içindekileri köşe bucak hissetmesi ve bu uğraşını bir öğretmenin veya hatta bir spirituel direktörün kapasitesinden çok öteye götürmesi gereklidir. Doktorun hiçbir şeyi dışlamayan bilimsel objektifliği hastasını sadece bir insan olarak görmesini değil, aynı zamanda sanki bedenine yapışmış bir alt-varlık, bir hayvan gibi, hissetmesini sağlar. Bilimin ilerlemesi, doktorun ilgisini bilinçli kişiliğin menzilinden öteye, cinselliğin ve güç (ya da kendini kabul ettirme) dürtüsünün egemen olduğu bi-lindışı içgüdü dünyasına çevirmesine yol açmıştır. Cinsellik ve güç dürtüleri

Saint Augustine’in ikiz ahlak kavramlarına concu-piscentia ve superbia tekabül ederler. Bu iki temel içgüdü (türlerin devamını sağlama ve kendini koruma) arasındaki çatışma birçok çelişkinin kaynağıdır. Dolayısıyla, amacı bu içgüdüsel çatışmayı mümkün olduğunca önlemek olan ahlaki yargının da temel konusudur.

Yukarıda açıkladığım gibi, içgüdünün iki temel açısı vardır. Biri dinamizm, dürtü ya da sürüklenmedir, diğeri ise, belli bir anlam ve maksattır. İnsanın tüm ruhsal fonksiyonlarının, hayvanlarda kesinlikle olduğu gibi, içgüdüsel bir temeli olması hayli muhtemeldir. Hayvanlarda içgüdünün onların tüm davranışlarının temel bir özelliği olduğunu hemen görüyoruz. Bu gözlem, öğrenme yeteneği gelişmeye başlayınca kesinliğini kaybediyor, örneğin daha gelişmiş maymunlarda ve insanlarda. Hayvanlarda, öğrenme kapasitelerinin sonucuna göre, içgüdü çeşitli değişimlere ve farklılaşmalara uğruyor. Uygar insanda ise içgüdüler o denli bölünmüş ki, yalnızca birkaçı herhangi bir kesinlikle orijinal haliyle tanınabilir durumda. En önemlileri, yukarıda söz ettiğimiz iki temel içgüdü ve bunların türevleridir ve bugüne kadar tıbbi psikolojinin özel ilgi alanını oluşturmuşlardır. Ancak, içgüdülerin türevlerini araştıran bilim adamları, iki gruba da kesin bir güvenle sokamadıkları bazı konfigürasyonlarla karşılaşmışlardır. Bir örnek vermek gerekirse: güç içgüdüsünü keşfeden araştırmacı, cinsellik içgüdüsünün tartışma götürmez bir belirtisi gibi görünen şeyin aslında “gücün düzenlenmesi” şeklinde açıklanmasının daha doğru olup olmayacağına karar verememiştir. Ve Freud en baskın konumdaki cinsellik içgüdüsüne ilaveten başka [4] ego içgüdülerinin” de bulunduğunu bizzat kabul ederek,

Adler'in yaklaşımına açıkça katılmıştır. Bu tür belirsizliklerden ötürü, birçok durumda nevrotik semptomların, hemen hiçbir çekişmeye yol açmadan, her iki teorinin farklı terimleri ile izah edilmesine şaşmamak gerekir. Bu kargaşa, birinin veya diğerinin, ya da her ikisinin de yanlış olduğu anlamına gelmez. Daha ziyade, her ikisi de görece geçerlidir ve, bazı tekyönlü ve dogmatik tercihlerin aksine, başka içgüdülerin varlıklarına ve rekabet etmelerine imkan tanırlar. Dediğim gibi, insan içgüdüsü konusu asla basit bir mesele olmamakla birlikte, öğrenme kapasitesinin, hemen hemen yalnızca insana özgü olan bu Özelliğin, hayvanlarda bulunan taklit etme içgüdüsüne dayandığını söylemek herhalde yanlış olmaz. Başka içgüdüsel faaliyetleri bozmak ve sonunda değiştirmek bu içgüdünün doğasında vardır. Örneğin, kuşların başka melodileri benimseyip şarkılarını değiştirmeleri gibi.

İnsan davranış kalıplarını ileri doğru dönüştüren gerçek bir dürtü olan öğrenme kapasitesinden başka hiçbir şey insanı'içgüdülerinin temel planından bu kadar uzaklaştıramaz. Varoluşumuzun değişen koşullarından ve uygarlığın getirdiği yeni uyum ihtiyacından en çok o sorumludur. Aynı zamanda, insanın içgüdüsel temeline yabancılaşmasından doğan çeşitli psişik rahatsızlıkların ve zorlukların, yani köklerinden kopmasının ve kendisi hakkındaki bilinçli bilgisi ile Özdeşleşmesinin ve bilin-dışını zedeleme pahasına bilinçle bu kadar ilgilenmesinin kaynağı da odur. Sonuç olarak, modern insan ancak kendisinin bilincinde olabildiği ölçüde tanıyabilmektedir kendisini. Bu da büyük ölçüde çevresel koşullara, bilgi edinme dürtüsüne ve özgün içgüdüsel eğilimlerini bir ölçüde değiştirerek kontrol altına almasına

bağlı olan bir yetenektir. Dolayısıyla insanın bilinci çevresindeki dünyayı gözlemlemeye ve araştırmaya yönelir ve ruhsal ve teknik kaynaklarını bu dünyanın özelliklerine uyarlamaya çalışır. Bu iş o denli zorlayıcı ve yerine getirildiğinde o denli karlı bir iştir ki, insan bu süreç.içinde kendini unutur. İçgüdüsel doğası ile ilişkisini kaybeder ve gerçek benliğinin yerine kendi hakkındaki fikrini koyar. Ve hiç farkına varmadan bilinçli faaliyetinin ürünlerinin gerçeğin yerine geçtiği, tamamen kavramsal bir dünyanın içine kayar.

İçgüdüsel doğasından kopması insanı kaçınılmaz olarak bilinç ile bilinçdışı, ruh ile doğa, bilgi ile inanç arasında çelişkiye sokar. Bu bölünme insanın bilincinin artık içgüdüsel yönünü görmezden gelemediği veya başaramadığı noktada patolojik hale dönüşür. Bu kritik aşamaya girmiş bireylerin çoğalarak birikmesi, ezilenlerin savunmasını üstlendiğini iddia eden bir kitle hareketini başlatır. Tüm kötülüklerin kaynağını dış dünyada arama eğiliminde olan bilinç uyarınca, politik ve sosyal değişim isteyen sesler yükselir. Bu değişimlerin, çok daha derinlerde yatan bölünmüş kişilik problemini otomatik olarak çözeceği zannedilir. Derken bu istekler yerine getirildiği zaman, aynı kötülükleri biraz değişmiş bir biçimde geri getiren politik ve sosyal koşullar ortaya çıkar. O zaman basit bir tersine dönüş yaşanır: alttakiler üste çıkar ve gölge ışığın yerine geçer ve gölge daima anarşi ve kargaşa getirdiği için, “kurtarılmışların özgürlüğü gaddarca elinden alınır. Tüm bunlar kaçınılmazdır, çünkü kötülüğün köklerine hiç dokunulmamıştır, sadece karşıt bir pozisyon aydınlığa çıkmıştır.

Komünist devrim, insanı demokratik kolektif psikolojinin yaptığından çok daha fazla alçaltmıştır, çünkü sadece sosyal anlamda değil, ahlaki ve ruhsal açıdan da insanın özgürlüğünü yok etmiştir. Politik zorlukların yanısıra, Batı dünyası Nazi Almanyası günlerinde bile kendisini hissettiren büyük bir psikolojik dezavantaj yaşamıştır: bir diktatörün varlığı parmağımızı kendimizden uzağa, gölgeye uzatmamıza yol açar. Diktatör açıkça politik sınırın öteki tarafındadır, oysa biz iyinin ta-rafındayız ve doğru ideallere sahip olmanın tadını çıkartıyoruz. Tanınmış bir devlet adamı bir süre önce "kötülüğü hayal edemediğini” itiraf etmemiş midir? Bunu söylemekle kitlelerin adına şu gerçeği dile getirmiştir: Batı insanı gölgesini tümden kaybetme, kendini hayali bir kişilikle ve dünyayı da bilimsel akılcılığın çizdiği soyut bir resimle özdeşleştirme tehlikesi içindedir. En az onun kadar gerçek olan spiritüel ve ahlaki düşmanı, artık insanın kendi bağrında değil, coğrafi bölünme sınırının ötesinde barınıyor ve o sınır artık politik bir bariyer olmaktan çıkıp bilinci bilinçsiz insandan giderek daha tehlikeli bir şekilde ayırıyor. Düşünme ve hissetme içsel zıtlıklarını kaybediyorlar ve artık dinsel yönelimin etkisiz olduğu yerde, zincirlerinden boşanan ruhsal fonksiyonların yıkıcı hakimiyetini frenleyecek bir tanrı bile yok...

Akılcı felsefemiz, “gölge” deyimiyle küçümsenen, içimizdeki o diğer insanın bilinçli planlarımızı ve amaçlarımızı destekleyip desteklemediğini sorgulama zahmetine katlanmaz. Açıkça, içimizde, varlığı içgüdüsel doğamızdan kaynaklanan, gerçek bir gölge taşıdığımızın farkında değildir. İçgüdülerin dinamizmi ve imgelemleri dikkate alınmadıkları takdirde insanı çok ciddi bir tehlikeye

sokabilecek bir apriori oluştururlar. İçgüdünün çiğnenmesi veya ihmal edilmesinin hem fizyolojik, hem psikolojik açıdan büyük acı veren sonuçları vardır. Bunların iyileştirilmesi için tıbbi yardım şarttır.

Elli yıldan fazla bir süredir biliyoruz, ya da bilebilirdik, ki bilince karşıt (onu dengeleyecek) bir bilinçdışı vardır. Tıbbi psikoloji bunun tüm gerekli ampirik ve deneysel kanıtlarını ortaya koymuştur. Bilinci ve onun içeriğini açıkça etkileyen bilinçdışı bir ruhsal gerçek vardır. Tüm bunlar bilinmektedir, ancak bundan hiçbir pratik sonuç çıkartılmamıştır. Hâlâ eskisi gibi düşünmeye ve davranmaya devam ediyoruz, sanki duplex (çift) değil, simplex (tek)mişiz gibi. Buna uygun olarak kendimizi zararsız, aklı başında ve insancıl olarak hayal ediyoruz. Güdülerimize, nedenlerimize güvenmemek veya içimizdeki insana dış dünyada yaptığımız şeyler hakkında ne hissettiğini sormak aklımıza gelmiyor. Oysa, bilinçdışının tepkisini ve bakış açısını görmezden gelmek, gerçekten bizim ciddiyetsizliğimizi, yüzeyselliğimizi ve mantıksızlığımızı, üstelik de fiziksel olarak sağlıksızlığımızı gösteriyor. Bir insan midesinin veya kalbinin önemsiz olduğunu, hor görülmeyi hak ettiğini düşünebilir, ama bu, aşırı yemek yemenin veya bedeni fazla yormanın o insanın bütününü etkileyecek sonuçlara yol açmasını engellemez. Oysa biz ruhsal hataları ve bunların yol açtığı sorunları salt sözcüklerle başımızdan def edebileceğimizi zannediyoruz. Zira pekçok insan için “ruhsal" kelimesi hava cıvadan öte bir şey değildir. Yine de, hiç kimse ruh olmadan bir dünya olamayacağını, hele hele insancıl bir dünya olamayacağını inkar edemez. Hemen her şey insan ruhuna ve onun işlevlerine bağlıdır. Ruhumuz verebileceğimiz kadar çok

ilgiye layıktır, özellikle geleceğimizin iyi ya da kötü kaderinin vahşi hayvanların saldırıları veya doğal afetler veya dünya çapında salgın hastalıklar tarafından değil, sadece insanın içindeki ruhsal değişimler tarafından tayin edileceğinin herkesçe kabul edildiği günümüzde. Yöneticilerimizden yalnızca birkaçının kafasında oluşan belli belirsiz bir denge kaybı, dünyayı kan, ateş ve radyoaktivite cehennemine çevirmeye yeterlidir. Bunu başlatmak için gereken teknik araçlar her iki tarafın da elinde mevcuttur. Ve bazı bilinçli niyetlerin, bunları kontrol altında tutan içsel bir karşıt olmadığı zaman, ne denli kolaylıkla harekete geçebileceklerini bir “Lider’in örneğinde gördük. Modern insanın bilinci dış nesnelere hâlâ o kadar sıkı sıkıya bağlıdır ki, her şeyden sadece onları sorumlu tutar, sanki tüm kararlar bu nesnelere bağlıymış gibi. Bazı bireylerin ruhsal durumlarını nesnelerin davranışlarından kurtarabilecekleri, üzerinde pek az düşünülen bir konudur, oysa bu tür mantıksızlıklar her gün görülmekte ve herkesin başına gelebilmektedir.

Dünyamızda bilincin kimsesizliğinin baş nedeni içgüdünün kaybedilmesidir ve bunun nedeni de insan aklının çok uzun bir zamandan beri gelişmekte olmasıdır. İnsanın doğa karşısındaki gücü arttıkça, aklına daha fazla bilgi ve beceri girdikçe, mantıksızca belirlenmiş salt doğal ve rastlantısal olan şeyleri —objektif psişe de dahil— küçümsemesi de derinleşir. Bilinçli aklın sübjektifliğine karşılık bilinçdışı objektiftir. Kendisini çelişkili hisler, fanteziler, duygular, ani dürtüler ve rüyalar şeklinde gösterir ve bunların hiçbirini insanın kendisi yapmaz, ona nesnel olarak gelir. Psikoloji bugün bile hâlâ, büyük ölçüde bilinçli

olan, mümkün olduğunca kolektif standartlarla ölçülebilen, içeriği konu alan bir bilimdir. Bireysel psişe kendisini ancak gerçek, yani “mantıksızlığa” eğilimli insanda gösteren sadece bir rastlantı, “tesadüfi” bir fenomen haline gelmiş, bu arada bilinçdışı tümden gözardı edilmiştir. Bu, dikkatsizliğin veya bilgisizliğin sonucu değil, ego dışında ikinci bir ruhsal otoritenin var olabileceği ihtimaline karşı ısrarla direnmenin sonucudur. Egonun monarşisinden kuşkulanılması ona yöneltilen ciddi bir tehdittir. Diğer yandan, dindar insan kendi evinin mutlak efendisi olmadığı fikrine alışmıştır. En sonunda kendisinin değil, Tann'nın karar vereceğine inanır. Ama aramızdan kaçı Tanrı iradesinin kararlarına izin verme yürekliliğini gösterebilir? Hangimiz kararların Tann’dan geldiğini söylemekten utanmayız?

Dindar insan, düşünebildiğimiz kadarıyla, bilinçdışından gelen reaksiyonun doğrudan etkisi altındadır. Ve genellikle bunu vicdanının işleyişi olarak niteler. Ama aynı ruhsal arka plan ahlaki olmayan başka reaksiyonlar da ürettiği için, inanç sahibi kişi vicdanını geleneksel etik standartlara, yani kolektif değer yargısına göre ölçer. Bu çabasında da sürekli olarak Kilise tarafından desteklenir. Birey geleneksel inançlara sıkıca sarıldığı ve zamanın koşulları bireysel özerkliği daha önemle vurgulamadığı sürece, halinden memnun yaşayıp gider. Ama, dışsal koşullara endekslenmiş ve dini inançlarını kaybetmiş dünyevi zihniyetli insanlar kitleler halinde ortaya çıkmaya başladığı zaman, yani günümüzde olduğu gibi, durum köklü biçimde değişir. O zaman, inançlı kişi savunmaya itilir ve inancının temellerine dayanarak kendisini yeniden eğitmek zorunda kalır. Artık consensus omniımım (mutlak fikir birliği) muazzam telkin gücüye

desteklenmemektedir ve Kilise’nin zayıfladığının ve onun dogmatik varsayımlarının sallantılı hale geldiğinin farkındadır. Buna karşı durabilmek için Kilise sanki bu lütuf insanın iyi niyetine ve keyfine bağlıymış gibi ondan daha da fazla inanç talep eder. Oysa, inancın temeli bilinç değil, bireyin inancını Tanrı ile dolaysız yolla ilişkilendiren, spontan dinsel deneyimdir.

İşte bu noktada kendimize şu soruyu sormalıyız: Beni bir birey olarak, kalabalıkların içinde erimekten koruyacak dinsel bir yaşamım ve Tanrı ile doğrudan, yakın bir ilişkim var mı?

Kendini Tanımak

Bu soruya olumlu bir cevap verebilmek için, bireyin büyük bir özenle benliğini sorgulama ve kendini tanıma çabasına gönüllü olması gerekir. Bu niyetinde kararlılık gösterirse, sadece kendi hakkında bazı önemli gerçekleri keşfetmekle kalmayacak, aynı zamanda, psikolojik bir kazanç da elde edecektir: kendisini ciddi bir ilgiye ve sevecen bir dikkate layık hissetmeyi başaracaktır. Kendi insanlık onurunu ilan etme cesaretini üstlenecek ve bilincinin temellerine doğru —yani dinsel deneyimin erişilebilir tek kaynağı olan bilinçdışına doğru— ilk adımları atacaktır. Kuşkusuz bu demek değildir ki bilinçdışı dediğimiz şey Tanrı kavramı ile aynı şeydir veya onun yerine geçer. Bilinçdışı dinsel deneyimin harekete geçip, aktığı ortamdır. Bu tür bir deneyiminin daha başka ne nedeni olabilir sorusuna gelince, bunun yanıtı insanlığın bilgi kapsamının dışındadır. Tanrı bilgisi transandental, fizikötesi, aşkın bir konudur.

Dindar insan çağımızın başında Demokles'in kılıcı gibi dikilen o can alıcı soruyu yanıtlamakta büyük bir üstünlüğe sahiptir: kişisel (öznel) varlığının temelinin "Tanrı" ile ilişkisine dayandığını gayet net bir şekilde bilir. Burada etkinliğinin ve sembolizminin bilinçdışı psişe ortamında filtre edildiği antro-pomorfik (insan biçimci) bir düşünceyle uğraştığımız için Tanrı sözcüğünü tırnak içine alıyorum. Tanrıya inansın veya inanmasın, her insan eğer isterse bu tür deneyimlerin kaynağına, en azından, yaklaşabilir. Bu yaklaşım olmadan, ancak nadir durumlarda Paul'un Şam deneyiminin prototipini oluşturduğu türden mucizevi

dönüşümlere tanık olabiliriz. Bu dinsel deneyimlerin gerçekten yaşandığına kanıt göstermeye artık gerek yoktur. Ancak, metafiziğin ve teolojinin Tanrı ve tanrılar diye adlandırdığı şeyin, bu deneyimlerin gerçek temelini oluşturup oluşturmadığından hiçbir zaman emin olamayız. Bu aslında beyhude bir sorudur ve deneyimin çok gizemli kişiselliği ile kendini açıklamaktadır. Bunu yaşayan insan onun tarafından ele geçirilir¡ dolayısıyla faydasız metafiziksel veya kuramsal spekülasyonlar yapmak durumunda kalmaz. Mutlak kesinlik kendi kanıtını getirir ve başka antropomorfik kanıtlara ihtiyacı yoktur.

Psikoloji alanındaki genel cahillik ve psikoloji aleyhindeki önyargılar düşünülürse, bireysel varoluşun anlamına değinen o tek deneyimin kökeninin herkesin önyargısına maruz kalan bir ortamdan kaynaklanması büyük bir talihsizliktir, itirazlar bir kez daha yükselecektir: “Nazareth’den ne fayda gelir ki?” Eğer bilinçdışı tamamen bilinçli aklın altındaki bir çeşit çöp sepeti gibi görülmüyorsa, yine de “yalnızca hayvansal yapıya” sahip kabul edilmektedir. Oysa gerçekte, tanımı gereği bilinçdışının belirsiz bir kapsamı ve bileşimi vardır. Bu nedenle, ona gereğinden fazla veya az değer verildiği yolundaki iddialar dayanaksızdır ve önyargı olarak bir kenara atılabilir. Her koşulda, Efendilerinin bir ahırın samanlığında, evcil hayvanların arasında doğmuş olduğunu düşündüğümüzde, Hıristiyanların ağzından böyle yargılar duymak tuhaf kaçmaktadır. Eğer İsa kendisini bir tapmakta dünyaya getirtseydi, büyük çoğunluğun zevkini daha çok okşardı. Aynı şekilde, dünyevi zihniyetli kitle insanı böylesi saygı ve huşu uyandıran bir deneyimi kitle toplantılarında aramaktadır, zira öyle ortamlar bireyin kendi

ruhundan çok daha görkemli bir zemin sağlarlar. Kilise Hıristiyanla-rı bile bu tehlikeli yanılgıyı paylaşmaktadırlar.

Psikolojinin dinsel deneyimde bilindışı süreçlerin önemini ısrarla vurgulaması son derece karşı çıkılan bir tutumdur. Politik Sağ ile Solun birbirlerine karşı çıktıkları kadar şiddetle karşı çıkılır. Sağ için belirleyici unsur insana dışardan gelen tarihi bir vahiydir. Sol içinse bu tam bir saçmalıktır. İnsanın parti doktrinine inanmaktan başka hiçbir dini fonksiyonu yoktur ve bu fonksiyonunu yoğun bir bağlılıkla yerine getirmesi istenir. Üstüne üstlük, değişik imanlar farklı şeyleri öne sürerler ve her biri mutlak gerçeğe kendisinin sahip olduğunu iddia eder. Oysa günümüzde uzaklıkların haftalar ve aylarca değil, saatler içinde katedildiği bütünleşik bir dünyada yaşıyoruz. Egzotik ırklar artık etnoloji müzelerinde camekanların ardında seyredilmiyor. Onlar artık komşularımız oldu ve eskiden sadece etnologların yetki alanı olan konular bugün politik, sosyal ve psikolojik problemlerdir. Şimdiden ideolojik alanlar birbirlerine değmeye ve birbirlerinin içine girmeye başlamıştır. Karşılıklı anlayış sorununun daha da şiddetle hissedileceği günler uzakta değildir. Bir tarafın karşı taraftakinin görüş açısını kapsamlı şekilde anlamadan kendisini anlatabilmesi elbette olanaksızdır.

Bunun için gerekli kavrayış her iki tarafta da yankılarını bulacaktır. Kendi geleneğimizdeki köklü ve iyi olan şeylere sıkıca sarılmak her ne kadar arzulanan ve psikolojik açıdan gerekli bir şey olsa da, bu kaçınılmaz gelişmeye direnmeyi iş haline getirmiş insanlar tarih sayfalarında yer alamayacaklardır. Tüm farklılıklara rağmen insanlığın

birleşmesine direnilemez. Marksist doktrin tüm yaşamını bu karta oynamıştır, Batı ise teknoloji ve ekonomik yardımla durumu kurtarmayı ümit etmektedir. Komünizm ideolojik unsurun büyük önemini ve temel prensiplerin evrenselliğini gözden kaçırmamaktadır. Uzak Doğu ulusları bizim ideolojik zayıflığımızı paylaşmaktadırlar ve bizim kadar kırılgan durumdadırlar.

Hafife alınan psikolojik faktör büyük olasılıkla intikamını alacaktır. Bu nedenle artık aklımızı başımıza almanın zamanıdır. Şimdilik bu bir dilekten öteye gidemiyor, çünkü kendini tanımak hiç sevilmeyen bir şey olduğu gibi, rahatsız edecek ölçüde idealist, ahlakçı kokan ve psikolojik gölgemizle fazla haşır neşir olan bir amaç olarak görülüyor. Bilindiği gibi psikolojik gölgemiz normalde daima inkar edilmekte veya en azından ağıza alınmamaktadır. İşte şimdi karşımıza dikilen bu görev neredeyse başa çıkılmaz ölçüde zor bir iştir. Bizden en yüksek düzeyde sorumluluk talep etmektedir. Dünyamızın içinde bulunduğu durumu anlayacak zekaya sahip yol gösterici ve nüfuz sahibi insanlara seslenmektedir. Böylesi kişilerin vicdanlarına başvuracakları beklenebilir. Ancak, bu yalnızca entelektüel anlayış konusu değil, aynı zamanda ahlaki yargı sorunu olduğu için, ne yazık ki, fazla iyimser olmamız mümkün değildir. Bildiğiniz gibi Tabiat, yüksek bir zekaya aynı zamanda ruh yeteneği de verecek kadar cömert değildir. Kural olarak, birinin olduğu yerde diğeri bulunmaz ve bir yetenek kusursuz biçimde var ise bu, genellikle diğer yeteneklerin pahasına gelişmiştir. En iyi koşullarda birbirinin önüne çıkan akıl ile duygu arasındaki zıtlık, insan psişesinin tarihinde acı dolu bir sayfadır.

Çağımızın bize dayattığı bu görevi ahlaki bir talep olarak formüle etmenin bir manası yoktur. En iyi olasılıkla, dünyanın psikolojik durumunu miyopların bile görebileceği bir netlikte gösterebilir, işitme özürlülerin bile duyabileceği sözleri ve fikirleri dile getirebiliriz ancak. Anlayan insanların, iyi niyetli insanların çoğalacağını ümit edebiliriz ve bu nedenle bıkıp usanmadan ihtiyacımız olan düşünceleri ve anlayışı tekrarlama-lıyız. Önünde sonunda, sadece popüler yalanlar değil, gerçekler bile dalga dalga yayılabilirler.

Bu sözlerle okuyucunun dikkatini karşılaşacağı en temel zorluğa çekmek istiyorum. Son diktatör Devletlerin insanlığımız üzerinde yarattığı dehşet, atalarımızın fazla uzak olmayan geçmişte yaptığı kötülüklerin ve mezalimin toplamından daha az değildir. Avrupa'nın tarihi boyunca Hıristiyan ulusların birbirlerine yapı ıklan barbarlıklar ve yarattıkları kan gölleri bir yana, Avrupah insan sömürgeleştirme döneminde kara derili insanlara karşı işlediği suçların da hesabını vermek zorundadır. Bu açıdan beyaz insan kuşkusuz çok büyük bir yükün altındadır. İnsanoğlunun ortak gölgesinin sergilendiği tablo bundan daha karanlık renklere boyanamazdı. İnsandan ortaya çıkan ve kuşkusuz onun içinde yaşamaya devam eden kötülük öylesi dev boyutlardadır ki, bunun yanında Kilisenin ilk günahtan bahsetmesi ve bunu Adem ile Havva'nın işledikleri görece masumane suça bağlaması neredeyse bir örtmecedir. Durum çok daha ciddidir, fakat tehlikeli biçimde hafife alınmaktadır.

İnsanın sadece bilincinin kendisi hakkında bildikleri kadar olduğuna evrensel çapta inanıldığı için, kişi kendini zararsız zanneder ve kötülüğüne bir de aptallığı ekler.

Korkunç şeylerin olduğunu ve olmaya devam ettiğini inkar etmez, ama bunları her zaman “ötekiler” yapar. Ve bu tür kötülükler yakın veya uzak geçmişte kaldıkları zaman, çabucak ve rahatça unutkanlık denizine gömülürler, arkasından “normallik” dediğimiz o kronik bulanık kafalılık geri gelir. Oysa çarpıcı gerçeğe göre hiçbir şey yok olmamış, hiçbir şey düzelmemiştir. Kötülük, suç, vicdanın derin rahatsızlığı ve karanlık kuşkular gözlerimizin önündedir, keşke görmeyi bilseydik. Bunları yapan insandır; ben de insan doğasından nasibini almış bir insanım; demek ki başkalarının yanısıra ben de suçluyum ve bu kötülükleri tekrar tekrar yapabilme kapasitesini ve eğilimini içimde hiç değişmez ve silinmez bir biçimde taşıyorum. Hukuken konuşursak, suçun ortağı olmasak bile, insan tabiatımız yüzünden her zaman potansiyel suçlularız. Sadece o cehennem gibi meydan kavgasına sürüklenecek uygun ortamı bulamadık şimdiye dek. Hiçbirimiz insanlığın o kolektif kara gölgesinin dışında değiliz. Suç, nesiller önce işlenmiş olsa da, bugün işleniyor olsa da, her zaman ve her yerde olan bir eğilimin semptomu olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla insan biraz “kötülüğü hayal etse” iyi olurdu, zira ancak bir aptal kendi doğasının durumunu sürekli olarak görmezden gelebilir. Gerçekten de, bu gaflet insanı kötülüğün aracı yapmanın en etkili yoludur. Zararsızlık ve naiflik, bir kolera hastası ile yakınlarının hastalığın bulaşıcılı-ğından bihaber olmaları ne kadar işe yararsa, o kadar işe yarar. Aksine, zararsız ve naif olmak farkedilmeyen kötülüğün “ötekine” yansıtılmasına yol açar. Bu da ötekinin pozisyonunu gayet etkin biçimde güçlendirir, çünkü yansıtma kendi içimizdeki kötülükten gizlice ve gayri ihtiyari duyduğumuz korkuyu karşı tarafa taşır ve ondan gelecek tehlikenin boyutlarını arttı-nr. Daha da

kötüsü, bu konudaki içgörü eksikliğimiz, kötülük ile baıa çıkabilme kapasitemizi yok eder. Tabii bu noktada, Hıristiyanlık geleneğinin en temel önyargılarından biriyle, bizi yolumuzda tökezleten büyük bir engelle karşı karşıya kalırız. Bize kötülükten sakınmamız, mümkünse, ona dokunmamamamız, adını ağzımıza almamamız söylenmiştir. Zira kötülük aynı zamanda tabu olan ve korkulan bir uğursuzluk kehanetidir. Kötülüğe karşı bu tavır ve onun çevresinden, uzağından dolaşmak, kötülüğe gözlerimizi yumup onu başka bölgelere sürme eğilimimizi güçlendirir, tıpkı Eski Ahit'teki kötülüğü ıssız bölgelere götürdüğü farzedilen günah keçisi gibi.

Ama eğer kötülüğün insanın, kendi seçimi olmadığı halde, doğasında daima yaşadığı gerçeğini idrak edersek, psikolojik dünyamızda kötülük iyinin eşit ve zıt partneri olarak yerini alır. Bu farkındalık doğrudan, dünyanın politik hizipleşmesinde zaten bilinçsizce gerçekleşmiş olan ve çağdaş insanın içindeki daha da bilinçsiz ayrışmada kendini gösteren, psikolojik bir ikiliğe yol açar. Ancak ikilik bu farkındalıktan kaynaklanmaz; aksine, daha başlangıçta bölünmüşüzdür. Bu kadar suçun sorumluluğunu kişisel olarak üstlenmemiz gerektiğini düşünmek dayanılmaz bir düşünce olurdu. Bu nedenle, kötülüğü tek tek suçlular veya suç grupları ile sınırlayıp ellerimizi kirden arındırmayı ve kötülüğe genel yatkınlığımızı görmezden gelmeyi tercih ederiz. Eğer, Hıristiyan görüşe uygun olarak kötülüğün metafizik bir prensibini önermeye istekli değilsek, bu yalancı iyilik ve dürüstlük uzun vadede sürdürülemez, çünkü kötülük insanın içindedir. Bu dünya görüşünün en büyük avantajı insanın vicdanını fazlasıyla ağır bir sorumluluktan muaf tutması ve

İnsanın, kendi ruhsal yapısının yaratıcısından ziyade kurbanı olduğu gerçeğinin psikolojik yargısına uygun olarak topu şeytana atmasıdır. Günümüzdeki kötülüğün, insanlığa acı çektiren gelmiş geçmiş en büyük kötülükleri bile gölgede bıraktığı düşünülürse, adaletin dağıtılmasında, tıpta ve teknolojide kaydettiğimiz bunca ilerlemeye, insan yaşamına ve sağlığına gösterdiğimiz bunca ilgiye rağmen, insanlığı yeryüzünden kolaylıkla silebilecek o canavarca imha makinelerini nasıl olup da icat ettiğimizi insan kendisine sormak zorundadır.

İnsan dehasının o acayip ürünü olan hidrojen bombasını icat eden atom fizikçilerinin bir grup suçlu olduklarını kimse kabul etmez. Nükleer fiziğin geliştirilmesine harcanan muazzam ölçüdeki entelektüel çalışma, kendilerini mümkün olan en büyük gayret ve özveriyle görevlerine adayan ve manevi başarı duygusunu insanlık için yararlı başka bir şey icat ederek kolaylıkla elde edebilecek adamlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Çok ciddi bir icada giden yolda atılan ilk adım bilinçli bir kararın ürünü olsa bile, burada yine, her zaman olduğu gibi, spontan düşünce —içe doğuş veya önsezi — önemli bir rol oynamaktadır. Bir başka deyişle, bilinçdışı burada işbirliği yapmakta ve belirleyici kararlara katkıda bulunmaktadır. Demek ki, neticeden sorumlu olan yalnızca bilinçli çaba değildir; bir yerlerde, zorlukla farkedilebilen amaçları ve niyetleri ile bilinçdışı da devreye girmektedir. Eğer avucunuza bir silah koyuyorsa, amacı şu veya bu şekilde şiddet yaratmaktır. Gerçeğin bilgisine ulaşmak bilimin en baştaki amacıdır ve eğer ışığı ararken, muazzam bir tehlikeye takılıp tökezliyorsak, önceden tasarlanmış bir düşüncenin değil, daha ziyade kaderin etkisi olduğunu hissederiz.

Günümüz insanı ilkel veya antik çağ insanından daha fazla kötülük yapma kapasitesine sahip değildir. Sadece, kötülüğe eğilimini harekete geçirmek için eskisiyle kıyaslanamayacak kadar güçlü araçlara sahiptir. Bilinci ne kadar genişlemiş ve farklılaşmışsa, ahlaki yapısı o denli geri kalmıştır. İşte bugün önümüzdeki sorun budur. Akıl tek bapna yeterli değildir.

Teoride, nükleer parçalanma gibi cehennem ölçeğindeki deneyleri yapmaktan, sırf tehlikesi yüzünden de olsa, vazgeçmek aklın gücü dahilindedir. Ancak, insanın kendi bağrında değil de daima başkalarının bağrında gördüğü kötülükten korkması her seferinde mantığına engel olmaktadır, yoksa insan bu silahı kullanmanın canlı yaşamını dünya yüzünden sileceğini zaten biliyor. Evrensel yıkım korkusu bizi bu en kötü felaketten koruyabilir, ama, dünya çapındaki ruhsal ve politik bölünmeyi ortadan kaldıracak bir köprü -hidrojen bombasının varlığı kadar etkili bir köprü- bulunmadıkça, bu tehlike kara bir bulut gibi tepemizde asılı kalacaktır. Tüm bölünmelerin ve tüm düşmanlıkların ruhun içindeki karşıtların bölünmelerinden kaynaklandığı gerçeği tüm dünyanın bilincine yerleşirse, o zaman gerçekten nereye saldırmamız gerektiğini anlayabiliriz. Ama eğer ruhumuzdaki -kendi başına hiç önemli olmayan- en küçük ve en kişisel kıpırdanmalar bile, şimdiye dek olduğu gibi bi-linçdışmda fark edilmeden kalırlarsa, birikmeye devam edecekler ve aklın gücüyle denetlenemeyen, yararlı bir sonuca kanali-ze edilemeyen kitle gruplaşmalarına ve kitle hareketlerine yol açacaklardır. Bu hareketleri faydalı bir yöne çevirmek için gösterilen tüm dolaysız çabalar gölge boksu yapmaktan başka bir şey değildir. Bu gölge oyununun en tutkun sevdalıları da dövüşçülerin kendileridir.

Burada belirleyici faktör, ikiliğine bir çare bulamayan bireyin kendisidir. Yüzyıllar boyunca tek Tanrı’nın insanı kendi görüntüsünde, küçük bir birim olarak yarattığı yolundaki huzur verici inançla yaşadıktan sonra, şimdi dünya tarihindeki en son olaylarla önüne bu derin uçurum açılmıştır. Bugün bile insanlar her bireyin çeşitli uluslararası organizmaların bünyesinde birer hücre olduğu, dolayısıyla bunların aralarındaki çatışmalara bulaştığı gerçeğinin pek farkında değildir.

İnsan bireysel bir varlık olarak üç aşağı beş yukarı anlamsız olduğunu bilmekte ve kendini kontrol edemediği güçlerin kurbanı gibi hissetmektedir. Ama öte yandan, içinde politik canavarın karanlık entrikalarına görünmez bir şekilde yardımcı olan tehlikeli bir gölgeyi ve düşmanı da barındırmaktadır. Nasıl bireyin kendisiyle ilgili anlamadığı ve anlamak istemediği her şeyi bir başkasına yükleyerek başından atmak gibi vazgeçemediği bir eğilimi varsa, kötülüğü daima karşı tarafta görmek de politik oluşumların doğasında vardır.

Bu sorumsuzluk ve kayıtsızlık kadar toplum üzerinde bölücü ve yabancılaştırdı bir etki yaratan başka hiçbir şey yoktur. Ve hiçbir şey, tarafların yansıtmalarını karşılıkla olarak birbirlerinin üzerinden çekmeleri kadar anlaşmayı ve uzlaşmayı teşvik edemez. Bu düzelmeyi sağlamak özeleştiri gerektirir, çünkü insan karşı tarafa yansıtmalarını üzerimden çek diyemez. Onların ne olduklarının ve kendisinin ne yaptığının farkında değildir. Önyargılarımızı ve yanılsamalarımızı ancak, kendimizi ve başkalarını daha geniş

bir psikoloji bilgisiyle tanıyarak, varsayımlarımızın mutlak doğruluğunu sorgulamaya ve bunları özenle ve elimizi vicdanımıza koyarak nesnel gerçeklerle kıyaslamaya hazır olduğumuz zaman anlayabiliriz. İşin komik yanı, <(’özeleştiri” Marksist ülkelerde bir hayli rağbet gören bir kavramdır, ama orada insanın insanla ilişkisindeki gerçeğe ve doğruluğa değil, ideolojik amaçlara ve Devlete hizmet eden bir bağlamda ele alınmaktadır. Kitle Devletinin insanların birbirlerini karşılıklı olarak anlamalarını teşvik etmek gibi bir niyeti yoktur; o daha ziyade insanı atomlarına ayırmanın ve bireyi ruhsal olarak soyutlamanın peşindedir. Bireyler birbirlerinden ne kadar kopuk olurlarsa, Devletin gücü o kadar pekişir, veya tam tersi.

Kuşkusuz demokrasilerde de insanla insan arasındaki mesafe gerek kamu refahı, gerekse ruhsal ihtiyaçlarımız için gerekli olandan çok daha fazladır. Evet, göze batacak kadar keskin sosyal tezatları düzeltmek için insanların idealizmine, şevkine ve vicdanına seslenen her türlü girişimde bulunuluyor, ama karakteristik özelliğinden ötürü, insan gerekli özeleştiriyi ve şu soruların cevabını vermeyi unutuyor: Bu idealist talepte kim bulunuyor? Gölgesinin üzerinden atlayıp, kendisini ona iyi bir mazeret sunan idealist bir programa teslim eden biri olmasın? Çok farklı ve karanlık bir iç dünyayı aldatıcı renkler ile gizlemek ne kadar saygın ve ahlaklı? İnsan ideallerden söz eden kişinin her şeyden önce kendisinin de ideal olduğundan emin olmak ister, ancak o zaman sözleri ve işleri göründüklerinden daha fazla olur. İdeal olmak imkansızdır, dolayısıyla hiçbir zaman gerçekleşmeyen bir önerme olarak kalır. Bu bakımdan genellikle iyi koku alan bir burnumuz olduğu için, bize vaaz

edilen ve önümüzde resmi geçit yapan idealizmlerin çoğu boş ve sahte gelir, ve ancak karşıtı olan şeylere de açıkça izin verildiği zaman kabul edilebilir olurlar. Bu dengeleyici ağırlık olmazsa, ideal denen şey bizim İnsanî kapasitemizi aşar, sevimsizliğinden ötürü inandırıcılığını yitirir ve, ne kadar iyi niyetli de olsa, bir blöf durumuna düşer. Blöf insanlara hükmetmenin ve onları bastırmanın gayri meşru bir yoludur ve hiçbir fayda getirmez.

Diğer yandan, gölge yönümüzü tanımak, kusursuz olmadığımızı kabul ermemiz için bize gereken alçakgönüllüğü sağlar. Ve insanı bir ilişkinin kurulabilmesi için tam da bu bilinçli kabullenmeye ve saygıya ihtiyacımız vardır. İnsanî bir ilişki ayırımlara ve kusursuzluğa dayanmaz, zira bunlar sadece farklılıkları vurgularlar veya tam karşıtın ortaya çıkmasına neden olurlar. İnsanî bir ilişki, daha ziyade mükemmel olmamaya, zayıf, çaresiz ve desteğe muhtaç olmaya dayanır — bağımlılığın bizzat temelini ve itici gücünü oluşturan budur. Kusursuz olanın başkasına ihtiyacı yoktur, ama zayıf olanın vardır, çünkü o kendisine bir destek arar ve partnerini daha aşağı bir konuma düşüren, hatta aşağılayan herhangi bir şeyle yüzlemez. Bu aşağılama ancak idealizmin çok önemli bir rol oynadığı durumlarda çok kolaylıkla gerçekleşebilir.

Bu tür düşünceler aşın duygusallık olarak kabul edilmemelidir. İnsanî ilişki ve toplumun birleşmesi sorunu, özgürlüğünü kaybetmiş, kişisel ilişkileri karşılıklı güvensizlik sonucu zayıflamış olan kitle insanının atomlara ayrıldığı günümüzde acil bir önem taşımaktadır. Nerede adalet belirsizse, polis casusluğu ve terör iş başındaysa, insanlar

soyutlanmaya ve yalnızlığa düşerler, ki diktatör Devletin amacı ve hedefi de budur, çünkü varlığını güçleri ellerinden alınmış sosyal ünitelerin mümkün olduğunca çok sayıda bir araya yığılmasına dayandırır. Bu tehlikeyi göğüsleyebilmek için, özgür toplumun etkili bir birleştirici bağa ihtiyacı vardır, yani “komşunu sev" türünden bir ilkeye. Ama bu sevgi, içimizdekini karşımızdaki ne yansıtmamızdan doğan anlayışsızlık yüzünden acı çekiyor. Dolayısıyla, insan ilişkileri sorununu psikolojik bakış açısıyla düşünmek özgür topluma büyük fayda sağlayacaktır, çünkü toplumu bi-rarada tutan ve ona güç veren şey burada saklıdır. Sevginin bittiği yerde, güç savaşları, şiddet ve terör başlar.

Bu düşünceler idealizme bir çağrı niyetini taşımıyor, sadece psikolojik durumun bilinçliliğini arttırmayı amaçlıyor. Hangisi daha zayıftır bilemiyorum: idealizm mi, yoksa toplumun iç-görüsü mü? Sadece herhangi bir kalıcılık vaat eden ruhsal değişimlerin gerçekleşmesi için zamana ihtiyacımız olduğunu biliyorum. Yavaş yavaş gelişen bir içgörünün etkilerinin, uzun süre dayanma ihtimali düşük olan tedirgin bir idealizmden, daha kalıcı olacağını düşünüyorum.

Kendini Tanımanın Anlamı

Çağımızın “gölge" ve ruhun daha alt konumdaki parçası olarak düşündüğü şey sadece olumsuzlukları barındırmaz. Kendimizi tanıdıkça, yani kendi ruhumuzu keşfettikçe, içgüdülerimizle karşılaşırız ve onların imgelerle dolu dünyası ruhun içinde uyuklamakta olan ve her şey yolunda gittiği sürece bizim nadiren farkettiğimiz güçlere ışık tutar. Bunlar, müthiş bir etkinliğe sahip potansiyel güçlerdir. Bu güçlerin ve bunlarla bağlantılı imgelerin ve düşüncelerin olıimlu ve yapıcı bir alana mı, yoksa felakete mi yöneltileceği tamamen bilinçli aklın hazırlıklı olmasına ve yaklaşımına bağlıdır. Öyle görünüyor ki, çağdaş insanın ruhsal hazırlığının ne kadar nazik ve sallantılı bir konu olduğunu deneyimlere dayanarak bilen tek insan, psikologdur. Çünkü bireyin karanlığın ve tehlikenin içinde doğru yolu tekrar tekrar bulabilmesini sağlayan o faydalı güçleri ve düşünceleri insanın içinde aramak zorunda olduğunu anlayan tek insan psikologdur. Büyük titizlik ve enerji gerektiren bu iş için psikologun sonsuz bir sabıra ihtiyacı vardır; tüm çabayı karşısındakine bırakıp, danışmanlık ve öğüt vericilik gibi kolay bir rol üstlenerek, “olmalı” ve “olsa gerekir” gibi geleneksel fikirlere yaslanamaz. Herkes arzulanan şeyler hakkında vaaz vermenin ne kadar faydasız olduğunu bilir, yine de bu durumda genel çaresizlik o kadar büyük ve ihtiyaç o kadar acil ki, insan kişisel ve Öznel bir sorun hakkında beynini zorlamak yerine bu eski hatayı tekrarlamayı tercih eder. Ayrıca, sorun on binlerce kişiyi değil, bir bireyi tedavi etmektir. Mümkün olsaydı belki on bin kişiden alman sonuç

daha etkileyici olurdu, ama biliyoruz ki birey tek başına değişmedikçe hiçbir şey değişmez.

İnsanın gerçekleştiğini görmek istediği şey, yani tüm bireylerin üstündeki etki daha yüzyıllarca görülmeyebilir. İnsanlığın ruhsal dönüşümü bir nesil içinde meyvelerini veremez, yüzyılların ağır ilerleyişini takip eder ve hiçbir bir akılcı süreç ile ne hızlandırılabilir, ne de yavaş la t ila bil ir. Bizim gücümüzün yeteceği şey, yakın çevrelerinde benzer zihniyetli insanları etkileme olanağına sahip, veya bu olanağı yaratabilecek, insanlarda bir değişim sağlamaktır. Bunun zorlayarak, ikna ederek veya vaaz vererek yapılacağını söylemiyorum. Daha ziyade, kendi davranışları hakkında içgörü sahibi olan ve dolayısıyla bilinç-dışına erişim imkanı bulmuş bireylerin, ister istemez çevre üzerinde de etkili olacakları genel kabulünden söz ediyorum. İnsan bilincinin derinleşmesi ve genişlemesi, ilkel kavimlerin “mana” dedikleri türden bir etki yaratır. Başkalarının bilinçdı-şı üzerinde kasıtlı olmadan yaratılan bir etki, bir çeşit bilinçdı-şı prestijdir bu, ve tesiri ancak bilinçli niyetlerle bozulmadığı sürece devam eder.

Kendini tanıma çabası sosyal gelişme umudundan da tamamen uzak duramaz, çünkü tümüyle gözardı edilmesine rağmen, beklentilerimizi yarı yarıya karşılayan bir faktör daha vardır. Bu faktör bilinçdışı Zeitgeist, yani Zamanın Ruhudur. Bu, bilinçli aklın tutumunu telafi eder ve gelecekteki değişimleri önceden sezer. Bunun mükemmel bir örneği modern sanattır: ilk bakışta estetik sorunlarla uğraşıyor gibi görünse de, insanların biçimsel güzellik ve anlam içeriği hakkında daha önceki estetik anlayışlarını bozarak ve yıkarak,

aslında halkın psikolojik eğitimi üzerinde bir iş başarmaktadır. Sanatsal ürünün hoşluğu yerini, duyuların naif ve romantik zevkine ve nesnelere karşı zorunlu sevgisine kapıyı hoyratça kapatan, en sübjektif ve ürpertecek kadar soğuk soyutlamalara bırakmıştır. Bu bize, yalın ve evrensel bir dille, sanatın kehanet yüklü ruhunun nesnelerle olan eski ilişkisinden uzaklaştığını ve —şimdilik— kişiselliğin karanlık kaosuna yöneldiğini anlatır. Anlayabildiğimiz kadarıyla, kuşkusuz, sanat bu karanlığın içinde tüm insanları birarada tutan ve ruhsal bütünlüklerine ifade veren şeyin ne olduğunu henüz keşfetmiş değildir. Bu amaç için düşünce gerektiğinden, belki de bu tür keşifler başka uğraş alanlarında gerçekleşecektir.

Nitelikli sanat şimdiye dek verimliliğini daima mitlere ve aklın bilinçdışı sembolleştirme yeteneğine borçlu olmuştur. Bu süreç, insan ruhunun ezeli tezahürü olarak yüzyıllardır sürmektedir ve gelecekte de tüm yaratıcılığın özünü oluşturmaya devam edecektir. Görünüşte parçalanıp dağılmaya doğru giden nihilistik eğilimi ile modern sanatın gelişimi, çağımıza damgasını vuran, top yekûn yıkım ve tekrar yenilenme ruhunun hem semptomu, hem de sembolüdür. Bu ruh hali kendini politik, sosyal ve felsefi açıdan her yerde hissettirmektedir. Antik Yunanlıların "tanrıların metamorfozu", yani temel prensip ve sembollerin değişimi, için tam zamanı dedikleri bir çağda yaşıyoruz. Zamanımızın kendine özgü tarafı, ki kuşkusuz bu kendi bilinçli seçimimiz değildir, değişmekte olan içimizdeki bilinçdışı insanı dile getirmektir. Yetişmekte olan nesiller, eğer insanoğlu yarattığı teknoloji ve bilimin gücüyle kendi

kendini yok etmek istemiyorsa, bu çok Önemli dönüşümü ciddiye almak zorundadır.

Hıristiyanlık çağının başlarında olduğu gibi bugün de bilimsel, teknik ve sosyal gelişmelere ayak uyduramayan bir ahlaki gerilik problemi ile karşı karşıyayız. Tehlike altında olan ve modern insanın psikolojik yapısına bağlı olan o kadar çok şey var ki. Bireyin, gücünü dünyayı ateşe vermek için kullanmaya kışkırtan dürtüye direnecek kapasitesi var mı? İzlediği yolun bilincinde mi? Dünyanın şu andaki durumundan ve kendi ruhsal durumundan çıkartması gereken sonuçlar neler? Hıristiyanlığın ona miras bıraktığı, hayat kurtaran "içimizdeki insan" mitini kaybetmek üzere olduğunun farkında mı? Eğer bu felaket gerçekleşirse başına neler gelebileceğini biliyor mu? Hatta bunun bir felaket olduğunu anlayabilme yeteneğine sahip mi? Ve son olarak, teraziyi dengeleyen o küçük, ekstra ağırlığın kendisi olduğunu biliyor mu?

Mutluluk ve hoşnutluk, ruhun huzuru ve yaşamın anlamı —bunları Devlet değil ancak birey deneyimleyebilir. Devlet bir yandan, bağımsız bireylerin oluşturduğu bir düzenden başka birşey değildir, öte yanda ise, bireyi sürekli bastırma ve felç etme tehditi altında tutmaktadır. Sosyal alanları sayılamayacak kadar farklı biçimlerde etkileyen insan ruhunun sağlık koşullarını en iyi bilenlerden biri psikiatristlerdir. Zamanın sosyal ve politik koşulları kuşkusuz büyük önem taşır, ama bunların tek belirleyici faktör olarak birey üzerinde, iyi veya kötü, etkisi fazlasıyla abartılmaktadır. Bu bakımdan birey için amaçlanmış olan sosyal hedeflerimizin bireyin psikolojisini gözardı etmesi ve —çok

sıklıkla— sadece yanılsamalarım ve kuruntularını teşvik etmesi büyük bir hatadır.

Bu nedenle, uzun bir yaşam boyunca kendini ruhsal bozuklukların nedenlerine ve sonuçlarına adamış bir psikiatrist olarak, günümüz dünyasının sorunları hakkındaki görüşlerimi, birey olmanın tüm alçakgönüllüğü içinde ifade etmeme izin verileceğini umut ediyorum. Beni harekete geçiren şey ne aşırı bir iyimserlik, ne de yüce idealler aşkıdır, ben sadece bir birey olarak insanın kaderi ile ilgileniyorum. Bütün dünyayı sırtında taşıyan ve, eğer Hıristiyanlığın mesajını doğru anlarsak, Tanrı'nın amacını da içinde taşıyan o zerre kadar küçük birimin kaderi için endişe ediyorum.

Astroloji/ Psikoloji

KEŞFEDİLMEMİŞ BENLİK: Cari Jung'un toplumsal krizler ve bunların bireysel insan ruhuyla ilişkisi Çizerine araştırması. Birey tek başına değişmedikçe toplumda hiçbir şeyin değişmeyeceğini anlatıyor.

"Sayısız yazar, kitapları ve makaleleriyle. Dr. Jung'un muhteşem görüşlerini açıklamaya çatıştı. Hepimiz başarısız olduk. Ama bu küçük kitapla. **Keşfedilmemiş Benlik**. Dr. Jung. 83 yaşında, diğerlerinin yapamadığını yaptı. Meslek dışı, ama eğitimli herkes bu kitabı anlayabilir ve Jung'un temel görüşünü kavrayabilir. OKUYUN."

Philip Wylie

"Jung'un genel okur için bu kadar önemli ve değerli bir kitap daha yazdığından kuşkuluyum.”

J.B. Priestley

"Bugüne kadar Jung’un herhangi bir kitabını okumamış olanlar için çok iyi bir başlangıç sağlayan değerli bir kitap."

Denver Post

“**Keşfedilmemiş Benlik** sorgulayan bir kitap. Onu okurken, kendinizi dünyanın en büyük psikiatristlerinden birinin yanında oturuyor ve insanın en önemli sorunlarından birisi üzerine söyleşisini dinliyor gibi oluyorsunuz. Konuşma tarzında yazılmış, bu nedenle anlaşılması çok kolay. Jung’un en popüler kitabı olabilir."

Washington Post